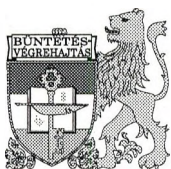

Börtönügyi Szemle

2003. 4. szám

*A magyar büntetés-végrehajtási szervezet
szakmai és tudományos folyóirata*

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

Kiadja a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága

Megjelenik negyedévenként ★ Huszonkettedik évfolyam 4. szám

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elnök:

DR. BOKONYI ISTVÁN

Tagok:

DR. CSORDÁS SÁNDOR

DR. HUSZÁR LÁSZLÓ

DR. KABÓDI CSABA

DR. LŐRINCZ JÓZSEF

DR. MEZEY BARNA

DR. NAGY FERENC

DR. VÓKÓ GYÖRGY

Főszerkesztő:

YAZBEKNÉ SZABÓ KATALIN

Mb. felelős szerkesztő:

DEÁK FERENC ISTVÁN

Az előkészítés és a tördelés a BVOP Sajtókapcsolatok Osztályán készül.

A nyomdai munkálatokat a Duna-Mix Nyomda végzi.

Felelős vezető: FLAMICH OTTÓ

ISSN 1417-4758

A szerkesztőség címe:

1054 Budapest V.,

Steindl Imre utca 8.

Telefon/fax: 332-4778

SZÁMUNK SZERZŐI

Dr. Albert Albert főiskolai adjunktus, RTF; **Borbély László** újságíró, a Börtön Újság külső munkatársa; **Deák Ferenc István**, kiemelt főelőadó, BVOP Társadalmi Kapcsolatok Főosztálya; **Dobos István** főiskolai tanársegéd, RTF Bv. Tanszék; **Dr. Elek Balázs** bíró, Debreceni Városi Bíróság; **Ese Ferenc** nyomozótiszt, BVOP; **Fliegauf Gergely** kiemelt főelőadó, BVOP Társadalmi Kapcsolatok Főosztálya; **Golts Mátyás** ny. bv. ezredes; **Dr. Király Klára**, jogász; **Theo van Maanen** Phare előcsatlakozási tanácsadó; **Dr. Pallo József** főiskolai tanársegéd, RTF Bv. Tanszék; **Dr. Ruzsonyi Péter** főiskolai tanár, RTF Bv. Tanszék; **Dr. Szabó Krisztián** tanársegéd, Debreceni Egyetem Jog- és Államtudományi Intézete; **Dr. habil. Vókó György**, osztályvezető ügyész, Legfőbb ügyészség.

A fotókat Milkovics Pál készítette.

Közlési feltételek

Szerkesztőségünk olyan dolgozatokat vár a szerzőktől, amelyek a társadalmi devianciákat, a büntetés-végrehajtásra vonatkozó joganyagot (különös tekintettel a jogtörténeti vonatkozásokra és az EU jogharmonizációs tematikára), a fogvatartás, a fogvatartotti népszerűségait, problematikáját, a tudományos közvélemény által elfogadott tudománysszakok (kriminológia, szociológia, pszichiátria, pszichológia, vezetélmélet, pedagógia, műszaki tudományok, stb.) szempontjából elemzik, értékelik. A dolgozatok eredetéről és tartalmáért a szerző vállalja a felelősséget. A kéziratokat éppen ezért kérjük írják alá, tüntessék fel munkakörüket, munkahelyüket, telefonszámukat, lakcímüket és – ha van – tudományos fokozatukat is. Ezen kívül a tanulmányokat számítógépes adathordozón is szíveskedjenek megküldeni. **Szerkesztőségünk mindenkor fenntartja magának a jogot – a szerzővel egyeztetve – a kéziratok stilizálására!** Olyan kéziratokat, melyeket nem rendeltünk meg, illetve a szaklektorok nem tartottak közlésre alkalmasnak, nem küldünk vissza és nem őrzünk meg!

A börtönrendszer korszerűsítése irányainak azonossága Franciaországban és Magyarországon

A büntetés-végrehajtás korszerűsítésén való gondolkodás az európai uniós és az unióba törekvő országok mindegyikére jellemző napjainkban, példaként egyet-egyet kiragadva mutatok be közülük e tanulmányban. A börtönrendszerek korszerűsítését – többek között – indokoltta teszik az együttműködés új formái, az újabb európai uniós elvárások, valamint a fogvatartási feltételekről szóló A4-0369/1998. számú EU-határozat is.

Az ET-ajánlások szintén egyre szigorúbb követelményeket támasztanak az emberi jogok érvényesülése szempontjából. A modern állam működésében nélkülözhetetlen a büntetés-végrehajtási rendszer, ezen belül a börtönrendszer hatékony jogállami funkcionálása. Ennek szellemében gondolkodnak és cselekszenek Franciaországban, de a magyar jogalkotást és jogalkalmazást, a büntető igazságszolgáltatást, a büntetés-végrehajtást is az Európai Unióhoz csatlakozás szelleme hatja át. A számos társadalmi, gazdasági, szociális feltételhez a büntető felelősségre vonás – és az ennek szerves részét képező fogvatartás – olyan megszervezése is beleértendő, amely összhangban van nemcsak a tudományos eredményekkel, hanem a gyakorlati megvalósulás lehetőségeivel, körülményeivel is. Helyeselhetően mindinkább megfelelő figyelem fordul a szankció végrehajtásának a büntető felelősségre vonás folyamatában betöltött szerepére, s arra hogy minden büntetés vagy büntetőjogi intézkedés hatékonysága nagymértékben függ a büntetés-végrehajtási szervek tevékenységének színvonalától is. A legsúlyosabb szankció mindkét országban, de az Európai Unióban is, a szabadságvesztés, amelynek végrehajtási helye a büntetés-végrehajtási intézet.

Olvashattuk annak idején, hogy Franciaországban a börtönigazgatóság főiskolájának felavatása alkalmából a miniszterelnök igen nagy összeget érintő, átfogó felszerelési programot jelentett be, melynek sarkkövét a börtönügyi térkép árajzolását célzó reformja alkotja. Magyarországon is létezik egy ugyanilyen börtönügyi térkép, amit Dr. Huszár László mutatott be 2002. július 4-én az országos büntetés-végrehajtási tanácskozáson, Budapesten. Megjegyzem, hogy Magyarországon külön büntetés-végrehajtási főiskolát a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága a kisebb hallgatói létszám okából nem tart fenn, viszont a Rendőrtiszti Főiskolán működik a Büntetés-végrehajtási Tanszék. Ennek a Rendőrtiszti Főiskolába a jelenlegi formában történő beillesztése azonban több oldalról is kritika tárgyát képezte már.

Franciaországban a megkezdett tervezést kielégítő pénzügyi allokáció kíséri annak érdekében, hogy végbemenjen az említett térkép ésszerűsítése, valamint a fogva-

tartási feltételek korszerűsítése, habár a Parlament és a Szenátus vizsgálóbizottsága széles körben bírálta az utóbbiakat. Magyarországon a korszerűsítés, építés folyamatosan, s nem kampányszerűen történik a rendszerváltozás óta. Példaként hozható fel többek között a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet Venyige utcában működő III. számú objektuma, a Fiataikorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete Kecskeméten, illetve Szirmabesenyőn, a Veszprémi Büntetés-végrehajtási Intézet stb.

Franciaországban az új büntetés-végrehajtási intézetek létrehozásának nem annyira a fogadókapacitás növelése a célja, mint inkább a fogvatartási helyek földrajzi elosztásának a harmonizációja. A minden ízében kidolgozott módszertan a siker érdekében azt célozza, hogy a tartományok (régiónok) és a megyék szükségleteit felmérje, és olyan elhelyezési javaslatokat terjesszen elő, amelyek részben újrajröjölják a börtönügyi térképet, illetve olyan formátumot biztosítsanak neki, amely a területi realitásoknak megfelel. Véleményem szerint – anélkül, hogy az illetéktelen tanácsosztó szerepében szeretnék látszani – nem mellözhető egy börtönügyi térkép korszerűsítéséhez a bűnözésről, valamint a büntető igazságszolgáltatásról készült térkép sem¹. Az elkészítésénél állandó, tartós elem a földrajzi, lakossági eloszlás; változó elem a bűnözés térképe. Ez utóbbinál legalább 3-5 éves időszakot, azaz középtávot kell nézni. E kombinációval még jobb börtönügyi térkép tervezhető.

A két börtönrendszer területi kialakulásának főbb szakaszai

A jövő tervezése a történelmi múlt ismeretét igényli, mert csak annak tudományos elemzése alapján hagyományozhatók át értékek. Az ambivalens és összetett folyamatok, valamint lehetséges következményeik a korábbiaknál is sürgetőbben vetik fel az interdiszciplináris kutatások összehangolásának fontosságát. A tudományos kutatás egyrészt sokkal bonyolultabb kutatási módszerek kifejlesztését igényli, másrészt az elméletnek is sokkal differenciáltabbá kell válniuk napjaink kérdéseinek megválaszolásában, a feladatok megoldásának segítésében.

A francia forradalom után a börtön többé már nem egyszerű fogvatartási hely, hanem büntetés-végrehajtási mód. Börtönként az egyház elrabolt javai (kolostorok, apátságok), az ancien régime fogvatartási helyei (királyi, uradalmi, városi börtönök), illetve egyes közintézmények (bérházak, elhagyott ingatlanok) szolgáltak. Semmiféle építési programot nem terveztek az akkori időkben. Az állami büdcsét terhelő nyomasztó költségek láttán Napóleon az ingatlanok tulajdonját átadta a megyéknek. Ez a decentralizáció az épületek és a fogvatartási feltételek romlásához vezetett, az igazgató tanácsok nem rendelkeztek a börtönök fenntartásához szükséges hitelekkel, illetve nem is akartak e célból hiteleket felvenni². A börtönök tulajdonjoga, fenntartási és rekonstrukciós kötelezettsége is visszakerült a francia államhoz³.

1 Magyarországon e kérdéskört a közelmúlt éveiben kidolgozta dr. Gödöny József, dr. Hegedüs András és dr. Kerezi Klára

2 Lásd: Badinter (Robert): *La prison républicaine. A republikánus börtön*. Paris, Fayard, 1992.

3 Lásd: Leanté (Jacques): *Les prisons. A börtönök*. PUF (coll. „Que sais-je?” „Mit tudom én?” kollekció), Párizs, 1968.

A sorozatos reformokat, amelyeket olyan filantrópok váltottak ki, mint Charles Lucas és Alexis de Tocqueville (a második császárság idején) vagy Haussonville (a III. Köztársaság idején), változatos megvalósítások követték, ugyanis a reformok alkalmazásának mikéntje teljes mértékben az igazgató tanácsok jóindulatán múlt⁴. Armon reformja adott a börtönigazgatásnak egy még ma is érvényben lévő, a társadalmi visszaülleszkedést szorgalmazó, leginkább racionálisnak nevezhető küldetést, feladatot⁵. Ezt az 1970-es években egy, a Michel Foucault által elindított gondolkodási hullám megszületése követi, amely erős érdeklődést mutat a börtön iránt, és igyekszik meghatározni a büntetés értelmét⁶. E periódus azzal ért véget, hogy mind nagyobb hangsúlyt kapott az a szerep, amelyet a börtönigazgatásnak kell betöltenie, illetve nőtt a fogvatartottak visszaülleszkedését célzó politika jelentősége.

Az 1980-as években több intézkedés történt a fogvatartási feltételek javítása érdekében, különösen a fogházakba⁷ zárt, rövid időre fogvatartott elítéltek tekintetében. Ez az időszak Albin Chalandon igazságügy-miniszter ún. „tizenháromezres” építési programjával fejeződött be, amely lényegében a letöltő házakat érintette, így a 25 új börtön között mindössze 7 fogházat találunk. Ez a program bár modernizmusával kétségbevonhatatlanul hozzájárult a fogvatartási feltételek javításához, a rövid tartamú büntetések végrehajtására létrehozott intézetek falusi környezetbe való helyezése nem vált be több szakember véleménye szerint. A helyek kiválasztásában akkor semmiféle területrendezési logika nem érvényesült⁸.

Magyarországon a XIX. század utolsó harmadában jött létre az egész országra kiterjedő, európai jegyeket viselő börtönhálózat. Kétségtelen, hogy már a XV. századtól kezdve szokásos volt a bűnelkövetéssel gyanúsítottaknak a városháza, a megyeháza, illetve a vár föld alatti helyiségeiben való elzárása, rendszeresített büntetésről azonban nem beszélhetünk. E büntetési nem először a Corpus Juris Hungariciben, az 1723. évi XII. törvénycikkben jelent meg a vérfertőzés büntetése. A börtönbüntetés fokozatos terjedésével, annak végrehajtására egészen a XIX. század közepéig a vármegyék, a törvényhatósági joggal felruházott városok és a pallosjoggal bíró uradalmak tömlőcei szolgáltak⁹.

Magyarországon a XIX. század második felében először a régi várakat és más középületeket alakították át fegyintézetekké (Lipótvár, Illava, Vác, Márianosztra). Az 1871. évi XXXIII. törvény a királyi ügyészek alá rendelte a bírósági fogházakat, ezál-

4 Lásd: Barriéne (Jean-Michel): Prison: „un nuveau visage”. A börtön „új arca”. Volume I., École d'architecture de Paris-la-Vilette, a Paris-la-Vilette-i építészeti főiskola kiadványa I. kötet, 1992.

5 Lásd: Péchillon (Éric): Sécurité et droit du service public pénitentiaire. A börtönügyi közszolgálat biztonság és joga. Paris, LGDJ, 1998.

6 Lásd: Perrot (Michele): Les ombres de l'histoire. A történelem árnyékai. Paris, Flammarion, 2001.

7 Lásd: A „fogház”-nak nevezik az előzetes letartóztatás végrehajtására szolgáló megyei büntetés-végrehajtási intézeteket.

8 Lásd: Cambessie (Philippe): Prisons des villes et des campagnes. Városi és vidéki börtönök. Les éditions de l'atlier, 1996.

9 Lásd: Lőrincz József—Nagy Ferenc: Börtönügy Magyarországon. Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság Sajtóiroda Kiadványa, 1997. 33–46. oldalak

tal létrejött a magyar központilag irányított büntetés-végrehajtási rendszer is¹⁰. Jelentős börtönépítési program indult (Szegedi Börtön, Sopronköhídei Fegyház, Budapesti Országos Gyűjtőfogház és több megyei törvényszéki fogház). A közvetítő intézetek (Kisharta, Lipótvár, Vác, Nagyenyed, Márianosztra) az új fokozatos rendszernek megfelelően épültek ki.

A XIX. és XX. század fordulóján Magyarországon 9 országos büntetőintézet, 65 törvényszéki és 313 járásbírósi fogház működött. Európa élvonalába sorolta jogirodalmunk a század elején bevezetett fiatalkorúakra vonatkozó büntetés-végrehajtási rendszer jogi megalkotását. A trianoni békeszerződés következtében három fegyintézet (a lipótvári, illavai és nagyenyedi fegyház), 42 törvényszéki és 200 járásbírósi fogház került elcsatolásra 10 100 férőhellyel. A második világháború után pedig még a maradék intézetrendszer is romhalmazzá lett.

1949-től az addigi börtönügyi modell teljes tagadása vette kezdetét. 1950 után a börtönök egy része az Államvédelmi Hatósághoz került – annak 1956-os megszűnéséig –, a másik része pedig 1952-től 1963-ig a Belügyminisztérium felügyelete alá. A rossz börtönállapotokban kedvező változást hozott a '70-es évek végén született új büntetőjogi szabályozás, a ma is hatályos – a jogállami követelményeknek megfelelően többszöri módosításon átesett – 1979. évi 11. számú törvényerejű rendelet.

Már a '80-as évek második felében felmerült a magyar börtönrendszer szervezeti korszerűsítése, komoly átalakítás azonban csak a rendszerváltozás után kezdődött el. Ennek eredményeként nőtt az intézetek önállósága, csökkentek a vezetői szintek, elkezdődött a korábbi hatalmi hierarchiából fakadó merevség oldódása is, egyfajta „demilitarizálódás” következett be.

Magyarországon a szabadságvesztés büntetés végrehajtása 3 fokozatban – fegyház, börtön és fogház – történik, a 13 országos és 19 megyei büntetés-végrehajtási intézet a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága irányítása alatt áll.

Franciaországban – területének és lakosságszámának nagyságából adódóan – a főigazgatóság alá rendelt 9 területi igazgatóság működött, ellenőrzi és koordinálja a büntetés-végrehajtási intézetek és a beilleszkedést elősegítő, illetve izolációs szolgálatok tevékenységét. A tartományok kontúrjai az egymással érintkező megyék tömörüléséből erednek¹¹.

A büntetés-végrehajtási intézetek elhelyezkedésével kapcsolatos stratégiák

Franciaországban – az anyaország területén – 113 fogház (előzetes ház) működik jelenleg, melyeknek háromnegyed részét még a II. világháború előtt építették, s mindössze 11%-uk épült az utóbbi húsz év alatt. A börtönügyi térkép az iparügyi térképhez igazodik: a fogházakat a büntető-javító törvényszékek közelében helyezték el. Átlagban

10 Lásd: Vókó György: A magyar büntetés-végrehajtási jog, 3. kiadás. Dialóg Compus Kiadó, Budapest-Pécs, 2001. 19-76. oldalak

11 A székhelyi városok a következők: Bordeaux, Dijon, Lille, Lyon, Marseille, Párizs, Rennes, Strasbourg és Toulouse.

egy fogházat számolhatunk megyénként. Ezek megyefőnökségi, esetleg al-megyefőnökségi székhelyen találhatóak, ahol a bíróság, ügyészség is van. Itt nagyobb lélekszámú a népesség, itt találkoznak a közlekedési útvonalak. A bírósági fórumokkal szoros kapcsolatban álló „közelségi szolgáltatás” indokolja, hogy miért kell megyei szinten elhelyezni az előzeteseket. Egyébként kétszer annyi előzetes ház van, mint letöltő ház.

Mindez Magyarországra is jellemző. Ugyanúgy nem egységes Franciaországban a séma, mint ahogy nálunk is vannak kivételek. Le Gers például egyetlen intézettel sem rendelkezik, míg egyes megyékben több is található. Magyarországon például Nógrád megyében – történelmi okokból – megyei büntetés-végrehajtási intézet nincs, viszont van országos büntetés-végrehajtási intézet, Balassagyarmaton. Komárom-Esztergom megyében a megyei büntetés-végrehajtási intézet nem a megyeszékhelyen, Tatabányán van, hanem Esztergomban. Békés megyében sem a megyeszékhelyen van, de ott legalább a megyei bíróság székhelyén, Gyulán.

A 61 francia letöltő ház fele húsz évnél régebben épült, sokan avíttanak tartják őket. Ezek az intézetek kifejezetten elítélteket fogadnak be, néhány (centre pénitentiaire-t) kivéve, ahol fogház (előzetes) részlegek is vannak az előzetesen letartóztatottak elhelyezése céljából. Közvetlen módon nem függenek a törvényszékektől, s kezdetben nem képezték tárgyát semmiféle területi elhelyezési stratégiának. A letöltő házak geográfiája semmiféle közelségi princípiumnak nem felelt meg. Ennek ellenére az elhelyezkedésüket csekély számuk határozza meg, vagyis a szükségletek optimális kielégítését, „lefedését” kell biztosítaniuk az ország egész területén. Ha a letöltő házak összességükben jól is oszlanak meg a tartományi igazgatóságok viszonylatában, elhelyezésük még sem kellően átgondolt. Az olyan telephelyek, mint Uzerche, Neuvic vagy Argentan, amelyek nem tartományi székhelyek, messze állnak az ideális földrajzi elhelyezéstől a szükségletek optimális kielégítése szempontjából.

Magyarországon is ugyanez a helyzet. Az említett Balassagyarmati Fegyház és Börtön, továbbá az Állampusztai, a Baracska, a Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézet, a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön, továbbá a Sopronköhídei Fegyház és Börtön sem a megyeszékhelyen, a legjobb közlekedési központban van.

A börtönügyi igazgatóság, illetve a regionális központok területi megszervezése mindkét országban az összes köz- vagy magán szolgáltatás térbeli elhelyezésének mintáját követi: a szolgáltatás helyének megválasztásában annak ritkasági foka a meghatározó¹². Minél ritkább egy szolgáltatás, annál inkább a legkönnyebben megközelíthető helyeken kell koncentrálni. Az előzetes letartóztatást végrehajtó intézetek elhelyezése ezt a „központi hely” elméletet valósítja meg¹³, bizonyoság rá a geográfiájuk. A jövőben a letöltő házaknak is ezen elv mentén kell szerveződniük, sokaknak így válhat optimálissá az elítéltek számára fenntartott helyek térbeli „lefedettsége”. A letöltő házak elhelyezésében jelentkező eltérések, az ingatlanpark avíttága ellenére – kisebb

12 Lásd: Pumain (Denise)—Saint-Julien (Thérèse): *Localisations dans l'espace. Térbeli elhelyezés*. Paris, Armand Colin, 1997.

13 Lásd: Pumain (Denise): *La dynamique des villes. A városok dinamikája*. Economica, 1982.

kiigazítással – a jelenlegi börtönrendszer jó szerkezeti alapot kínál az optimális működéshez mindkét országban.

A szükségletek felméréséről, a megosztás szintetikus mutatójáról

A fogvatartási helyek elosztási modelljét a büntetés-végrehajtási intézetek örökölt területi hálózatából származó tanulságok alapján lehet megállapítani annak érdekében, hogy ésszerűsíteni és optimalizálni lehessen a börtönrendszer működését. Ez az elv igaz a rendőrségi fogdarendszerre is.

Franciaországban az új börtönügyi térkép kidolgozásában az így szerzett módszer szolgált munkaalapul. Deduktívnak mondják e metódust, vagyis ami úgy határozza meg a szükségletek geográfiáját, hogy a börtönadminisztráció exogén (külső hatásra bekövetkező) változóiból indul ki. Egy szintetikus mutatóra támaszkodik, amely képes arra, hogy felbecsülje a 45000 francia, illetve a 10000 magyar fogvatartási hely elméleti térbeli megosztását.

A megosztás szintetikus mutatójának kiszámításánál három változót – földrajzit, demográfiát és igazságügyit – vettek tekintetbe. Ezek a változók a következők: rendőrségi fogdák esetében az őrizetbe vételek, büntetés-végrehajtási intézetek vonatkozásában az előzetes letartóztatások területi megoszlása, a fogvatartott személyek lakóhely szerinti megyéje, a lakosság számának kivetítése 2030-ra. Az őrizetbe vételek, az előzetes letartóztatások területi eloszlása a fogvatartó intézetekbe történő felvételt határozza meg. Az elítélt fogvatartottak lakhely szerinti megyéje a megyénkénti fogva tartási helyek szükségleteit határozza meg. Végül a népesség kivetítése lehetővé teszi, hogy tekintetbe vegyék minden térbeli entitás (tulajdonságok összessége) demográfiai súlyának fejlődését. A mutató komplex változó, melyet minden térbeli entitás számára a fenti elemek súlyának a mérlegelésével állapítottak meg Franciaországban.

A megoszlási szintetikus mutató értékét a következő képlet alapján számítják:

$$\frac{a+b+c}{3}$$

Ebből: a = őrizetbe vételek, előzetes letartóztatások, b = a lakóhely szerinti megye, c = a lakosság számának kivetítése 2030-ra.

A három változó lineáris korrelációban áll. E megállapítással összhangban és több szimuláció (várható alakulásnak számbavétele matematikai modell segítségével) után helyesnek tűnik ugyanakkora súlyt adni nekik a komplex változó kiszámításában. A mutatószám tehát e három változó egyenarányú mérlegelésének az eredménye. Hogy meggyőződjünk a helyességéről, a komplex változót megyei szinten és bűnözési aránnyal célszerű összevetni. A franciák azért nem kalkulálták be ezt a mutatószámba, mivel szerintük a bejelentkezések regisztrációjával a rendőrségi nyomozásoknak ilyen nagy minőségi változandósága kényessé teszi a bevitelét bármely modell felállításába. Elismerik azonban, hogy ez az arányszám hasznos információt nyújt a büntető tevékenységről. A komplex változó és a bűnözési arány szembesítésének az eredménye mégis bizonyító erejű, mivel a két változó nagyon

is összefügg. Meg lehet állapítani belőle, hogy a komplex változó szerkezeti koherenciája (összetartozása, összefüggése) megalapozott-e.

A fogvatartási helyek elméleti szétosztása a megosztási szintetikus (egységesítő) mutató arányában számítható ki, s minden megye, régió számára megállapítható. Az utóbbi helyett helyesebb lenne büntetés-végrehajtási tartomány kifejezést használni. Az elméleti megosztást kivonják a fogvatartási helyek empirikus megosztásából, a különbség a többlet, illetve a deficit geográfiáját tünteti fel. A műveletet el lehet végezni a megyék szintjén, de a letöltő házak szükségességének meghatározásához is.

Az eddigi elvégzett elemzések mindkét országban feltárták, hogy nem megfelelő a helyek megosztása a különböző kategóriájú intézetek, illetve az ún. büntetés-végrehajtási tartományok között.

A büntetés-végrehajtás – mint közszolgálat – működési elveinek megfelelő börtönügyi térkép

A büntetés-végrehajtás úgy tesz szolgálatot a társadalomnak, hogy az emberi méltóság tiszteletben tartásával teszi lehetővé a büntető szankciók végrehajtását. Az őrzési és kényszerítő misszió, melyet a büntetés-végrehajtási személyzetre bízta, annak a megbízásnak a meghosszabbítása, amely a büntető szankció kimondásában születik meg. Ez az első gondolat, amely olyan büntetés-végrehajtási intézetek megépítéséhez vezet, amelyek tekintetbe veszik a fogvatartott egyén személyiségét, valamint azt a kockázatot is, amelyet a szankció végrehajtása alóli kibújási szándékuk jelenthet. A büntetés-végrehajtási személyzet egy visszailleszkedési feladatot is vállal a fogvatartott személy vonatkozásában, megengedve neki, hogy napi tevékenységet folytasson és előkészítse szabadulását. Az őrzési gond tehát önmagában nem elégséges ahhoz, hogy a börtönügyi térképet újraalkossuk; az egyéni zárkában való elhelyezés és a központi városokhoz közeli intézetépítés is része annak az akaratnak, amely biztosítja a fogvatartott személy méltóságának tiszteletben tartását, mint ahogy azt is, hogy kapcsolatot tarthasson a hozzátartozóival.

Mindkét országban – a szakirodalomból ez tűnik ki – az igazságügyi vezetők a börtönügyi térkép újrarajzolása mellett gondolkodnak az egyéni elzárás, a fogvatartás progresszivitásának és a fogvatartási helyek közelségének az elvén, s azon, hogy ennek érvényesülését hogyan tudnák előmozdítani.

Az egyéni elzárás elve szoros kapcsolatban áll a fogva tartott méltóságához és biztonságához fűződő igényével. A francia miniszterelnök Agen-ben elmondott, a büntetés-végrehajtási főiskolát avató beszédében ezt a börtön ingatlanprogram lényeges kérdésének tekintette. Magyarországon a rendelkezésre álló ingatlanvagyon és az anyagi eszközök ezt még nem teszik lehetővé, s csak a részbeni megvalósítás jöhet szóba. Tény, hogy a fogvatartottak egyszemélyes elhelyezése egyik országra sem jellemző még. Hiába szavazta meg Franciaországban 1975. június 5-én a Parlament, Magyarország pedig bekerült az 1993. évi XXXII. tör-

vénnyel az 1979. évi 11. számú törvényerejű rendeletbe, az egyéni elzárás elve egyik országban sem kerülhetett alkalmazásra, mert a büntetés-végrehajtási intézetek nem rendelkeznek elég zárkával.

Egyik országban sem a zárkák számát veszik alapul a fogvatartási helyek meghatározásakor, hanem a zárkánkénti négyzetmétereket. Egységes az álláspont még a távolabbi jövőt illetően a két országban abban is, hogy ez az elv nem válhat abszolútummá. A fogvatartottnak joga van választani – természetesen szigorúan meghatározott szabályos feltételek között –, hogy óhajt-e vagy sem egy másik fogvatartottal együtt lakni a zárkában. Ugyanúgy a börtönigazgatásnak is lehetővé kell tenni azt, hogy abszolút szükségesség esetén határozhasson két fogva tartott egyazon zárkában való elhelyezéséről, ha pillanatnyi túlszűfolttság esete áll fenn.

A visszailleszkedés és a személyzet, illetve a lakosság biztonságának záloga nem más, mint a fogvatartott börtönbeli útjával kapcsolatos progresszivitás elve. A két országban tervezik a felvételi eljárásoknál az eddigieknél is jobban számításba venni a fogvatartott egyén személyiségét, különös tekintettel a veszélyességére, amelyet a büntetés-végrehajtási személyzetre és a többi fogvatartottra jelent. Ennek ellenére lehetőséget kell biztosítani ahhoz, hogy a büntetés kitöltésében az elítélt progresszív utat járhasson be; különösen akkor, ha ez az út hosszú. A fogvatartási különbségeknek meg kell mutatkoznia az épületek architektúrájában és a fogva tartottak életfeltételeit szabályozó intézkedésekben éppúgy, mint jogaik és kötelességeik szabályozásában. A személyzetet olyan helyzetbe kell hozni, hogy tisztán lássa a különböző kategóriájú intézetekkel kapcsolatos feladatát. Helyi szinten a progresszivitás elve akkor érvényesülhet jól, ha a nagy agglomerációkban minden kategóriából van egy-egy intézet. A franciák ezt „büntetés-végrehajtási településnek” (site pénitenciaire) nevezik. Ez a záloga annak, hogy a családi kötelékek közelében lehessen végrehajtani a büntetést a különböző kategóriájú intézetek külön életével kapcsolatos szabályok tiszteletben tartása mellett.

A progresszivitás elvét, amely egyrészt a biztonsági intézkedések csökkentését jelenti a büntetés végrehajtása mértékében, ellensúllyal is el kell látnunk. Amikor valamilyen kategóriájú intézet életének feltételeit, rendjét a fogvatartott nem tartja be, a börtönigazgatásnak rendelkeznie kell azzal a lehetőséggel, hogy áthelyezze őt egy olyan intézetbe, ahol a biztonsági kényszerintézkedések erősebbek.

A nemzeti, a tartományi vagy régiónkénti és a megyei igények elemzése kapcsán mindkét országban többféle irány határozható meg. Így meg kell tartani a megyénkénti egy előzetes letartóztatást végrehajtó megyei büntetés-végrehajtási intézet elvét. Ez a záloga annak, hogy tiszteletben tartsák a közelséget ahhoz a bírósághoz, amelytől a fogvatartott személy függ, s legtöbbször a családi kötelékekhez is egy olyan időszakban, amikor a fogvatartott személy még ártatlannak tekintendő.

A tartományonkénti, illetve régiókénti egy-egy fogvatartási központ kialakítása elsődleges céljaként azt határozták meg, hogy a rövid ítéletű elítéltek olyan intézetben tölthessék ki az ítéletüket, amely családjuk, illetve visszailleszkedési helyük közelében fekszik. A közelségi elv sem válhat azonban általánossá és abszolúttá. A közrend tiszteletben tartása és az intézetek biztonsága szükségszerűen tompítja majd ennek az elvnek az érvényesülését. Egyes intézeteket mindkét országban a nagy bűnözési régióktól távol építettek fel, márpedig ezeknek továbbra is fogadniuk kell a fogvatartottakat. Elsősorban azoknak a fogvatartottaknak az elhelyezésére kell szálni majd ezeket, akiknek büntetése hosszabb időt vesz igénybe. Az analízis pontosságának idővel lehetővé kell tennie, hogy a fogvatartottak távoli intézetekbe való áthelyezését, s ezzel együtt családjuk közelségének megszűnését elkerüljük. Közös tapasztalat, hogy ez problémamentesebbé teszi a fogvatartást.

A jelenlegi helyzetből kiindulva a közeljövőt érintő elképzelésekre tekintve már több különbözőség domborodik ki a két ország között, de az irány mégis azonos Franciaországban az előzetes letartóztatás végrehajtására szolgáló megyei fogházakban helyfölösleg van, a letöltő házakban viszont helyhiány. Magyarországon – a Büntetés-végrehajtás Központi Kórházát és az Igazságügyi Megfigyelő és Elmeógyógyító Intézetét nem számítva – sehol nincs helyfölösleg.

Mindkét ország számára komoly erőfeszítést jelent a fogvatartási helyek rossz elosztása, az avitt és alkalmatlan ingatlanpark. Franciaországban befejezéséhez közeledik a „4000 hely program”, amelynek keretében 6 új büntetés-végrehajtási intézet megnyitására kerül sor 2004-ben (Avignonban, Toulouse-ban, Lille-ben, Liancourt-ban, Toulon-ban és Meaux-ban). A Fleury-Mérogis-i, Fresnes-i, Párizs-la Santé-beli, Loos-les-Lille-i és Marseille-les Baumettes-beli 5 nagy intézet felújítása, továbbá a Nice-i, Saint-Denis-de-la-Réunion-beli és a Lyon-i börtön rekonstrukciója mellett az igazságügyi miniszter bejelentette 35 új büntetés-végrehajtási intézet felépítését az elkövetkező években, hogy olyan feltételeket biztosítsanak a fogvatartottak számára, amelyek méltóak egy modern demokráciához¹⁴.

Ezen kívül folyik a büntetés-végrehajtás rendszere, ezen belül a börtönügyi szervezet modernizációja, egy újfajta dekoncentráció, továbbá egy olyan törvény megszerkesztése a büntetésről és a börtönügyi közszolgáltatáról, amely pontosítja a büntetés értelmét, a fogvatartottak alapvető jogait, a személyzet feladatait, s az egész büntetés-végrehajtási jog felújítását, amellyel majd a XXI. századba való megérkezést nyilvánítják ki.

Magyarországon is folyik a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. számú törvényerejű rendelet átfogó módosítása, a büntetés-végrehajtási régiók kialakítása, a férőhelyek számának növelése, a büntetés-végre-

14 Lásd: Bluet (Sandrina)—Lallement (Éric): *La réforme de la carte pénitentiaire: vers une rationalisation et une modernisation du système pénitentiaire français*. A börtönügyi térkép reformja: a francia börtönrendszer ésszerűsítése és korszerűsítése irányába. *Revue française d'administration publique* nr. 99. juillet-septembre 2001. p. 470.

hajtási intézetek korszerűsítése. Az intézményeknek a modern állam működéséhez nélkülözhetetlen hatékony jogállami funkcionálását az Európai Unióhoz csatlakozással kapcsolatos újabb kihívásokkal együtt kell számításba venni. Át kell tekinteni valamennyi intézmény szerepét, felmérni az európai uniós csatlakozással járó kihívásokat, meg kellett hozni azokat az intézkedéseket, amelyek alkalmassá teszik hazánkat, hogy nagy múltú, nagy hagyományokkal rendelkező, ugyanakkor a modern állam működéséhez nélkülözhetetlen intézményeit hatékonyan működtesse.

A büntetés-végrehajtási tevékenység során az alkotmányos alapelveknek és jogoknak, a nemzetközi emberi jogi elvárásoknak, követelményeknek érvényesülniük kell. Ezt egy magasabb színvonalú, a gyakorlati igényeket kielégítő, segítő büntetés-végrehajtási jog képes szolgálni. A büntetés-végrehajtási jogtól függ lényegében a büntetőjogi szankció, az eljárási kényszerintézkedés tartalmát képező és más értékektől, érdekektől való ideiglenes, átmeneti, arányos jogfosztás gyakorlati megvalósulása.

Közismert tény, hogy az EU-tagállamok büntető igazságszolgáltatási rendszerei nagymértékben különböznek egymástól. A szabadság, jog és biztonság pillérének kiépítése hatékony, szervezett igazságügyi együttműködést, tájékozottságot, közvetlen kapcsolatot igényel.

A jog-összehasonlítás problémái folytán az egyes jogintézmények fejlődési tendenciáinak meghatározásánál számos ország összesített tapasztalatát lehet alapul venni. A pozitív törvények hasonlóságának vagy különbözőségének egybevetése alkalmi összekötő kapcsolat is lehet. Az integráció feltételezi a mind teljesebb komformitást az európai normákhoz és követelményekhez. A büntetés-végrehajtás akkor tudja betölteni korunkban európai uniós szerepét, ha úgy tud hatékonyan működni, hogy megfelel a jogállamiság követelményeinek.

Dr. habil. Vókó György

A kényszergyógyítással kapcsolatos bizonyítás nehézségei és a szabályozás egyéb kérdései

Az alkoholizmus és a bűnözés

„Aligha van még egy olyan szociálisan elfogadott, legális élvezeti szer, amelynek fogyasztásához annyi egyéni tragédia és társadalmi probléma kapcsolódna, mint az alkohol.”¹ Az alkoholizmus elterjedt és egyre inkább terjedőben lévő, a bűnözéssel kölcsönhatásban lévő jelenség, amelynek leküzdése speciális egészségügyi és jogi intézkedéseket kíván. Az alkoholizmus a büntetőjog számára komoly problémát jelent, hiszen az alkoholfogyasztással összefüggésbe hozható bűncselekmények száma jelentősen megemelkedett az 1990-es évekre (a jogerősen elítéltek körében mintegy 30% az aránya azoknak, akiknek cselekménye alkoholfogyasztással kapcsolatos). Az alkoholisták kényszergyógyítása, mint büntetőjogi intézkedés az 1961. évi Btk-ban szerepelt először kényszerelvonó kezelésként. Jelenleg az 1978. évi Btk. 75. §-a tartalmazza, de gyakorlati jelentősége alig van.

Az orvosi és a jogi szakirodalomban különböző definíciók születtek az alkoholizmus meghatározására, de még napjainkban sem teljesen egyértelmű, hogy kit tekintünk alkoholistának. Az orvosok az ún. függőség elemét hangsúlyozzák, amely az alkoholfogyasztás után alakul ki, és azt jelenti, hogy az alkoholista nem képes lemondani a szeszital fogyasztásáról. Az Egészségügyi Világ Szervezet (WHO) definíciója szerint: „Az alkoholisták rendszeres, mértéktelen és az alkoholtól függőségben lévő ivók, akiknek pszichoszomatikus állapotban, interperszonális kapcsolataiban és társadalmi funkcióiban a mértéktelen ivás már súlyos zavarokhoz, konfliktusokhoz vezet.”²

Az 1970-es évektől kezdődően a WHO a különböző alkoholizmus-definíciók helyett az alkohollal kapcsolatos problémák (alcohol-related problems) és az ártalmas ivás (harmful drinking) fogalmakra helyezte a hangsúlyt. Bebizonyosodott, hogy az addikció és a dependencia között nehéz a különbségtétel, ami oda vezetett, hogy a legtöbb ország csak az alkoholizmus legsúlyosabb formáját tekintette problémának és nem kívánt foglalkozni a mértéktelen ivással, illetve az alkohol okozta sokfajta testi-lelki szövődménnyel. Ez történt hazánkban is, ahol az egészségügy a maga al-

1 Lévay Miklós: Az alkoholizmus, a kábítószer probléma és a bűnözés. In: Gönczöl Katalin—Korinek László—Lévay Miklós: Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll, Bp. 1998. 228. o.

2 Tauber István: Az erkölcsi felelősség, a büntetőjogi felelősség, a társadalom felelőssége a deviáns magatartásokért. In: Felelősség és szankció a jogban. Szerk. Asztalos László—Gönczöl Katalin. Bp. 1980. 227. o.

kohológiai illetékességét a végállapotokra redukálta, és az így előállott alkoholista csoport már gyakorlatilag alig volt gyógyítható.

A BK 103. sz. állásfoglalás szerint alkoholista életmódot folytat az, akinek iszákoságából eredő életvezetése veszélyezteti családját, környezetét vagy a közrendet. Az elkövető életmódját a büntetőeljárás során kell tisztázni, különös tekintettel arra, hogy milyen mértékben, milyen gyakran fogyaszt szeszesitalokat, milyen magatartást tanúsít ittas állapotban, milyen körülmények jellemzik életvezetését, ebben milyen változások történtek (pl. családi élete megromlott), kezelték-e már alkoholizmusa miatt.

Véleményem szerint a bűnelkövető alkoholisták kényszergyógyítása Magyarországon különösen indokolt lenne, ugyanakkor a gyakorlat azt igazolja, hogy nincs igazán súlya a jogintézménynek. Ennek egyik oka, hogy hazánk történetében a bor és szőlőtermesztésnek és általában az alkoholfogyasztásnak komoly tradíciói vannak, egyes élethelyzetekben, bizonyos alkalmakkor nemcsak természetesnek tekintett, hanem egyenesen megkövetelt magatartásforma az alkoholfogyasztás. Többek között ezért nem kezeljük a valódi súlyának megfelelően sem magát az alkoholizmust, sem az alkoholista életmód és a bűnelkövetés problémáját.

Az alkoholizmus és a bűnözés kapcsolata ugyanis többirányú összefüggést mutat, melynek formái Vavró István felosztása alapján a következők:

- 1.) ittas állapotban történő bűnelkövetés,
- 2.) italszerzés érdekében történő bűnelkövetés,
- 3.) az alkoholista által ittas, vagy józan állapotban elkövetett, életmódjával összefüggő bűncselekmények,
- 4.) ittas emberek sérelmére, itasságuk kihasználásával elkövetett bűncselekmények,
- 5.) az italozó életmód káros környezeti hatása, amely elősegíti a bűnözővé válást (például az alkoholisták gyermekeinél).³

A harmadik csoportba tartozókkal szemben indokolt a büntetés mellett a gyógyító jellegű intézkedés alkalmazása, mivel ez elősegíti az elkövető reszocializációját, emellett a bűnelkövetést elősegítő alkoholista életmód megváltoztatására irányul, így akár a bűncselekmények számának csökkenése is várható lenne megfelelő alkalmazása esetén. A többi négy csoport arra irányítja a figyelmet, hogy milyen súlyos társadalmi probléma az alkoholizmus, ezért tehát nem tekinthetjük pusztán egészségügyi kérdésnek a megoldás keresését, a jognak is hatékony eszközöket kell biztosítania nemcsak a büntetőjogi fellépéshez, hanem a megelőzéshez is.

A kényszergyógyításra vonatkozó rendelkezések

A Btk. 75. §-a szerint az elkövető kényszergyógyítása rendelkezhető el, ha bűncselekménye alkoholista életmódjával függ össze és hat hónapot meghaladó, végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik. Ennek alapján a kényszergyógyítás nem tekinthető

önálló intézkedésnek, mivel a szabadságvesztés végrehajtásához kapcsolódik. A BK. 103. sz. állásfoglalás alapján, amennyiben a bíróság olyan tartamú szabadságvesztést szab ki, hogy annak hátralévő része – az előzetes fogva tartás időtartamát figyelembe véve – semmiképpen sem elégséges a kényszergyógyítás eredményes végrehajtásához – vagyis mintegy négy hónapnál kevesebb – a kényszergyógyítás elrendelése nem indokolt.

Az elítéltet, akinek a kényszergyógyítását a bíróság elrendelte, befogadása után 15 napon belül kivizsgálásra az IMEI-be, vagy az erre kijelölt intézetbe kell szállítani, ahol a vizsgálat legfeljebb 30 napig tarthat. „Az IMEI-ben a Központi Kivizsgáló és Módszertani Osztálynak a feladata a kényszergyógyításra kötelezett elítéltek központi kivizsgálása, a komplex kivizsgáló tevékenység és az intézkedés végrehajtásának szakmai-módszertani irányítása, ellenőrzése, valamint sajátos nevelésük, oktatásuk és foglalkoztatásuk korszerű terápiás programjának kidolgozása.”⁴

A kivizsgálás után az elítéltet – fokozatának megfelelően – a kijelölt büntetés-végrehajtási intézetbe szállítják, ahol az e célra létrehozott gyógyító-nevelő csoportban helyezik el. Az elítélt intézeten belüli mozgására, életrendjére az általános szabályok – megfelelő eltérésekkel – az irányadók. A gyógyító-nevelő csoportban legfeljebb hat hónapig, kivételes esetben egy évig lehet. „Ez alatt az elítélt napirendje terápiás szempontok figyelembevételével kerül kidolgozásra, munkával foglalkoztatása csökkentett munkaidőben, munkaterápiás jelleggel történhet.”⁵ A hat hónap letele előtt csak az IMEI jóváhagyásával bocsátható el a gyógyító-nevelő csoportból, egy év elteltével viszont kötelező onnan elbocsátani.

A büntetés-végrehajtási szabályok áttekintése után leszögezhetjük, hogy a kényszergyógyítás nem jelent drasztikus beavatkozást az elítélt személyiségi jogaiba, vagyis lehetőség szerint minél szélesebb körben lenne célszerű alkalmazni. A gyakorlatban azonban ez nem így van, mivel a Btk. 75. §-ában meghatározott feltételek együttes megléte igen ritkán fordul elő, hiszen évente nagyjából másfélszáz esetben alkalmazták a bíróságok ezt az intézkedést.

Ennél magasabb az alkoholista bűnelkövetők által elkövetett büntetendő cselekmények száma. Az alkohol hatása alatt elkövetett bűncselekmények közül legjelentősebb számban a közlekedésiek (2002-ben az elkövetők 72,4%-a állt alkoholos befolyásoltság alatt), valamint az erőszakos és garázda jellegűek (2002-ben az elkövetők 30,9%-a) fordulnak elő. Azok száma, akik bűn-

1. sz. táblázat

**A Btk. 75. §-a alá eső
elítéltek száma⁶**

Év	Elítéltek (fő)
2000.	164
2001.	173
2002.	132

4 Büntetés-végrehajtási jog. Szerk. Horváth Tibor. Bp. 2001. 210. o.

5 Vókó György: A magyar büntetés-végrehajtási jog. Bp.-Pécs. 2001. 334. o.

6 A táblázat a BM Informatikai Hivatal és a Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Főosztálya által összeállított Tájékoztató a bűnüldözésről c. kiadvány 2002. évi számának adatai alapján.

cselekményüket alkohol hatása alatt követték el, illetve iszákos életmódot folytattak az utóbbi években a 2. sz. táblázatban található. Megállapítható, hogy az elkövetők kb. egyötöde alkohol hatása alatt követte el a bűncselekményt, és mintegy 1700-1800 folytatott közülük alkoholista életmódot, vagyis számuk jelentősen meghaladja a ténylegesen kényszergyógyításra ítéltéket.

2. sz. táblázat

A bűnelkövetők száma, akik alkohol hatása alatt követték el bűncselekményt⁷

Év	Bűnelkövetők száma	Alkohol hatása alatt követte el a bűncselekményt	Iszákos életmódot folytató elkövetők
2000.	122 860	22 690	1 724
2001.	120 583	21 930	1 837
2002.	121 885	23 896	1 857

Az ilyen elítéltekkel szemben alkalmazott gyógymód kedvezőbb irányba befolyásolhatná személyiségük fejlődését, ez pedig a bűnelkövetés tendenciáira is kedvezően hatna. Ehhez viszont a Btk. 75. §-ában meghatározott feltételrendszert meg kellene változtatni.

Problémát jelent ugyanis, hogyha egy alkoholista elkövető a bűncselekményét nem ittas állapotban követte el, akkor hiába szabnak ki vele szemben hat hónapot meghaladó tartamú szabadságvesztést, nem rendelhető el kényszergyógyítása. A BH 1993. 594. kimondja, hogy nincs helye a Btk 75. §-a alkalmazásának, ha az elkövető a cselekményét alkoholos befolyásoltság állapotában követte el ugyan, de az alkoholista életmód folytatásának megállapítására nincs kellő ténybeli alap, illetve a cselekmény elkövetése nem hozható összefüggésbe az elkövető szeszessital fogyasztásával. A BH 1996. 130. továbbmegy, amikor kimondja, hogy a kényszergyógyítás akkor sem alkalmazható, ha az elkövető alkoholista és a cselekményét ittas állapotban követte el, de ez nem áll összefüggésben alkoholizmusával (jelen esetben az emberölési kísérletét a féltékenység motiválta).

A társadalom érdekeinek az utóbbi esetben megfelelni, hogy egy alkoholista bűnelkövetőt megkíséreljenek szociálisan és emocionálisan teljesebbé tenni, a társadalomba „visszavezetni” a vele szemben alkalmazott kényszergyógyítás útján (generális prevenció). Hosszútávon ez az elkövető érdekeit is szolgálná, hiszen gyógyul-

⁷ A táblázat a BM Informatikai Hivatal és a Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Főosztálya által összeállított Tájékoztató a bűnözésről c. kiadványának 2000-2002-ig megjelent adatain alapul.

tan olyan életmódot folytathatna, amelyben tartózkodik a bűnelkövetéstől, ámbar ezek ellen hat az a tény, hogy az alkoholbetegek általában csak rövid távlatokban gondolkodnak.

Az elrendelés konjunktív (összekötő) feltételeinek bizonyítása ugyancsak nehézkes a büntetőeljárásban, hiszen amennyiben méltányolható motivációt talál a védelem, úgy gyakorlatilag kizárt – az esetenként egyébként jelentős súlyú – bűncselekmény elkövetőjével szemben a kényszergyógyítás alkalmazása.

A kényszergyógyítás szükségessége kérdésében továbbá szakértő igénybevétele is kötelező. A szakértő akkor mondja ki a Btk. 75. §-a alkalmazásának szükségességét, ha megállapítható:

- az idült alkoholizmus, annak testi-lelki tüneteivel,
- a szenvedélyes alkoholizálás, tünetek nélkül is,
- olyan mérvű italozó-alkoholista életmód, amely az egész életvezetést befolyásolja.

Ez azt jelenti, hogy a gyógyítás szükségessége a törvényi feltételek részbeni fennállása esetében is megállapítható orvosi szempontból. Megítélésem szerint jelentősen egyszerűsitené a bizonyítási eljárást, ha a végrehajtandó szabadságvesztés elrendelése mellett további feltételként csak a szükségességet kimondó szakvéleményre lenne szükség. Nehéz feladat megfelelő megoldást megtalálni, de szükséges ennek kutatása, szakmai viták lefolytatása, és akár a jelenlegi szabályozás megváltoztatása is felmerülhet.

Megoldási lehetőségek

Lévay Miklós véleménye szerint: „Az erőszakos bűnözés és az alkoholizálás szoros összefüggésére, valamint arra a tényre figyelemmel, hogy az erőszakos bűncselekmények elkövetőivel szemben gyakran szabnak ki végrehajtandó szabadságvesztést a bíróságok, érdemes lenne fejleszteni az alkoholisták kényszergyógyításának feltételeit, körülményeit. Megfontolandónak tartjuk a szabadságelvonással nem járó szankció mellett vagy keretében elrendelt pszichiátriai intézetben végrehajtandó kényszergyógyítás bevezetését is.”⁸

Véleményem szerint megoldást jelentene, ha az „alkoholista életmódjával függ össze” feltétel helyére „alkoholista életmódot folytat” szövegrész kerülne. Ezáltal a Btk. 75. §-ának alkalmazása sokkal jelentősebbé válna, és az elkövetők életmódjára gyakorolt hatása révén társadalmi veszélyességüket is csökkenthetné. A törvény szövegének megváltoztatásával a BH 1996. 130. kapcsán említett probléma is rendeződne. Úgy gondolom, hogy az alkoholista életmódnak akkor is köze van a bűnelkövetéshez, ha az adott esetben maga a cselekmény nem is kapcsolódik kizárólag és egyértelműen ahhoz. A fenti jogeset kapcsán ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy amennyiben egy alkoholfüggő elkövető (ráadásul alkoholos befolyásoltság állapotában!) követi el mondjuk a féltékenység motiválta emberölési kísérletét, az igenis ös-

szefüggésben van alkoholizmusával, tehát e betegségéből kigyógyítani ténylegesen szükséges.

A probléma kezelésében, és főleg a megelőzésben segítséget nyújthatna a kötelező gondozásba vétel intézményének ismételt bevezetése. Természetesen nem az eredeti szövegrész hatályba helyezését szorgalmazom, hanem a mai értékrendnek megfelelő, újragondolt szabály bevezetését javaslom. Az 1972. évi egészségügyi törvény ugyanis a 35. § (1) bekezdésében kimondta, hogy azt az alkoholistát, aki rendszeres és túlzott alkohol-fogyasztásából eredő magatartásával családját, kiskorú gyermekei fejlődését, saját egészségét, környezetének biztonságát, a közrendet veszélyeztette, illetve munkahelyén a munkát ismételten súlyosan zavarta, az egészségügyi szerv jogosult volt gondozáson való részvételre kötelezni, illetőleg gyógykezelését elrendelni. Ha a kiszabott szabadságvesztés időtartama nem érte el a minimum négy hónapot, ezt a rendelkezést a bíróság értesítése alapján lehetett alkalmazni ezekben az esetekben.

Az 1994. évi LXXXVII. törvény módosította az 1972. évi II. törvény 35. §-át, amely után már nem volt lehetőség arra, hogy az alkoholistákat akarattuk ellenére kezeljék, így elveszítette gyakorlati jelentőségét a fentiekben vázolt eljárás. A hatályos egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény a pszichiátriai betegek gyógykezeléséről és gondozásáról rendelkező X. fejezetében megkülönböztet önkéntes, sürgősségi és bíróság által elrendelt kötelező ellátást, de olyan jellegű szabályozást nem tartalmaz, mint az 1972. évi II. törvény 35. §-a.

Mindezek alapján a bűncselekmények elkövetésének megelőzésében jelentős szerepe lehetne, ha szigorú feltételek mellett a kötelező gondozásba vétel intézményét ismét bevezetnék. Kezdeményező lehetne az együtt élő házastárs, a hozzátartozó, és orvosi szakvélemény alapján elrendelhető lenne az alkoholista gyógyítása. Ezzel megelőzhetővé válna az olyan, családokon belül, a családtagok sérelmére elkövetett bűncselekmények egy része, amelyben alkoholista él, és ezt nem tekinthetjük elhanyagolható kérdésnek (elég csak a sajtóban megjelenő, hasonló esetekre gondolni).

Az „elfeledett” rendelkezés

Az 1987. évi III. törvény 11. §-a módosította a Btk. 75. §-át, és rendelkezett a kábítószer-élvezők, illetve a kábító hatású anyagot fogyasztók kényszergyógyításáról. A törvény szövege a következő:

„75. § Az elkövető kényszergyógyítása rendelhető el, ha bűncselekménye alkoholista, illetőleg kábítószer-élvező, vagy kábító hatású anyagot fogyasztó életmódjával függ össze, és hat hónapot meghaladó, végrehajtandó szabadságvesztésre ítéli.”

A kábítószer-fogyasztás kedvezőtlen hazai tendenciája indokolná, hogy a kényszergyógyítás kiterjedjen a kábítószer-élvező elkövetőkre is. Ugyanakkor a módosítás hatályba lépéséről külön jogszabálynak kell rendelkeznie, és ilyen jogszabály azóta sem született. A kriminálstatisztikai adatok igazolják, hogy szükséges lenne az, hogy a rendelkezés mielőbb hatályba lépjen. (3. sz. táblázat.)

Az 1980-as évek végéig „a kábítószerrel kapcsolatos kérdések tárgyalása, a valós helyzet őszinte feltárása Magyarországon ... bizonyos hivatalok kemény ellenállásába, tiltásába ütközött. ... Az akkori szemlélet szerint a kábítószer-probléma a mi társadalmi viszonyainktól idegen ... Ma már tudjuk, hogy ez a szemlélet milyen károkat okozott...”⁹ A rendszerváltozást követően a kábítószer-problémával kapcsolatos kriminál-politika alapvető változáson ment át és az is egyértelművé vált, hogy hazánk a kábítószer-kereskedelem szempontjából tranzitországból célország lett.

3. sz. táblázat

Olyan bűnelkövetők száma, akik kábítószer, vagy kábító hatású anyag hatása alatt követte el bűncselekményt¹⁰

Év	Bűnelkövetők száma	Kábítószer hatása alatt követte el a bűncselekményt	Kábító hatású anyag hatása alatt követte el a bűncselekményt
2000.	122 860	1 207	743
2001.	120 583	1 537	842
2002.	121 885	1 786	951

A 3. sz. táblázat adatai kedvezőtlen, emelkedő tendenciát mutatnak, és ez arra hívja fel a figyelmet, hogy ezzel a felismeréssel egyidejűleg, amely szerint a kábító-szer-kérdés nálunk is súlyos társadalmi problémává vált, nem késhet a megfelelő jogi szabályozás kialakítása sem. Nem indokolt, hogy a kábítószer-élvezők vagy a kábító hatású anyagot fogyasztók bűncselekményeire az alkoholisták által elkövetettekhez képest eltérő szabályok vonatkozzanak, ezért indokolt és szükséges lenne, hogy az ő kényszergyógyításukat is lehetővé tegyék, és az ehhez szükséges feltétel-rendszereket kialakítsák, megteremtsék.

Záró gondolatok

Az alkoholistákkal szemben alkalmazható intézkedéseknek a gyakorlatban nincs megfelelő súlyuk, pedig az alkoholizmus és a bűnelkövetés között szoros összefüggés van. E tanulmány célja ugyan a jelenleginél megfelelőbbnek tartott megoldás megfogalmazása is, ám sokkal inkább az, hogy felhívja a figyelmet az alkoholisták-nak és az alkoholnak a kriminalitásban játszott szerepére, a jelenlegi állapotok meg-változtatásának szükségességére.

⁹ Kurdics Mihály: A kábítószer itt van testközelben. Bp. 1999. 53-55. o.

¹⁰ A táblázat a BM Informatikai Hivatal és a Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Főosztálya által összeállított Tájékoztató a bűnözésről c. kiadvány 2000-2002-ig megjelent példányainak adatain alapul.

Sok bírálat érheti azokat a megoldási javaslatokat, amelyeket itt röviden felvázoltam. Szeretném azonban hangsúlyozni, hogy ezek inkább vitaindító jellegűek, nem pedig megváltoztathatatlanak gondolt konkrét javaslatok. Elsősorban a figyelmet szerettem volna e problémakör felé fordítani, mivel napjainkban, annak ellenére, hogy súlyos és szerteágazó kérdéssről van szó, nem igazán foglalkozunk vele.

Az 1987. évi III. törvény rendelkezéseit illetően pedig, indokoltnak tartanám a kényszergyógyítás módosított szabályainak hatályba léptetését, noha ez az igen széleskörű kábítószer-kérdéssel foglalkozó szakirodalomban elhanyagolt témának tűnik.

Dr. Szabó Krisztián

Felhasznált irodalom

Lévay Miklós: *Az alkoholizmus, a kábítószer probléma és a bűnözés*, In: Gönczöl Katalin—Korinek László—Lévay Miklós: *Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll*. Bp. 1998.

Büntetés-végrehajtási jog. Szerk. Horváth Tibor. Bp. 2001.

Kurdics Mihály: *A kábítószer itt van testközelben*. Bp. 1999.

Tauber István: *Az erkölcsi felelősség, a büntetőjogi felelősség, a társadalom felelőssége a deviáns magatartásokért*, In: *Felelősség és szankció a jogban*. Szerk.

Asztalos László—Gönczöl Katalin. Bp. 1980.

Vókó György: *A magyar büntetés-végrehajtási jog*. Budapest—Pécs. 2001.

Tájékoztató a bűnözésről. BM Informatikai Hivatal és a Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Főosztálya, 2000, 2001, 2002.

Tájékoztató a bűnüldözésről. BM Informatikai Hivatal és a Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Főosztálya, 2002.

A gyermekek sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmények büntetőjogi megítélésének egyes gyakorlati kérdései

A gyermekek sérelmére elkövetett nemi erkölcs elleni bűncselekmények tárgyalása kapcsán a bíróságnak, mint minden büntető ügyben feladata, hogy az eljárási szabályok betartásával lehetőleg minél pontosabb tényállást állapítson meg. A Büntető Törvénykönyvnek megfelelően minősítenie kell a cselekményt, majd bűnösség megállapítása esetén büntetést szab ki, illetőleg ha nem történt bűncselekmény vagy az nincs bizonyítva, akkor a vádlottat fel kell menteni az ellene emelt vádak alól.

Feladata a bíróságnak az is, hogy a sértett gyermek érdekeit, érzékenységet, sebezhetőségét figyelembe vegye, ami egy gyermek vagy kiskorú sérelmére elkövetett nemi erkölcs elleni bűncselekménynél egész máshogy jelentkezik, mint például egy zsebtolvajlásnál. Az ilyen jellegű bűncselekményeknél jóval nagyobb az esélye annak, hogy a sértett az eljárás során újból áldozattá válik, és az eljárás is hasonló módon meg fogja viselni, mint maga a bűncselekmény. Az eljárást ezért úgy kell lefolytatni, hogy az ne járjon gyermek sértettek újbóli viktimizációjával.

Nem lehet figyelmen kívül hagyni a vádlott jogait és érdekeit sem, így a védekezéshez való jogát, valamint az ártatlanság vélelmét. Kétséget kizáróan nem bizonyított tény a gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények miatt indult büntetőeljárásban sem lehet a vádlott terhére értékelni, és csak kétséget kizáróan bizonyított tényt lehet ítéleti bizonyossággal megállapítani. Ehhez azonban a vádlotti védekezést is ellenőrizni kell, ugyanis csak így kerülhető el, hogy ártatlanul legyen valaki elítélve. Az események megtörténtét illetően a kételynek mindig benne kell lennie a bíróban, és a védelem által felajánlott bizonyítást is meg kell fontolnia.

Több büntető ügyben is előfordult már, hogy a bíróság által kirendelt pszichológus szakértő valószínűsítette, hogy a bűncselekmény csak a gyermek képzeletében, fantáziavilágában történt meg, vagy más személy ráhatása, befolyásolása áll a háttérben, de előfordulhat az apa vagy a nevelőapa iránti bosszú is. Egy nyolc éves sértett kislány kapcsán pszichológus szakértő megállapította, hogy annak barátnőjével való erőteljes a rivalizációja – ami nagyfokú fantáziát hív elő, és hajlamosít arra, hogy a valóságot fantáziával egészítse ki vagy helyettesítse – odáig vezetett, hogy egyáltalán nem volt megállapítható: mennyi a valóság és a fantázia az elmondásában. Egy testvérpár vizsgálatánál a szakértő véleménye az volt, hogy a kisebbik testvér valószínűleg pusztán a másik testvérral való beszélgetés hatására vonódott be pszichésen, és érezte úgy, mintha vele is megtörtént volna az esemény.

A házasságok felbontásának igen gyakori polgári peres eljárásában sokszor hosszas vita húzódik a lakáshasználat kérdéséről, a gyermek-elhelyezésről, a szülői felügyeleti jog megszüntetéséről, vagy meg nem szüntetéséről, amely polgári peres viták során a másik fél bűnösnek kimondása ügydöntő lehet, ami a koholt feljelentések lehetőségét is előidézheti.

A tényállás megállapítása azért nem egyszerű, mert tipikusan az eseménynek nincsenek közvetlen tanúi, és a kiskorú sértett nagyon sokszor ellentmondó vallomásával szemben a következetesen tagadó vádlott vallomása áll. A gyermekkorú vagy kiskorú gyermek vallomásában lévő nem lényegi ellentmondások nem feltétlenül teszik a sértett gyermeket „szavahihetetlenné”. Nagyon sok olyan része van a vallomásának, aminek nem látja a jelentőségét, sőt sokszor maga a nyomozó hatóság sem, de később annak döntő szerepe lehet.

Mint minden büntető ügyben, itt is elmondható, hogy minél többször hallgatnak meg valakit, annál nagyobb a lehetősége az ellentmondásoknak, ami a védekezés számára újabb és újabb kapaszkodókat adhat. Ha egy gyermek például úgy nyilatkozik, hogy az őt egyedül nevelő apja részéről a szexuális molesztálás akkor történt, amikor a testvére kórházban volt, akkor legalább a bíróságnak kötelessége leellenőrizni a bűncselekmény elkövetési időpontja meghatározásakor azt, hogy a testvér mikor volt kórházban. Ilyenkor kiderülhet az, hogy a kérdéses időpont körül megközelítőleg sem volt a testvér kórházban, és a bíróság kénytelen a gyermeket újból meghallgatni. Ilyen esetben azonban lehet, hogy a gyermek számára pusztán csak az volt a lényeges, hogy amikor az esemény történt, a testvére nem volt otthon, és az, hogy konkrétan éppen hol volt, az részben kiesett az emlékezetéből, részben úgy ragadt meg benne, hogy biztos kórházban volt. Így bár igen sokat hangoztatott kívánság az, hogy a sértett gyermeket lehetőleg egyszer hallgassa ki a hatóság, azonban a vallomás ellentmondásosságát a gyermek tanúnál is fel kell oldani, szükség esetén annak újbóli kihallgatásával.

A bizonyítási problémák miatt különös jelentősége van azon közvetett tanúknak, akik nem voltak jelen a bűncselekmény elkövetésekor. Ilyen tanú lehet például az iskolai oktató, tanár, nevelő, osztályfőnök, gyámügyi gyermekvédelmi dolgozó, vagy akár a család orvosa. Köztudott, hogy a szexuális traumát, sérelmet átélt gyermek viselkedése megváltozik. A közvetett tanúk nagyon gyakran úgy érzik, hogy igazán nem tudnak semmit az eseményekről, és fölösleges tortúrának érzik a bíróságon való megjelenést, holott az ő vallomásukban jelentkező apróságoknak jelentősége lehet az ügy szempontjából.

Annak eldöntésénél, hogy például egy bűncselekmény elkövetése mikor történt, igen fontosak lennének az iskolai tanár, osztályfőnök pontos feljegyzései, amelyben az iskolai érdemjegyeken túl rögzítenék a gyermek általános viselkedését, magatartását, rendezettségét, ruházatát, esetleges elhanyagoltságát, és ezek megváltozását. Összességében az orvos, a tanár, a családsegítő, a családvédelmi szakember, a gyermekjóléti szolgálat vagy a gyámügy dolgozójának szerepe nemcsak a megelőzésben, valamint a trauma utólagos feldolgozásának segítségével fontos, hanem a bizonyításban is.

Ezen személyek szerepe azért is kiemelt, mert általában a szexuális traumát elszenvedett gyermekeknél nincs olyan bizalmi személy, akinek elmondhatnák azt, hogy mi

is történt. A félelem, illetőleg a másik szülő iránti bizalmatlanság meggátolja, hogy elmondják az eseményeket. Az iskolai oktató például tapasztalhatja azt, hogy a gyermek teljesítményében változás történt. Ha egy víg kedélyű, eleven gyermekből csendes, visszahúzódozó, iskolatársakkal nehezebben kijövő gyermek lesz, akinek még az eredményei is leromlanak, akkor igen fontos lenne a gyermek bizalmába beférkőzni, ugyanis anélkül, hogy nem tudjuk ennek az okait, a gyermeknek sem lehet segíteni.

Hasonló közvetett tanú lehet például egy szomszéd is, aki ugyancsak abban a tudatban élhet, hogy lényegében semmiről nem tud, mégis naponta ő találkozik a családdal, és lehet, hogy lényeges információi vannak, holott ezt nem is tudja, vagy nem akar beavatkozni attól félve, hogy vallomásával csak a szomszéd terhelt haragját, és későbbi ellenségeskedését vívhatja ki.

A bizonyítási eljárások során a félelem a gyermek részéről is okozhat bizonyítási problémát, mert előfordulhat, hogy a gyermeket szexuálisan molesztáló apa az anyát is rendszeresen bántalmazza, és a gyermek attól is fél, hogy ha elmeséli az eseményeket, annak az lesz a következménye, hogy az apa ismét megveri az édesanyját, ami tovább növelheti a saját büntudatát.

A bizalmi személyeknek már a megelőzésben is lehet szerepe. Ha a családorvos, a gyermekjóléti szolgálat tagja, az iskolai oktató rendszeresen érdeklődik, családlátogatások történnek, vagy akár egy lelkiismeretes szomszéd odafigyel a problémás családban felnövő gyermekekre, akkor a magasabb fokú kontrollhelyzet miatt csökkenthető a bűncselekmény bekövetkezésének az esélye, vagy ha az meg is történik, lehet, hogy kevésbé lesz rendszeres vagy kevésbé lesz súlyos, mintha a lehetséges elkövető úgymond ellenőrzés nélkül anonim maradna.

A gyermekek sérelmére elkövetett nemi erkölcs elleni bűncselekményeknél a bírósági ügyek statisztikai adataiból általános és reprezentatív következtetéseket nem érdemes levonni, mert bár egy ügy is sok, a magas látencia miatt viszonylag kevés ügy érkezik a bíróságokra. A Btk. XIV. fejezet második címében foglalt nemi erkölcs elleni bűncselekményeknek az összбүнőzésen belüli aránya is viszonylag alacsony, azonban megállapítható, hogy a gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények kisebb része az, ahol az elkövető a gyermek számára ismeretlen volt, míg nagyobb százalékban az elkövető a gyermekkel családi, rokoni kapcsolatban van, vagy legalább valamilyen ismeretségi viszonyban.

Az ilyen bűncselekmények okai nagyon összetettek. A társadalmi, gazdasági, kulturális, szociális okok mellett egyes vádlotti vallomások alapján e körben megemlíthető, hogy az általános nőideál egyre inkább a kislányos nő, amit például a tévé, a reklámok és a filmek sugallnak, tini popsztárokkal, valamint szőrtelenített testrészekkel. Ehhez kapcsolódik a kislányok korai érése, illetve a nevelt vagy idegen gyermeknél a „nem a saját lányom“ felfogás, ami problémás nemi élet mellett szexuális vágyat gerjeszthet, és bűncselekmény elkövetéséhez vezethet.

A viszonylag kevés bírósági ügy alapján az elkövetők személyiségére nem lehet túlzottan széleskörű következtetéseket levonni, de az talán kijelenthető, hogy a tettesek személyiségében gyakoriak az abnormális vonások. A nemi erkölcs elleni bűncselek-

mények vádlottjainak elmeorvos-szakértői, valamint pszichológus-szakértői vizsgálata legtöbbször megállapít valamilyen testi vagy szellemi fogyatékoságot, gyengeelméjűséget, érzelmileg, indulatilag labilis vagy alacsony szinten fejlett személyiséget, szexuális infantilizmust, identitásproblémát, érzelmi színtelenséget, vagy legalább az erkölcsi élet sivárságát. A probléma az, hogy az ilyen személyeknek nemi ösztönük kielégítésére a társadalmi elvárásoknak megfelelő módon nincs lehetőségük. Éppen ezért azoknak a személyeknek, akik kapcsolatban állnak olyan gyermekkel, akinek a szülei-re ilyen vonások ráillenek, talán fokozottan oda kellene figyelniük.

A büntetőeljárásban mindig meg kell találni egy egészséges egyensúlyt, ami az ügy teljes körű felderítéséhez, a pontos tényálláshoz vezető bizonyítás, a vádlottat védő ártatlanság vétele, valamint a sértett érdekeit kifejező sértetti jogok közötti egyensúlyt teremti meg. El kell kerülni ugyanis az úgynevezett másodlagos viktimizációt, ami az eljárás során éri a gyermeket. A sértett kiskorútól éveken át ugyanazt kérdezik. A nyomozás során már többször meghallgatják rendszerint különböző személyek, el kell mondania, hogy mi történt a szakértőknél is, majd mire kezdené feldolgozni a traumát, kezdődik a bírósági procedura újból.

A feljelentés után sokszor a családfenntartó terhelt előzetes letartóztatásba kerül, ami hátrányos az egész család gazdasági fenntartása szempontjából, és ez a gyermek büntudatát hívhatja elő. Az egész eljárásban a sértett kiszolgáltatott, az őt kísérő személyek is feszültek, idegesek, ami csak tovább növeli a büntudatát. A gyermek nem is nagyon érti, hogy miről van szó, számára az olyan fogalmak, mint bíróság, büntetőeljárás vagy börtön nem sokat mondanak, csupán annyit észlel, hogy be kell mennie egy terem-be, ahol sok idegen ember van, és magasan ül egy fekete ruhás bácsi vagy néni.

A kiskorúak sérelmére elkövetett bűncselekmények szenzációjellege miatt nem könnyű elkerülni a gyermeknek azt, hogy a sajtó érdeklődése ne éledjen fel az ügye iránt. Pusztán a sajtó érdeklődése nem lenne probléma, annak igen fontos szerepe lehet a másokat a bűncselekménytől visszatartó ún. generál prevenció szempontjából, valamint abban az esetben, ha tényleg a társadalmi problémára hívja fel a figyelmet, és arra, hogy kinek milyen területen lehet szerepe a megelőzésben, illetőleg a trauma feldolgozásában. Ha a sajtót csak a zafos szenzáció érdekli, az a gyermeknél az átélt traumát megsokszorozhatja.

A bíróságnak a gyermek kihallgatása során a megfelelő hangnemet meg kell találnia. Különböző korú gyermekekről van szó. Előfordul négy éves sértett, vagy akár tizenhat éves is. Minden szónak jelentősége lehet, de akár annak is, hogy hány éves kortól tegezi vagy nem tegezi a bíró a kiskorút. Nem mindegy az, hogy milyen szavakat használ például a nemi szervek kifejezésére vagy a bűncselekmény megjelölésére. A bírónak a tárgyalás vezetése során általánosságban célszerű kimétnek lennie, olyannak, akin nem látszik, hogy mit gondol az adott ügyről. A bíró viselkedéséből, szófordulataiból is higgadságnak, pártatlan visszafogottságnak kell tükröződnie, úgy, hogy abból véletlenül se tűnjön ki az ügy végeredménye. Éppen ezért, ha a gyermek meghallgatásakor azzal túlzottan együtt érző hangon beszél, már a bíró objektivitásában ingathatja meg a bizalmat.

Jelentősége lehet annak is, hogy férfi vagy női bíró jár el az ügyben. Amíg egy férfi bíró talán előnyösebb a férfi vádlott kihallgatásakor, a szexuális intimitásra való kikérdezéskor, hiszen a vádlott így talán jobban megnyílik magát kevésbé érezve feszélyezve, addig a gyermeknél lehetséges, hogy egy nővel szemben viselkedik oldottabban.

Erre az esetre az 1998. évi XIX. törvény az új büntetőeljárási törvény (Be.) 495. § (1) bekezdése segítséget adhat, ugyanis, azt követően, hogy egy férfi bíró kihallgatta a férfi vádlottat, egy nő ügyész jelenléte esetén a tanács elnöke engedélyezheti, hogy a sértett tanút először az ügyész hallgassa ki. A sértett védelmét szolgálhatja a Be. 293. § (2) bekezdése, mely szerint a tanács elnöke gondoskodik arról, hogy a kérdés módja a tanú emberi méltóságát ne sértse. Erre abban az esetben is sor kerülhet, ha a vádlott vagy a védő részéről feltett kérdések túlságosan a sértett gyermek felzaklatására irányulnak. Alkalmazható az a szabály is – Be. 292. § (2) bekezdés –, hogy a tanács elnöke az ügyész, a vádlott vagy a védő indítványára, illetőleg hivatalból a tanú, azaz jelen esetben a sértett tanú gyermek kihallgatásának tartamára a tárgyaló teremből eltávolítja azt a vádlottat, akinek jelenléte a tanút a kihallgatása során zavarná.

Ez a szabály sem védi azonban meg a sértett tanút attól, hogy amíg a bírósági tárgyaláson sorra nem kerül, a vádlott baráti, rokoni köréhez tartozó személyekkel ne a bírósági folyosón együtt várakozzon. Az ilyen esetekben az igazi védelmet talán az adná, ha a sértett tanúnak meg lenne a lehetősége arra, hogy a vádlottól és a vádlott hozzátartozói, rokoni, baráti körétől távol, akár egy másik folyosóról léphessen be a tárgyaló terembe, és ne velük együtt várakozzon, kitéve magát azok esetleges fenyegetésének, molestálásának és ráhatásának.

Új szabály a Büntetőeljárási Törvényben, a Be. 207. § (4) bekezdésében biztosított azon lehetőség, amely szerint a nyomozási bíró a vádirat benyújtása előtt az ügyész indítványára kihallgatja a tizennegyedik életévét be nem töltött tanút, ha megalapozottan feltehető, hogy a tárgyaláson történő kihallgatása a fejlődését károsan befolyásolná. A tanú kihallgatásának indítványozását a törvényes képviselő, a gondozó és a tanú érdekében eljáró ügyvéd az ügyésznél kezdeményezheti. Abban az esetben, ha a tanú kihallgatására ezen szabály alapján került sor, a tanú a tárgyaláson csak akkor hallgatható ki, ha a tárgyalás időpontjában a tizennegyedik életévét betöltötte, és a tárgyaláson történő kihallgatása különösen indokolt.

Ebből a szabályból az is következik, hogy a nyomozás időszakában a sértett gyermek tanút úgy kell kihallgatni, hogy az oly mértékben teljes körű legyen, hogy a későbbiek során arra már ne kerüljön sor. Bár a nemi erkölcs elleni bűncselekményeknél soronkívüliség irányadó a bírósági tárgyalásokon, azonban még akkor is újból felszakisíthatja a gyermek sebeit a bírósági tárgyalás, ha az elkövetéshez képest csak néhány hónappal később kerül arra sor.

Ez a szabályozás azonban a bizonyítás érdekeivel ellentétbe kerülhet, ha olyan új tény merül fel, amire a nyomozás során nem gondoltak. Ha a nyomozás során a vádlott él a hallgatás jogával, s a sértett vallomásának ismeretében a bíróságon terjeszti elő a védekezését, számtalan olyan új adat merülhet fel, ami egyébként szükségessé tenné a gyermek újbóli meghallgatását, azonban ha az még túl fiatal, azt a Be. 294. §-a kizárja.

Nem egyszer a tárgyaló bíró a személyes tapasztalata alapján rendel ki pszichológus szakértőt a gyermek megvizsgálására, azonban ha vele nem találkozik, akkor az ilyen vizsgálat indokoltságáról kevésbé tud megalapozottan dönteni. Megjegyzem, hogy tárgyaláson való kihallgatása a gyermekkorú tanúnak a Be. 294. § alapján kizárt, ha a nyomozási bíró már meghallgatta, azonban az nincs kizárva, hogy újból szakértői vizsgálatnak vesse őt alá a bíróság, sőt abban az esetben, ha a nyomozás során ki volt rendelve szakértő, s a vádirat benyújtásától számított tizenöt napon belül a vádlott vagy a védő kéri, újból ki kell rendelni a szakértőt.

Összességében annyi leszögezhető, hogy a gyermekkorú sértett tanú kihallgatására a hatóság tagjainak (nyomozó, ügyész, bíró) különösen fel kell készülniük, ezzel a minimálisra csökkentve az esélyét annak, hogy kérdés merüljön fel a kihallgatást követően, ami a gyermek ismételt kihallgatását tenné szükségessé.

A gyermekek, kiskorúak sérelmére elkövetett bűncselekmények kapcsán a Btk. szerinti minősítéssel csupán annyit kívánok megjegyezni, hogy a Btk. 210. § értelmében az erőszakos közöszlés és a szemérem elleni erőszak vonatkozásában is a tizenkettedik életévét be nem töltött személyt védekezésre képtelennek kell tekinteni. Az erőszakos közöszlés a Btk. 197. § (1) bekezdés szerinti megfogalmazása szerint: aki mást erőszakkal, vagy az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel közöszlésre kényszerít, vagy más védekezésre, illetőleg akaratnyilvánításra képtelen állapotát közöszlésre használja fel, büntettet követ el, míg a szemérem elleni erőszak törvényi tényállása a Btk. 198. § (1) bekezdés megfogalmazásában az, hogy aki mást erőszakkal, avagy az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel fajtalanúságra vagy ennek eltűrésére kényszerít, vagy másnak a védekezésre, illetőleg akaratnyilvánításra képtelen állapotát fajtalanúságra használja fel.

Úgy az erőszakos közöszlés, mint a szemérem elleni erőszak esetében a büntetés már 5-től 10 évig terjedő szabadságvesztés, ha a sértett a tizenkettedik életévét nem töltötte be, a sértett az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt áll, illetőleg ha a sértettel azonos alkalommal, egymás cselekményéről tudottan, többen fajtalanlankodnak.

Nem teljesen egységes a bírói gyakorlat abban, hogy hogyan minősül a bűncselekmény akkor, ha az elkövető részéről erőszak nem történt, csupán közöszlés vagy fajtalanlankodás, ami a közöszlés kivételével minden súlyosan szeméremsértő cselekmény, ami a nemi vagy felkeltésére vagy kielégítésére szolgál. Az egyik álláspont a Bírósági Határozatok Fórum című rovatában lett közzé téve¹. Ez alapján erőszakos közöszlésnél egyfelől az erőszak, illetve az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetés, másfelől a tizenkét éven aluli sértett életkoránál fogva védekezésre képtelen állapota a rendelkezés alkalmazásában azonos jelentőségű.

Ebből az következik, hogy a tizenkét éven aluli gyermek sérelmére erőszak, avagy az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetés nélkül elkövetett cselekmény is a Btk. 197. § (2) bekezdés a.) pontja szerint minősül. A Btk. 210. § szerint a ti-

zenkettedik életévét be nem töltött személyt védekezésre képtelennek kell tekinteni, s a törvényi védelem szükségtelemmé teszi annak vizsgálatát, hogy a tizenkét éven aluli sértett valóban védekezésre képtelen volt-e. Ebből következően a szemérem elleni erőszak vonatkozásában a tizenkettedik életévét be nem töltött személyt mindig védekezésre képtelennek kell tekinteni.

Az ezzel ellentétes felfogás a Legfelsőbb Bíróság BK 154-es állásfoglalásából, valamint a Büntető Törvénykönyv 83. § büntetés-kiszabási elveiből indul ki, azaz abból, hogy a kétszeres értékelés tilalma a büntetést befolyásoló körülmények értékelésénél is érvényes. A törvényhozó a Btk. 197. § és 198. § (1) bekezdésénél az alap tényállási elemként szabályozza a másnak védekezésre képtelen állapotának fajtalanságra történő felhasználását.

Az értelmező rendelkezés, azaz a Btk. 210. §-a egyértelműen rögzíti, hogy a tizenkettedik életévét be nem töltött személyt védekezésre képtelennek kell tekinteni. Az erőszak hiánya esetén tehát az értelmező rendelkezést az alaptényállásba kell beilleszteni, s az alaptényállás eleme lesz az, hogy a tizenkét éven aluli személy védekezésre képtelen.

A 197. § és 198. § (2) bekezdés a.) pontja valóban külön és súlyosabb következményt fűz ahhoz a minősítő körülményhez, ha a sértett a tizenkettedik életévét nem töltötte be, azonban ezen minősítő körülmény meglelte mellett változatlanul hatályos a Btk. 210. §-ában rögzített rendelkezés, miszerint a tizenkettedik életévét be nem töltött személyt védekezésre képtelennek kell tekinteni.

Csak abban az esetben van kellő differenciálási lehetőség arra vonatkozóan, hogy milyen büntetést szabjon ki a bíróság akkor, amikor a nemi erkölcs elleni cselekmény a tizenkét év alatti személy tényleges beleegyezése mellett, vagy akár annak kezdeményezésére kényszer, fenyegetés nélkül valósult meg, illetőleg akkor, ha az kényszer vagy fenyegetés hatására történt, ha az alaptényállás körében értékeli a bíróság tizenkét éven aluli személynél az életkort. Kényszer, illetve élet- vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetés mellett megvalósult esetben pedig a tizenkét éven aluli személynél a (2) bekezdés a.) pontja szerint. Ha beleegyezésen alapuló esetekben a sértett tizenkettedik éven aluli életkorát, mint minősítő körülményt alkalmazná a bíróság, akkor ezt az életkort kétszer értékeli az elkövető terhére, amelyre ezen álláspont szerint törvényes lehetőség nincs.

A minősítésbeli problémánál látható volt, hogy a kiszabható büntetés az igen nagy, kettőtől nyolc évig, vagy akár öttől tíz évig terjedő szabadságvesztés. Ha azonban a tizenkettedik életévét be nem töltött sértett sérelmére elkövetett erőszakos közöszlűslet olyan személy követi el, akinek a sértett a nevelése, gondozása vagy gyógykezelése alatt áll, vagy azonos alkalommal egymás cselekményéről tudva többen is elkövetik, akkor már öttől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés a kiszabható büntetés, természetesen a halmazati szabályok nélkül.

A bűncselekmény konkrét megvalósulási formája azonban igen szélsőséges képet mutat az egyszerű simogatástól az egészen durva közöszlűslegig vagy a fajtalanságig bezárólag. Kérdés, hogy mikor eredményes a büntetőeljárás. Akkor, ha sikerült az elköve-

tőt példásan megbüntetni, vagy akkor, ha sikerült megvédeni a gyermeket a további traumától, illetőleg, ha minden egyéb szempontot is sikerült figyelembe venni.

A büntetésnek a Btk. 37. §-ában rögzített célja a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el. Sokan megkérdőjelezik, hogy valóban van-e visszatartó hatása a szexuális agresszióra a bíróságok által kiszabott szabadságvesztés büntetéseknek. Visszatartja-e akár az elkövetőt, akár másokat hasonló jellegű bűncselekmények elkövetésétől, s megkérdőjelezik, hogy a szexuális ösztön aberrációját és az agressziót a hosszabb elzárás megszünteti-e.

A büntetésnek a másik felfogása szerint a büntetőjogi büntetést nem szükséges célkövetéshez vagy célra való alkalmassághoz kötni, hiszen attól, hogy nem hatásos, vagy nem teljesít be célokat, alkalmazása még szükséges, igazságos és indokolt is. A bűn büntetést érdemel, és a büntetés szerepe és rendeltetése a jogi és az erkölcsi normák épségének fenntartása, amikor már más jogági szankciók nem segítenek. A büntetés célja önmagában van: a jogépség nyilvános deklarálásában, a célra nem tekintő megtorlásban².

Léteznek olyanok, akik alternatív szankciók alkalmazását vetik fel, például Czeizel Endre, aki az úgynevezett kémiai kasztrációt javasolja, az olyan gyógyszeres kezelést, ami a káros késztetéseket megszünteti vagy leállítja³. Czeizel Endre szerint a pedofília, amikor felnőtt személyek serdületlen gyermekek iránt tartósan szexuális vágyat éreznek, és velük testi és nemi érintkezésre törekednek, egy olyan szexuális deviancia, ami már betegség, aminek genetikai eredete van, így annak eredetért a társadalomra veszélyesség mellett sem hibáztathatóak. Abban az esetben, ha valaki a betegségéről nem tehet, az emiatti büntetés nehezen indokolható. Célszerűnek tartaná Czeizel Endre, ha a kémiai kasztráció valóban hatásosan kivédné a káros nemi késztetést, és így a társadalmi veszélyességét, azonban ennek eldöntéséhez, esetleges beleegyezés melletti alkalmazásához még biztos, hogy hosszabb idő és kutatás szükséges.

A büntetéssel kapcsolatban végül arra szeretnék rávilágítani, hogy azok a gyermekek, akik a sérelmet szenvedték, nem attól fognak megnyugvást találni, hogy a nekik szexuális sérelmet, traumát okozókat a bíróság börtönbe küldi, ugyanis magával a börtön fogalmával sincsenek tisztában. Egy gyermeknél büntetésnek legfeljebb azt tekinthető, amit saját maga is átélt vagy átélhet. Jól példázza ezt az az eset, amikor a gyermekkorú sértett a nő ülnök azon kérdésére, hogy mivel büntetné meg az őt szexuálisan molesztáló férfit, csupán annyit válaszolt, hogy soha többet ne nézhessen tévét.

Dr. Elek Balázs

2 23/1990. X.31. Alkotmánybírósági Határozat Párhuzamos véleménye, Szabó András

3 Czeizel Endre: Kémiai kasztráció a homoszexuális pedofiliában. Orvosi Hetilap, 137. évf. 1. szám

Tűzvédelem a börtönökben

1999. november 24-én délelőtt 10 órakor tűz keletkezett a Márianosztrai Fegyház és Börtön letéti raktárában. A tűz következtében személyi sérülés nem történt, azonban az anyagi kár több mint 43 millió forintot tett ki! Ez a tüzeset több kérdést vethet fel. Milyen gyakran számíthatunk hasonló esetekre intézeteink valamelyikében? Milyen a hazai börtönök tűzvédelmi helyzete? Hogyan biztosítható megnyugtatóan ez a nagyon fontos, az intézetek biztonságát befolyásoló kérdés? Milyen feladatai vannak a büntetés-végrehajtás irányító szerveinek, az intézeteknek, az intézményeknek, a fogvatartottak kötelező foglalkoztatására létrehozott gazdálkodó szervezeteknek a tűzvédelem területén?

A márianosztraihoz hasonló esetek megelőzése érdekében a börtönök biztonságának szerves részét kell, hogy képezze a tűzvédelem, amely jogszabályi megközelítésben a tüzmegelőzést, a tűzoltást és a tűzvizsgálatot jelenti. A három közül alapvető feladatnak a tüzmegelőzést kell tekintenünk. Ez a tüzek keletkezésének megelőzésére, továbbterjedésének megakadályozására, illetőleg a tűzoltás alapvető feltételeinek biztosítására vonatkozó, a létesítés és a használat során megtartandó tűzvédelmi jogszabályok, szabványok, műszaki követelmények, hatósági előírások rendszere, és az azok érvényesítésére irányuló tevékenység¹. Mindezek érvényesítése a büntetés-végrehajtás területén összehasonlíthatatlanul nehezebb feladat, mint az élet bármely más területén. A teljes tűzvédelmi biztonság megteremtése rendkívül összetett kérdés, sokrétű tevékenységet, a feladatban részt vevők összehangolt munkáját követeli. A feladat megoldását nehezítik az alábbi körülmények. A börtön viszonyok eltérnek az élet más területeitől. Ennek ellenére a büntetés-végrehajtásra is az általános tűzvédelmi szabályozás vonatkozik, ellentétben például, a Magyar Honvédség létesítményeitől, illetőleg a bányák föld alatti részeinek minősülő területeitől, amelyeket a tűzvédelmi törvény kivesz az általános szabályozás alól. A börtönökben a fogvatartottak együttműködési készsége sem azonos a polgári munkahelyeken foglalkoztatott munkavállalókéval. Az őrsemélyzet sokrétű feladatai között nincs teljes lehetőség a tűzvédelemről történő folyamatos gondoskodásra. A tűzvédelmi felszerelések, tűzoltó készülékek csak az őrsemélyzet kezelésében lehetnek, mivel a fogvatartottak más célra is használnák, esetleg szándékosan megrongálnák azokat.

A nehézségek ellenére a tények azt mutatják, hogy a büntetés-végrehajtás területén – figyelemmel arra, hogy milyen ritkák a börtönökben a tüzesetek – a tűzvédelem kérdése megfelelően megoldható. A siker elsősorban a büntetés-végrehajtás

¹ A tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságról szóló 1996. évi XXXI. törvény 4. § c. pontja.

személyi állománya szakszerű és lelkiismeretes munkájának, és a megfelelő szabályozásnak köszönhető. A tűzvédelmi szabályozás Magyarországon az 1996-97-es években került teljes mértékben felújításra, annak érdekében, hogy a jelenlegi társadalmi-gazdasági viszonyoknak megfelelően szabályozzák ezt a társadalmilag is nagyon fontos kérdést. A téma kapcsán az intézmények tűzvédelmének kérdései között mindenek előtt az általános és a börtönök tűzvédelmére vonatkozó speciális tűzvédelmi szabályozást kell áttekintnünk.

Az általános és a börtönökre vonatkozó tűzvédelmi szabályozás, a tűzvédelem szervezeti és személyi kérdései

A tűzvédelmi használati szabályokra, a tűzoltó eszközök, berendezések, felszerelések biztosítására, valamint a tűzvédelmi felvilágosító tevékenységre vonatkozó általános- és a büntetés-végrehajtásra vonatkozó külön rendelkezések pontosan meghatározzák az ezzel kapcsolatos feladatokat. Az alapvető szabályozást a tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságról az 1996. évi XXXI. törvény határozza meg, amely a gazdálkodó szervezetek részére előírja, hogy a gazdálkodó tevékenységet folytató magánszemélyeknek, jogi személyeknek, a jogi és magánszemélyek jogi személyiséggel nem rendelkező szervezeteinek a létesítmények, az építmények, a technológiai rendszerek megvalósításával, üzemeltetésével, fejlesztésével összhangban gondoskodniuk kell a jogszabályokban és kötelezően alkalmazandó szabványokban, meghatározott tűzvédelmi követelmények megtartásáról, valamint a tevékenységi körükkel kapcsolatos veszélyhelyzetek megelőzésének és elhárításának feltételeiről. Ez a rendelkezés kötelezi a büntetés-végrehajtási intézmények vezetőit is, hogy a működés során gondoskodjanak a tűzvédelmi követelmények, előírások megtartásáról.

A gazdálkodó szervezetek, börtönök az előzőekben foglaltak végrehajtása érdekében kötelesek

a) a közvetlen tűzvédelmüket szolgáló – jogszabályban, kötelezően alkalmazandó szabványban, hatósági határozatban előírt – tűzvédelmi berendezést, készüléket, felszerelést, technikai eszközt állandóan üzemképes állapotban tartani, időszaki ellenőrzésükről, valamint az oltóvíz és egyéb oltóanyagok biztosításáról gondoskodni;

b) a tűzoltóság részére a tűz oltására, a műszaki mentésre szolgáló felkészítés érdekében – előzetes egyeztetés alapján – a helyszíni gyakorlatok megtartását lehetővé tenni, és abban közreműködni. A börtönökben természetesen ezt a rendelkezést, a fogvatartottakra vonatkozó szabályok megtartása mellett kell alkalmazni;

c) a tevékenységi körükkel kapcsolatos tüzesetek megelőzésének és oltásának, valamint a műszaki mentésnek jogszabályokban és kötelezően alkalmazandó szabványokban meghatározott feltételeit biztosítani;

d) biztosítani a tűzvédelmi ellenőrzés lehetőségét.²

2 A tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságról szóló 1996. évi XXXI. törvény 18. § (1), (2) bekezdés.

A törvény a fenti általános kötelezettségeken kívül további rendelkezéseket is meghatároz. A gazdálkodó tevékenységet folytató magánszemélyeknek, a jogi személyeknek, a jogi és a magánszemélyek jogi személyiséggel nem rendelkező szervezeteinek, ha a munkavégzésben részt vevő családtagokkal együtt ötnél több munkavállalót foglalkoztatnak, vagy ha ötvennél több személy befogadására alkalmas létesítményt működtetnek, illetve a fokozottan tűz- és robbanásveszélyes besorolás esetén és a kereskedelmi szálláshelyeken tűzvédelmi szabályzatot kell készíteniük. Ez kötelezettség nyilvánvalóan a börtönökre is vonatkozik, de annak tartalmi követelményei speciálisak.

Az előző bekezdésben felsoroltak kötelesek gondoskodni arról, hogy munkavállalóik (a munkavégzésben részt vevő családtagjaik) a jogszabályokban, kötelezően alkalmazandó szabványokban foglalt előírások szerint végezzék a tevékenységüket, illetőleg a létesítmény, építmény, helyiség igénybe vevői a tűzvédelmi szabályzatban foglaltakat megismerjék és megtartsák.³

A gazdálkodó szervezetek sokszor folytatnak olyan tűzveszélyes tevékenységet, amely mind a munkáltatóra, mind a munkavállalóra komoly fenyegetettséget jelenthet. Ezért a törvény előírja, hogy a gazdálkodó tevékenységet folytató magánszemélyeknek, jogi személyeknek, a jogi és magánszemélyek jogi személyiséggel nem rendelkező szervezeteinek a fokozottan tűz- és robbanásveszélyes, a tűz- és robbanásveszélyes, valamint a tűzveszélyes tűzveszélyességi osztályba tartozó létesítményekben megfelelő szervezettel, tűzvédelmi szakképesítéssel rendelkező személlyel, illetőleg szolgáltatás igénybevételével kell gondoskodniuk a tűzvédelem biztosításáról.⁴ A börtönökben is rendkívül fontos szerepük van a tűzvédelmi feladatok végzésére létrehozott szervezeteknek, illetőleg az ezzel megbízott személyeknek, valamint azokban az intézményekben, ahol ezt megszervezték, a létesítményi tűzoltóságnak.

A gazdálkodó szervezeteknek alapvető érdekük, hogy a munkavégzés során bekövetkezhető bármely rendkívüli eseményt (tűz, robbanás), a tűzoltóságok a legkorábbi időn belül, a leghatékonyabban és a legkevesebb járulékos kárt okozva felszámolják. Ezért az ilyen tevékenységet folytatóknak minden, a tűzvédelemmel kapcsolatos változást be kell jelenteni, illetőleg a tűzveszélyes eszközökkel, technológiával kapcsolatos valamennyi ismeretet biztosítani kell. Ennek érdekében a törvény kötelezi a gazdálkodó szervezeteket, hogy a tűzvédelmi helyzetre kiható olyan tevékenységet, amely a létesítmény, az épület, az építmény, a helyiség vagy a szabadterület tűzveszélyességi osztályba sorolásának megváltoztatását teszi szükségessé, annak megkezdése előtt legalább tizenöt nappal a kezdeményező, az illetékes hivatásos önkormányzati tűzoltóságnál – az új tűzveszélyességi osztályba sorolásra vonatkozó javaslat megküldésével – köteles bejelenteni. Minden új tűz-

3 A tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságról szóló 1996. évi XXXI. törvény 19. § (1), (2) bekezdés.

4 A tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságról szóló 1996. évi XXXI. törvény 19. § (3) bekezdés.

vagy robbanásveszéllyel járó készülék, gép, berendezés, technológia, anyag bevezetése, illetőleg alkalmazása előtt elsődlegesen a gyártó, amennyiben az nem gondoskodott arról, akkor a forgalomba hozó köteles a tűzvédelmi rendelkezések megállapítása céljából szükséges vizsgálatokat elvégezni, illetve elvégeztetni.⁵

A fenti általános törvényi rendelkezések a büntetés-végrehajtási intézményekre, mint gazdálkodó szervezetekre is, kötelezőek. Tekintettel arra, hogy az egységes büntetés-végrehajtás szervezetén belül különböző egységek helyezkednek el és ezek feladatai eltérőek, az általános tűzvédelmi rendelkezések érvényesítéséről és egységes alkalmazásáról az igazságügy-miniszter – a belügyminiszterrel egyetértésben – rendelettel gondoskodott.⁶

A rendelet hatálya a büntetés-végrehajtás teljes területére, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságára, a büntetés-végrehajtási intézetekre, intézményekre, valamint a fogvatartottak kötelező foglalkoztatására létrehozott gazdálkodó szervezetekre, a büntetés-végrehajtás személyi állományára és a fogva tartottakra terjed ki. Meghatározza a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának tűzvédelmi irányítással kapcsolatos hatáskörét és feladatait. Ezek különösen:

a) felügyeli, ellenőrzi és szakmailag irányítja a büntetés-végrehajtási szervek tűzvédelmi tevékenységét, vizsgálja a tűzvédelmi szervezetek működését, a tűz megelőzéssel, a tűz elleni védekezéssel és a tűzkárok elhárításával kapcsolatos munkát;

b) meghatározza a büntetés-végrehajtási szervekre vonatkozó különleges tűzvédelmi szabályokat, szakmai irányelveket, a tűzvédelmi feladatokat teljesítők szakképesítésének feltételeit;

c) ellenőrzi a büntetés-végrehajtási szervek tűzvédelemmel és a műszaki mentéssel összefüggő adatszolgáltatási, jelentési, beszámolási kötelezettségének teljesítését;

d) együttműködik a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóságával a feladatok hatékonyabb megoldása, a tűzvédelmi eszközök gazdaságosabb kihasználása érdekében;

e) biztosítja a tűzvédelmi előírások érvényesülését a beruházások előkészítése és megvalósítása során.

Az Országos Parancsnokságra háruló, tűzvédelemmel kapcsolatos központi irányító tevékenység, tekintettel a büntetés-végrehajtás jelentős szervezetére, személyi állományára és a fogvatartottakra, magas színvonalú szakmai tevékenység végzését igényli. Ezért az országos parancsnok a saját kinevezési jogkörébe tartozó országos tűzvédelmi vezető útján látja el ezt a feladatot, aki

a) felügyeli a büntetés-végrehajtási szervek tűzvédelmi szervezetét és a létesítmények tűzvédelmi helyzetét;

5 A tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságról szóló 1996. évi XXXI. törvény 20. § (1), (2) bekezdés.

6 14/1999. (X.22.) IM rendelet a tűzvédelem és a műszaki mentés különös szabályairól a büntetés-végrehajtási szervezetről.

b) figyelemmel kíséri a büntetés-végrehajtási szervek tűzvédelmi szabályzatának és tűzriadó tervének elkészítését, valamint szakmailag ellenőrzi azokat;

c) szervezi és irányítja a tűzvédelmi oktatást, továbbképzést;

d) ellenőrzi a büntetés-végrehajtási szervek tűzvédelmi tevékenységét, a személyi és az anyagi ellátást, a tűzmegelőzést, a tűz elleni védekezést, a műszaki mentést;

e) statisztikai nyilvántartást vezet, meghatározza a büntetés-végrehajtási szervek adatszolgáltatási és beszámolási kötelezettségével kapcsolatos feladatait;

f) legalább évente beszámol és adatot szolgáltat a büntetés-végrehajtás országos parancsnokának;

g) intézkedéseket kezdeményez a tűzvédelemmel kapcsolatos hiányosságok megszüntetésére, a szükséges felelősségre vonásra;

h) figyelemmel kíséri a beruházások előkészítését és a megvalósítás során a tűzvédelmi előírások érvényesülését.

A büntetés-végrehajtási intézmények tűzvédelméért annak vezetője felel. Ennek megfelelően tűzvédelmi feladatai a következők:

a) kiadja az irányítása alá tartozó büntetés-végrehajtási szerv tűzvédelmi szabályzatát és tűzriadó tervét, ellenőrzi az abban foglaltak betartását;

b) megteremti és fenntartja a tűzvédelmi szervezet működéséhez szükséges személyi, tárgyi és anyagi feltételeket;

c) a tűzoltásnál és a műszaki mentésnél – a büntetés-végrehajtási szerv biztonságára vonatkozó előírásokra is figyelemmel – betartatja a tűzriadó tervben foglaltakat;

d) tűzvédelmi bizottságot, tűzvédelmi vezetőt, illetve tűzvédelmi előadót vagy tűzvédelmi megbízottat foglalkoztat az irányítása alatt álló büntetés-végrehajtási szervnél, azokban a létesítményekben, ahol létesítményi tűzoltóságot kell működtetni, azt létrehozza;

e) intézkedik arról, hogy a foglalkoztatottak a tűzvédelmi szabályzat rájuk vonatkozó részét megismerjék és betartsák;

f) intézkedik arról, hogy a foglalkoztatottakat a munkába állás előtt és azt követően – a tűzvédelmi szabályzatban meghatározott rendszerességgel – oktatásban részesítsék;

g) a területileg illetékes hivatásos önkormányzati tűzoltóság vezetőjével egyeztetve – megállapodás szerinti időszakonként – együttműködési gyakorlatot szervez, illetve biztosítja annak megtartását.

A tűzvédelmi feladatok végrehajtása csak megfelelő szervezettel biztosítható, ezért a rendelet foglalkozik a büntetés-végrehajtási szerveknél megalakításra kerülő tűzvédelmi szervezetekkel. A büntetés-végrehajtási szerveknél tűzvédelmi bizottság, tűzvédelmi vezető, illetve előadó, tűzvédelmi megbízott és a létesítményi tűzoltóság látja el ezt a feladatot. A büntetés-végrehajtási szervek zárt jellegére tekintettel – ellentétben a polgári gazdálkodó szervezetekkel, ahol külső személy, vállalkozás is elláthat tűzvédelmi feladatokat – a tűzvédelmi szervezet tagjai, csak

a büntetés-végrehajtási szervek személyi állományából biztosíthatók. A különböző szintű szervezetek létrehozását az intézmények területén az ott foglalkoztatottak létszáma dönti el. Ennek értelmében:

Tűzvédelmi bizottságot kell létrehozni azoknál a büntetés-végrehajtási szerveknél, ahol a foglalkoztatottak létszáma meghaladja az 500 főt. A tűzvédelmi bizottság 3-5 főből álló, a büntetés-végrehajtási szerv vezetőjének a tűzvédelemmel kapcsolatosan véleményező, javaslattevő szerve.

Tűzvédelmi vezetőt kell alkalmazni azoknál a büntetés-végrehajtási szerveknél, ahol a foglalkoztatottak létszáma meghaladja a 200 főt és az adott létesítmény az „A”-„C” tűzveszélyességi osztályba került besorolásra, illetve azokban a „D” tűzveszélyességi osztályba sorolt létesítményeknél, ahol 1000 fő feletti a foglalkoztatottak létszáma.

Tűzvédelmi előadót kell foglalkoztatni azokban az „A”-„C” tűzveszélyességi osztályba besorolt büntetés-végrehajtási szerveknél, ahol a foglalkoztatottak létszáma nem éri el a 200 főt, illetve a 200 és 1000 fő közötti „D” tűzveszélyességi osztályba sorolt létesítményekben.

Azoknál a büntetés-végrehajtási szerveknél, ahol 200 fő alatti a foglalkoztatottak száma, a tűzveszélyességi osztályba való besorolástól függetlenül, önálló tűzvédelmi megbízottat kell alkalmazni.

A tűzvédelmi vezető, a tűzvédelmi előadó, valamint a tűzvédelmi megbízott a tűzvédelmi ügyekben a büntetés-végrehajtási szerv vezetőjének nevében jogosult eljárni.

A büntetés-végrehajtási szerv létesítményében, annak tűzveszélyessége és az ott dolgozók létszáma alapján, létesítményi tűzoltóságot kell működtetni a következőkre is figyelemmel:

a) a büntetés-végrehajtási intézet és a fogva tartottak foglalkoztatására létrehozott gazdasági társaság együttesen is létrehozhat létesítményi tűzoltóságot, amelyre a vonatkozó előírásokat az erről szóló megállapodásban kell rögzíteni;

b) a létesítményi tűzoltóság tűz megelőzési, tűzoltási és műszaki mentési tevékenységet, továbbá tűzvédelmi szolgáltatást nyújt;

c) a létesítményi tűzoltóságot úgy kell megszervezni és felszerelni, hogy az a Riasztási és Segítségnyújtási Terv alapján igénybe vehető hivatásos önkormányzati tűzoltósággal együtt, képes legyen a létesítményben várható legnagyobb veszélyhelyzet megszüntetésére.

A rendelet gondoskodik arról, hogy a büntetés-végrehajtás területén csak a megfelelő tűzvédelmi szakmai képzettséggel rendelkezők végezzenek munkát. Az országos tűzvédelmi vezetőnek felsőfokú tűzvédelmi és műszaki szakképesítéssel, a tűzvédelmi előadónak középfokú, a tűzvédelmi megbízottnak és a tűzvédelmi bizottság tagjának alapfokú tűzvédelmi képesítéssel kell rendelkeznie. A tűzvédelmi képesítésekkel kapcsolatos rendelkezéseket a vonatkozó belügyminiszteri rendelet⁷ határozza meg. A képzés az erre szakosodott oktatást szervező cégeknél biz-

7 32/2002. (XII.12.) BM rendelet a hivatásos katasztrófavédelmi szerveknél, a tűzoltóságoknál, valamint az ez irányú szakágazatban foglalkoztatottak képesítési követelményeiről és képzési rendszeréről.

tosítható, a vizsgáztatást – a szakképzettséget igazoló oklevél kiadását – csak a vonatkozó jogszabály⁸ által erre feljogosított vizsgaközpont, a BM Katasztrófavédelmi Oktatási Központ folytathatja le.

A rendelet az országos parancsnokot hatalmazta fel a végrehajtásra. Az országos parancsnok a végrehajtás érdekében intézkedést⁹ adott ki, amelyben meghatározta a büntetés-végrehajtási szerveknél a tűzvédelmi szabályzat és a tűzriadó terv tartalmi követelményeit; a létesítményi tűzoltóság kialakításának és működtetésének szabályait; a tüzeseti jelentés tartalmát; a tűzveszélyességi osztályba sorolás szabályait; az alkalmoszerű tűzveszélyes tevékenység engedélyezésének rendjét; a tűzvédelmi oktatás, a továbbképzés és az oktatási napló vezetésének szabályait; a tűzvédelmi szakvizsga rendjére és anyagára vonatkozó alapelveket, azok dokumentálásának, a tűzvédelmi ellenőrzési napló vezetésének-, a tűzoltó készülékek nyilvántartásának- és a tűzoltó vízforrások megfelelőségi felülvizsgálatának szabályait;

Az előzőekben ismertetett általános és a büntetés-végrehajtási intézményekre vonatkozó különös szabályozás minden tekintetben megfelelő alapot biztosít a színvonalas tűzvédelmi szakmai munkára. A büntetés-végrehajtási intézetek tűzbiztonságának lényegi kérdéseit a megfelelő szabályozás mellett

- a létesítés,
- a használat, és
- a tűzoltó eszközök berendezések és felszerelések biztosítása területén kell tovább erősíteni.

A létesítés tűzvédelmi szabályai

Az egyes épületek, építmények – köztük a börtönök – tűzbiztonságát már a létesítés is jelentősen befolyásolja. A hazai büntetés-végrehajtási épületállomány tekintetben eléggé elavultnak tekinthető. Börtönépületeink jelenlegi állapotát a régmúlt időkig kell visszavezetnünk. A legrégebben létesített és jelenleg is használt börtönt – még a reformkorban – 1843-ban adták át. Ezután jelentős munka indult ezen a területen, ami különösen a szabadságharc leverését követően gyorsult fel, mivel a meglévő épületállomány nem biztosította az akkori növekvő szükségleteket. A nagyarányú letartóztatások miatt újabb börtönökre volt szükség. A sürgős ütemben megvalósított építéseknel a gyorsaság mellett az olcsóság volt a fő szempont. A szükségmegoldásoktól sem idegenkedtek az akkori hatóságok. Az 1854 és 1856 között megnyitott hat börtön közül eleve fegyintézeti célokra csak egyet, a nagyenyedit építették. A többi, úgynevezett egyetemes intézményből (kaszárnya, tébolyda, kollégium, kolostor stb.) alakították át. A kiegyezéskor a magyar börtönhálózat öt országos és 106 hatósági fogházat foglalt magába. A ki-

8 30/2003. (VII.11.) BM rendelet a belügyminiszter hatáskörébe tartozó szakképesítések megszerzésére irányuló szakmai vizsga szervezésére feljogosított intézményekről.

9 1-1/4/2000. (IKBv. Mell.1.) OP intézkedés a tűzvédelem és a műszaki mentés különös szabályairól a büntetés-végrehajtási szervezetnél

egyezőst követő gazdasági fellendülés ezen a téren is jelentős eredményeket hozott, így a század végére 9 országos fegyintézet, 65 törvényszéki és 315 járásbírósi fogház állt rendelkezésre,¹⁰ de ez korántsem jelentette, hogy minden tekintetben korszerű épületállomány jött volna létre. Az akkori építési előírások még nem mindenben vették figyelembe a tűzvédelmi szempontokat. Így a börtönök nem létesültek – többek között tűzvédelmi szempontból sem – a mai követelményeknek is elfogadható kivitelben. A két világháború közötti időszakban nem jutott elegendő pénz a fejlesztésekre, illetőleg az elcsatolások miatt – a lipótvári, az illavai és a nagyenyedi fegyintézetek elvesztése – még romlott a helyzet. A II. világháború utáni időszakban sem történt lényegi változás az épületállomány fejlesztése terén. Az újabb igényeket – hasonlóan a szabadságharc leverése utáni időszakhoz – más, általában polgári célokra alkalmatlan épületek átalakításával elégítették ki, figyelmen kívül hagyva a tűzbiztonság kérdését. A XX. században új börtön nem épült, így az intézményhálózat lényegében a XXI. században is a XIX. századot tükrözi. Természetesen a felújítások valamelyest javítottak a helyzeten, de jelentős változásokra csak hosszabb távon számíthatunk. Mindezek alapján megállapítható, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek épületállományának jelentős része nem elégíti a létesítés tűzvédelmére vonatkozó – jelenleg hatályos – jogszabályi rendelkezéseket.

A meglévő büntetés-végrehajtási épületek olyan átalakítását, amely teljes mértékben megfelel a jelenleg hatályos tűzvédelmi létesítési előírásoknak, nem célszerű és nem is kötelező végre hajtani. Nem célszerű, mert ez jelentős költségekkel jár, ugyanakkor hatása nem lesz olyan, mintha új létesítményben alkalmaznák. Nem kötelező, mert a hatályos szabályozás értelmében a létesítésre vonatkozó tűzvédelmi rendelkezéseket csak az új létesítménynél, építménynél (börtönnél), valamint a meglévők átalakításakor vagy bővítéskor, rendeltetésének megváltoztatásakor az átalakítás, a bővítés, illetőleg a változtatás körében és mértékében kell alkalmazni.¹¹ A közelmúltban épített intézményeknél már érvényesültek a létesítésre vonatkozó tűzvédelmi rendelkezések, amint azok a jövőben felépítésre kerülőknél is érvényesítésre kerülnek. A létesítésre vonatkozó tűzvédelmi előírásokat az építésügyi hatóságok, a területileg illetékes hivatásos önkormányzati tűzoltó-parancsnokságok szakhatósági állásfoglalásainak figyelembe vételével érvényesítik. Ezek alapján biztosított, hogy a jövőben létesülő intézmények megfelelnek nemcsak a hazai, hanem az európai uniós előírásoknak is, mivel a tűzvédelmi szabályozás területén az uniós jogharmonizáció megtörtént. Összességében a büntetés-végrehajtási épületállomány nem mindenben felel meg a hatályos létesítési előírásoknak, ezért az intézményekben a megfelelő tűzvédelmi biztonságról a használati szabályok, a tűzoltó eszközök, berendezé-

10 A magyar rendvédelem története. Főszerkesztő Dr. Parádi József 64. oldal. A könyvet a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelmi Tudományos Társaság és a Rendőrtiszti Főiskola Magyar Rendvédelem-történeti Dokumentációs Központ közös alkotóközössége készítette.

11 35/1996. (XII.29.) BM rendelettel hatályba léptetett Országos Tűzvédelmi Szabályzat 3. § (2) bekezdés

sek, felszerelések biztosításával, a szükséges felvilágosító tevékenységgel kell gondoskodni.

A használat tűzvédelmi szabályai

A tűzvédelmi használati szabályok magukba foglalják mindazokat az előírásokat, amelyeket adott létesítmény biztonságos működtetése során alkalmazni kell. Alapvető rendelkezés, hogy az építményt, építményrészt (helyiséget, tűzszakaszt), a vegyes rendeltetésű épületet csak a használatbavételi (üzemeltetési, működési, telephely) engedélyben megállapított rendeltetésnek megfelelően szabad használni.¹² A börtönök tekintetében különösen fontos, hogy az előbb említett rendelkezés érvényesüljön, hiszen a fogvatartottakkal kapcsolatos bármilyen tevékenységet csak a tűzvédelmi követelményeknek megfelelő területen, szabadtéren, veszélyességi övezetben, helyiségben, tűzszakaszban, építményben szabad folytatni. Ha munkavégzés történik, annak helyén csak az ott folytatott folyamatos tevékenységhez szükséges anyagot és eszközt szabad tartani. A munkaterületen raktározott, tárolt anyag, termék mennyisége nem haladhatja meg a vonatkozó műszaki követelményben megengedett tűzterhelési értéket.¹³ Különösen fontos, hogy a termelő tevékenységet folytató intézmények területén a helyiségekből, a szabadterekből, a gépekről, a berendezésekről, az eszközökről, készülékekről a tevékenység során keletkezett éghető anyagot, hulladékot folyamatosan, de legalább műszakonként, illetőleg a tevékenység befejezése után el kell távolítani. Éghető folyadékkal, zsírral szennyezett éghető hulladékot jól záró fedővel ellátott, nem éghető anyagú edényben kell gyűjteni, majd erre a célra kijelölt helyen kell tárolni. Az éghető folyadékok, gázok használata során gyakran kerülhetnek a foglalkoztatottak veszélybe. Ennek megelőzése érdekében az éghető folyadékot, éghető és égést tápláló gázt szállító csőrendszerénél és tárolóedényénél, továbbá minden gépnél, berendezésnél és készüléknél az éghető folyadék csepegését, elfolyását, illetve a gáz szivárgását meg kell akadályozni. A szétfolyt, illetőleg kiszivárgott anyagot haladéktalanul fel kell itatni, a helyiséget ki kell szellőztetni, és a felitatott anyagot erre a célra kijelölt helyen kell tárolni. Az üzemszerűen csepegő éghető folyadékot nem éghető anyagú edénybe kell felfogni. A felfogó edényt szükség szerint, de legalább a műszak befejezésével ki kell üríteni, és az erre a célra kijelölt helyen kell tárolni.

Különleges szabályok vonatkoznak az olyan helyiségekre, amelyekben fokozottan tűz- és robbanásveszélyes (A), tűz- és robbanásveszélyes (B), illetőleg olajos-, zsíros anyagokkal folytatnak tevékenységet. Az „A” és „B” tűzveszélyességi osztályba tartozó folyadékot alkalmasszerűen csak szabadban vagy hatékonyan szellőztetett helyiségben szabad használni, ahol egyidejűleg gyújtóforrás nincs. Az

12 35/1996. (XII.29.) BM rendelettel hatályba léptetett Országos Tűzvédelmi Szabályzat 7. § (1) bekezdés.

13 2/2002. (I.23.) BM rendelet a tűzvédelem és a polgári védelem műszaki követelményeinek megállapításáról 5. számú melléklet I/5. fejezet.

„A” és „B” tűzveszélyességi osztályba tartozó építményben, helyiségben, veszélyességi övezetben olyan ruha, lábbeli és eszköz nem használható, amely gyújtási veszélyt jelenthet. Az „A”-„B” tűzveszélyességi osztályba tartozó helyiségekben öltözőszekrényt nem szabad elhelyezni. Olajos, zsíros munkaruha, védőruha (ruhatar-rendszerű öltöző kivételével) csak fémszekrényben helyezhető el. A helyiség – szükség szerint az építmény, létesítmény – bejáratánál és a helyiségben, jól látható helyen a tűz- vagy robbanásveszélyre, valamint a vonatkozó előírásokra figyelmeztető és tiltó rendelkezéseket tartalmazó táblát vagy piktogramot kell elhelyezni.

A tüzesetek megelőzése érdekében nagyon fontos, hogy a munkahelyeken a tevékenység közben és annak befejezése után ellenőrizni kell a tűzvédelmi használati szabályok megtartását, és minden olyan szabálytalanságot meg kell, amely tüzet vagy robbanást okozhat. Ezt a szabályt a börtönökben legfőként a felügyeletet ellátó személyzetnek kell, különleges éberséggel végre hajtani.

A használatra vonatkozó általános szabályok mellett rendkívül fontos, hogy az egyes veszélyforrásokra külön is fokozott figyelmet fordítsanak a börtönök területén. A különös szabályokat is az általános rendelkezéseket tartalmazó jogszabály¹⁴ tartalmazza. Ezek között kiemelt figyelmet kell fordítani – a leggyakrabban tűz keletkezési okként szereplő – tűzveszélyes tevékenység végzésére, a nyílt láng használatára és a dohányzásra. Szezonális veszélyként a fűtés jelentheti a tűz keletkezésének gyakori forrását. A fűtésből eredő tüzesetek elhárítására a tüzelő- és fűtőberendezésekre, kéményekre, a hő- és füstelvezetésre vonatkozó szabályokat kell következetesen végrehajtani. Az általános, börtönökben végezhető tevékenységek során a világító- és villamos berendezések szabályos és biztonságos használatával kerülhetők el a tüzesetek. A márianosztrai tüzeset is villamos berendezéssel kapcsolatos problémára – egy fénycső armatúra kondenzátorának meghibásodása – volt visszavezethető. Ritka, de nem kizárt a villámcsapásból és a sztatikus feltöltődésből eredő tüzesetek lehetősége. Ezért mind a villamos¹⁵, mind a villámhárító¹⁶ berendezések jogszabály szerinti, időszakos felülvizsgálatát tűzvédelmi szempontból el kell végeztetni, és a tapasztalt hiányosságokat meg kell, szüntetni. A börtönökben folytatott termelő tevékenység során a gépi berendezések használatára, a szállításra és vontatásra, a raktározásra és tárolásra, valamint „A” és „B” tűzveszélyességi osztályba tartozó helyiségekben, a szellőztetésre vonatkozó tűzvédelmi szabályok megtartásával biztosíthatjuk a tüzesetek megelőzését. A mezőgazdasági termelést is folytató intézményekben további tűzveszéllyel lehet számolni. Ezért a vonatkozó jogszabálynak a mezőgazdaságra¹⁷ vonatkozó rendelkezéseit kell alkal-

14 35/1996. (XII.29.) BM rendelettel hatályba léptetett Országos Tűzvédelmi Szabályzat 1. számú melléklet.

15 35/1996. (XII.29.) BM rendelettel hatályba léptetett Országos Tűzvédelmi Szabályzat 1. számú melléklet 39. § (7) bekezdés.

16 35/1996. (XII.29.) BM rendelettel hatályba léptetett Országos Tűzvédelmi Szabályzat 1. számú melléklet 40. § (3) bekezdés.

17 35/1996. (XII.29.) BM rendelettel hatályba léptetett Országos Tűzvédelmi Szabályzat 1. számú melléklet VIII. fejezet.

mazni az ott használt járművekre, az aratásra, a szérűre, a rostonövénytárolóra, a kazalozásra, a tarló- és a növényi hulladék égetésére, a mezőgazdasági erő- és munkagépekre és a termények szárítására.

Tűzoltó eszközök és oltóanyagok

A tűzbiztonság szerves részét képezi a tűzoltáshoz szükséges eszközök, oltóanyagok biztosítása. A jogszabályok erre vonatkozóan pontos követelményeket határoznak meg a tűzveszélyesség és a védendő terület (helyiség) figyelembe vételével. A tűzoltó eszközök esetében a kézi tűzoltó készülékek számára, a tűzoltóanyagok között az oltóvíz mennyiségére vonatkozóan vannak kötelezően előírt adatok. A büntetés-végrehajtás területén is az általános szabályoknak megfelelő, az alábbi mennyiségű tűzoltó készüléket kell biztosítani:

A létesítményekben legalább 1-1 db, az ott keletkező tűz oltására alkalmas – a vonatkozó jogszabályokban és műszaki követelményben foglalt előírásokat kielégítő – tűzoltó készüléket kell elhelyezni. Az egyes helyiségekre vonatkozóan

a) az „A” és „B” tűzveszélyességi osztályba tartozó helyiségekben, illetve veszélyességi övezetekben minden megkezdett 50 m² alapterület után 1 db;

b) a „C” tűzveszélyességi osztályba tartozó helyiségekben, illetve veszélyességi övezetekben minden megkezdett 200 m² alapterület után, de legalább szintenként 1 db;

c) a „D” tűzveszélyességi osztályba tartozó helyiségekben, illetve veszélyességi övezetekben minden megkezdett 600 m² alapterület után, de legalább szintenként 1 db;

d) az „E” tűzveszélyességi osztályba tartozó építmények, illetve szabadterek területén szükség szerint kell ott keletkező tűz oltására alkalmas tűzoltó készüléket elhelyezni.

Ha jogszabály vagy műszaki követelmény másként nem rendelkezik, nem kell tűzoltó készüléket elhelyezni a lakás céljára szolgáló építményekben, és a hozzájuk tartozó szabad területeken, kivéve a lakóépületekben kialakított egyéb rendeltetésű (pl. kereskedelmi, iroda) helyiségeket, amelyek tekintetében – gazdálkodó, illetve rendeltetési egységenként – az előző bekezdésben foglaltakat kell alkalmazni. Jogszabály vagy műszaki követelmény, illetőleg a tűzvédelmi hatóság az előzőekben meghatározottakon túl további tűzoltó készülékek, illetőleg eszközök, felszerelések és anyagok elhelyezését is előírhatja. A tűzoltó technikai eszközt, felszerelést jól láthatóan, könnyen hozzáférhetően, a veszélyeztetett hely közelében kell elhelyezni, és állandóan használható, üzemképes állapotban kell tartani, a rendeltetésétől eltérő célra használni csak külön jogszabályban meghatározottak szerint szabad. A tűzoltó berendezést, készüléket, eszközt, felszerelést és anyagot jogszabály, illetve műszaki követelmény előírásai szerint, azok hiányában félévenként kell ellenőrizni. Ha a tűzoltó készülék, felszerelés előírt időszakos ellenőrzését nem hajtották végre, akkor az nem tekinthető üzemképesnek.

Tűzoltás céljára a településeken és a létesítményeknél, börtönöknél az ott keletkezhető tűz oltásához szükséges oltóvizet biztosítani kell. A szükséges oltóvíz mennyiségének meghatározásához a védendő területet (mértékadó tűzszakasz), az ott tárolt éghető anyagokat (tűzterhelés, mérőszáma MJ/m²) kell figyelembe venni. Ha a tűzterhelés

- a) legfeljebb 400 MJ/m², legalább egy órán,
- b) 400 MJ/m²-nél nagyobb, de legfeljebb 800 MJ/m², legalább másfél órán,
- c) 800 MJ/m² felett pedig legalább két órán keresztül kell folyamatosan biztosítani¹⁸.

Az oltóvíz biztosítására felhasználható a vízvezeték-hálózat (közmű), a technológiai víz (a gyártáshoz szükséges víz), az erre a célra épített műszaki létesítmény (víztározó, medence, tartály) és a nem időszakos felszíni vizek (patak, folyó), amelyek 500 méteren belül vannak. Időszakos vízszervezési lehetőség nem vehető oltóvízként figyelembe. A település és a létesítmény (intézet) közös vízellátási rendszere esetén a vízvezeték-hálózatot úgy kell méretezni, hogy az a településen a kommunális átlagos, a létesítményben pedig a technológiai víz mellett a meghatározott oltóvíz mennyiséget egyidejűleg biztosítsa. Település, illetve létesítmény létesítése vagy bővítése esetén az oltóvizet az egyes szakaszok használatbavételével egyidejűleg kell biztosítani. Az oltóvíz szomszédos létesítményeknél – megállapodás esetén – közösen is biztosítható. A vízszervezési helyet úgy kell kialakítani, hogy az tűzoltó gépjárművel mindenkor megközelíthető, az oltóvíz akadálytalanul kivehető legyen.

Az oltóvíz biztosítása a fővárosi, megyeszékhelyi büntetés-végrehajtási létesítményeknél a vezetékes hálózathoz, a településeken kívüli létesítményekben bármely módon biztosítható. A szükséges mennyiséget vezetékes hálózat esetén megfelelő nyomással lehetséges biztosítani. Ezért az oltóvizet szállító vízvezeték-hálózatban a vízkivétel szempontjából legkedvezőtlenebb tűzcsapnál 200 mm²-es kiáramlási keresztmetszetről:

- a) legalább 400 kPa (4 bar) kifolyási nyomást kell biztosítani az „A” és „B” tűzveszélyességi osztályba tartozó létesítményekben;
- b) legalább 300 kPa (3 bar) kifolyási nyomást kell biztosítani a „C” tűzveszélyességi osztályba tartozó létesítményekben;
- c) legalább 200 kPa (2 bar) kifolyási nyomást kell biztosítani:
 - a fali tűzcsapoknál, és
 - a „D” és „E” tűzveszélyességi osztályba tartozó nem mezőgazdasági létesítményekben.¹⁹

A tűzcsapok csak akkor szolgálják megfelelően az intézmények tűzbiztonságát, ha azok szerelvényei, elhelyezése, mennyisége, karbantartása megfelel a vonatko-

18 35/1996.(XII.29.) BM rendelettel hatályba léptetett Országos Tűzvédelmi Szabályzat. 1. számú melléklet 46. § (2) bekezdés.

19 35/1996.(XII.29.) BM rendelettel hatályba léptetett Országos Tűzvédelmi Szabályzat. 1. számú melléklet 48. § (1) bekezdés.

zó előírásoknak. A tűzcsapok, valamint szerelvényeik és tartozékaik feleljenek meg a vonatkozó műszaki követelményekben foglaltaknak. Telepítési helyüket a hivatásos önkormányzati tűzoltósággal egyeztetni kell. A létesítményben annyi tűzcsapot kell létesíteni, hogy az oltáshoz szükséges vízmennyiség egy időben kivethető legyen. A tűzcsapokat szerelvénnel kell ellátni, azokat a védendő szabadteri éghető anyag tároló területétől, építménytől a megközelítési útvonalon mérten 100 m-nél távolabb és – a tűzcsapcsoportok kivételével – egymáshoz 5 m-nél közelebb elhelyezni nem szabad. Ha az intézmény területén nincs tűzcsap nem szükséges létesíteni, ha a szomszédos létesítmény vagy a közterület tűzcsapai az oltáshoz szükséges vízmennyiséget biztosítják. A tűzcsapokat állandóan hozzáférhetően kell tartani, azokat eltorlaszolni még ideiglenesen sem szabad. Az oltóvizet szolgáltató berendezések, valamint tartozékaik és szerelvényeik üzemképességéről, karbantartásáról, továbbá fagy elleni védelméről a fenntartónak, az intézménynek kell gondoskodni.

A víz a legáltalánosabban használt oltóanyag, de nem minden esetben alkalmazható tűzoltásra, vannak olyan körülmények, amikor használata veszélyt, robbanást okozhat. A büntetés-végrehajtás területén a fogvatartottak kötelező foglalkoztatására létrehozott gazdálkodó szervezetek munkahelyein is lehetnek olyan anyagok, amelyek esetében a víz használata veszélyes lehet. Ennek megelőzése érdekében nem szabad fali tűzcsapot létesíteni azokban az épületekben, ahol a víz használata életveszélyt, tüzet, robbanást okozhat, vagy a tűz terjedését elősegítheti. Az oltóvíz kiváltására fali tűzcsap helyett az ott lévő anyag oltására alkalmas – a tűzvédelmi hatóság által meghatározott – tűzoltó berendezést, eszközt, készüléket, felszerelést, illetőleg anyagot kell a helyszínen készenlétben tartani. A fali tűzcsapok, valamint a helyettük biztosított tűzoltó berendezés, eszköz, készülék, felszerelés, illetőleg anyag mennyiségét és helyét – ha azt jogszabály vagy műszaki követelmény nem szabályozza – a tűzvédelmi hatóság határozza meg. A helyben használható oltóanyag meghatározására a területileg illetékes hivatásos tűzoltó-parancsnokságot célszerű megkeresni.

Tűzjelzők a börtönökben, külföldi tapasztalatok

Az automatikus tűzjelző berendezések a legkorszerűbb tűzvédelmi eszközök. Alkalmazásuk jelentősen csökkenti az élőerős őrzés alkalmazásának szükségességét és növeli a létesítmények tűzbiztonságát. Adott esetben a börtönök tűzbiztonságának nagymértvű javulását eredményezhetik ezek az eszközök. Elterjedésük a számítógépek használatának bevezetése óta jelentősen megnőtt. Technikailag olyan önműködő jelző és riasztórendszer, amely a megfelelő tűzvédelmi intézkedések foganatosítása érdekében a tüzet kifejlődésének lehető legkorábbi szakaszában jelzi, és érzékelhető formában megjeleníti. A tűz időben és térben lejátszódó összetett fizikai és kémiai folyamat, melynek során, az égés reakcióterében és közvetlen környezetében különböző változások következnek be. Ezek eltérnek a korábbi állapottól és megfelelő eszközökkel érzékelhetők. Nem figyelhető meg min-

den jelenség. Ki kell választani azokat, amelyet alkalmasak a tűz felfedezésére Szempontok a kiválasztáshoz:

- a változás elsősorban a tüzet jellemezze, más hatásokkal ne legyen könnyen összetéveszthető,
- a tűz korai szakaszában jelentkezzen, hogy minél korábbi fázisban legyen meg a felfedezés lehetősége,
- a hatás terjedjen szét a környezetben, így távolabbról is legyen esély az észlelésre.

Az ilyen feltételeknek megfelelő, a tűz érzékelésére alkalmas hatásokat, fizikai paraméterváltozásokat, tűzjellemzőknek nevezzük. A tűzjellemzők észlelésére kialakított automatikus érzékelők szolgáltatják a továbbfeldolgozásra alkalmas jelet, ami megteremti a lehetőséget az igények szerinti tűzjelzésre és beavatkozásra. A tűzérzékelők fajtáik szerint lehetnek tűz-, hő-, sugárzás-, gáz és füstérzékelők, valamint kézi jelzésadók. Az érzékelők által adott jeleket a központ érzékeli és végrehajtja a riasztást. A tűzjelzőt olyan automatikával is felszerelhetik, amely nemcsak jelzést ad, hanem megindítja a tűzoltó berendezést. A legmodernebb berendezésekben kiépíthető olyan rendszer, amely a védett objektumban, intézetben történt tűzjelzést egy meghatározott idő 3-6 perc múlva, ha azt a helyi diszpécser nem érvényteleníti a tűzoltóságra is, továbbítja. Ez az átjelzés tovább növeli a tűzbiztonságot, mivel a helyi biztonsági szervek hibáját, esetleges figyelmetlenségét korrigálja. A modern rendszerek sem hibátlanok, az érzékelők mindent jeleznek, dohányfüstöt, szilárd részecskéket, port, a levegőtől eltérő összetételű gázokat. Nemcsak a tüzet, hanem az előzőekben leírt anyagok jelenlétét is eseménynek jelzi, ezért meg kell győződni az esemény valóságáról és a jelzést a központban, törölni kell. Ha ez nem történik meg, az átjelzés, vakriasztás befut a tűzoltóságra. Többszöri ismétlődés esetén a tűzoltóság részéről szankciókra lehet számítani.

Magyarországon az automatikus tűzjelző és tűzoltó-berendezések létesítésének kötelezettségét jogszabály²⁰ határozza meg. A rendelkezés a létesítési kötelezettségen belül meghatározza azt is, hogy csak beépített tűzjelzőt vagy ehhez kapcsolódóan, beépített tűzoltó berendezést is kell alkalmazni. A létesítési kötelezettséget az épület jellege, ezen belül annak magassága vagy szintenkénti alapterülete dönti el. A rendelet a jelleg alapján tizenkét típusú épületféleségben – szálloda, szálló jellegű-, iroda, igazgatási és oktatási-, egészségügyi-, speciális egészségügyi és szociális-, kényszertartózkodásra szolgáló-, művelődési-, sportcélú-, kereskedelmi-, raktár, tárolási-, mezőgazdasági és ipari termelő-, műemlék- és vegyes rendeltetésű épület – teszi kötelezővé, bizonyos feltételek megléte esetén a tűzjelző és oltó berendezés létesítését. A büntetés-végrehajtási intézetekben, mint a kényszertartózkodásra szolgáló épületekben akkor kell létesíteni, ha az egy tűzszakaszban²¹ lévő sze-

20 35/1996.(XII.29.) BM rendelettel hatályba léptetett Országos Tűzvédelmi Szabályzat. 1. számú melléklet 42. § (1) bekezdés.

21 Tűzszakasz: az építmény, illetve szabadtér tűzvédelmi szempontból meghatározott olyan önálló egysége, amelyet a szomszédos egységektől meghatározott éghetőségű és tűzállósági határértékű tüzzátló szerkezetek, illetve a jogszabályban, műszaki követelményben előírt tűztávolságok választanak el.

mélyek száma meghaladja a 100 főt vagy, ha az épület szintjeinek száma háromnál több. A hazai börtönök közül a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet III. számú objektuma (Venyige utca), valamint a Veszprém Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet beépített tűzjelző berendezéssel. Az érzékelőket a folyosókon, közös helyiségekben, raktárakban, irodákban, irattárakban, fegyverraktárakban, öltözőkben, ruha-, letéti raktárakban, könyvtárakban, kultúr- és oktatási helyiségekben helyezték el. Nincs tűzjelző a fogvatartottak zárkáiban, mert ennek biztonságos telepítése egyelőre nem oldható meg. A jövőben építésre kerülő börtönökben – ha az a jogszabály szerint kötelező – mindenütt létesítenek tűzjelző berendezéseket.

A tűzjelző berendezést állandóan üzemképes állapotban kell tartani. A berendezéshez üzemeltetési naplót kell vezetni, amely tartalmazza a kioktatott kezelők nevét, a karbantartók, hibaelhárítók nevét, címét, telefonszámát. A naplót a tűzjelző központ helyiségében kell elhelyezni a többi dokumentációval együtt (telepítési dokumentáció áramkörök telepítési jegyzéke, részletes kezelési utasítás). A felülvizsgálat, javítás, karbantartás tűzvédelmi szakvizsgához kötött tevékenység. A tűzjelző berendezéseket a gyártó által előírtak szerint kell rendszeresen ellenőrizni és karbantartani.

A tűzjelző berendezés üzemén kívül helyezése a tűzvédelmi helyzetre kiható lényeges változás, erről a területileg illetékes tűzoltóságot értesíteni kell!

A külföldi börtönökben alkalmazott tűzjelző berendezésekkel kapcsolatos ismeretek, gyakorlat, építési- és létesítési előírások tekintetében elsősorban holland és német tapasztalatokra támaszkodhatunk. Különleges helyzetben vannak a holland büntetés-végrehajtási intézetek, ahol minden helyiségben füstjelző és automata tűzoltó berendezést szereltek fel.²² A tűzjelzők alkalmazása tartományonként eltérést mutat Németországban. Rheinland-Pfalzban általános, hogy a börtönök átépítése során tűzjelző berendezést is felszerelnek a jelentős költségek ellenére. Kifogásként merült fel a telepítéskor, hogy a tűzjelzők nem tudják megkülönböztetni a tüzet a dohányfüsttől. Eltérően a magyar gyakorlattól tűzjelzőket csak a lakózárakban helyezik el. Hessenben a zárkákban kötelező a tűzjelző, egyéb helyiségekben ajánlják elhelyezését. A fogvatartottak a tüzeseteket a zárkakiszólókon keresztül is jelezhetik, így az eszközök döntően a szándékos tüzesetek jelzését szolgálják. Baden-Württembergben a raktárakban automatikus tűzoltó berendezést telepítettek. Bajorországban a munkatermekben, műhelyekben alkalmaznak automatikus tűzjelző rendszert. További előírás, hogy a körletekben két védett menekülési útvonalat kell biztosítani. A tűz esetén történő riasztás, ugyanúgy, mint az egyéb okokból történő riasztások, az intézet biztonsági központjába, ügyeletére futnak be. Mecklenburg-Vorpommern tartomány esetében ugyancsak előírás a két menekülő útvonal kialakítása. Az

22 Dr. Bökönyi István—Dr. Kalapos Miklós Péter: Hollandiai tapasztalatok Börtönügyi Szemle 2002. 3. szám. 106. oldal.

építési előírásoknak – létesítés tűzvédelmi szabályai – fontos szerep jut a tűzvédelemben: hozzájárulnak ahhoz, hogy alacsony szinten maradjon a tűz keletkezésének veszélye.

Dr. Albert Albert

Irodalomjegyzék

Balog Ferenc—Beda László—Kovács István—Nagy Béla: *Tűzvédelem.* BME Mérnöktovábbképző Intézet, 1997.

A magyar rendvédelem története. Főszerkesztő: Parádi József. A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelmi Tudományos Társaság és a Rendőrtiszti Főiskola Magyar Rendvédelem-történeti Dokumentációs Központ közös kiadványa, 1999.

Kéthelyi Péter—Czinege István: *Jelentés a 2002. május 22-25 között Bécsben szervezett építési és biztonsági kérdésekről tartott tanácskozásról.* Kézirat. (BVOP Szakkönyvtár)

Dr. Bökönyi István—Dr. Kalapos Miklós Péter: *Hollandiai tapasztalatok.* Börtönügyi Szemle, 2002. 3. szám.

1996. évi XXXI. törvény A tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságról

30/1996. (XII.6.) BM rendelet a tűzvédelmi szabályzat készítéséről

35/1996. (XII.29.) BM rendelet az Országos Tűzvédelmi Szabályzat kiadásáról

32/1997. (V.9.) BM rendelet a tűzvédelmi szakvizsgára kötelezett foglalkozási ágakról és munkakörökről

14/1999. (X.22.) IM rendelet a tűzvédelem és a műszaki mentés különös szabályairól a büntetés-végrehajtási szervezetnél

1–1/4/2000. (IKBv. Mell.1.) OP intézkedés a tűzvédelem és a műszaki mentés különös szabályairól a büntetés-végrehajtási szervezetnél

2/2002. (I.23.) BM rendelet a tűzvédelem és a polgári védelem műszaki követelményeinek megállapításáról

32/2002. (XII.12.) BM rendelet a hivatásos katasztrófavédelmi szerveknél, a tűzoltóságoknál, valamint az ez irányú szakágazatban foglalkoztatottak képesítési követelményeiről és képzési rendszeréről

16/2003. (IV.18.) BM rendelet az egyes szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményeinek kiadásáról

30/2003. (VII.11.) BM rendelet a belügyminiszter hatáskörébe tartozó szakképesítések megszerzésére irányuló szakmai vizsga szervezésére jogosító intézményekről

Európai börtönnevelési irányzatok

Dolgozatunk két egymásra épülő részből áll. Az elsőben bemutatjuk egy kategorizálási rendszer kialakulási folyamatát, majd rendszerteremtési szándékkal elemezzük a tipikus európai büntetés-végrehajtási korrekciós törekvéseket. A nevelés-oktatás-képzés-kezelés vonulaton belül elsősorban a nevelés funkciójával kapcsolatos nemzetközi gyakorlattal foglalkozunk. A második részben kísérletet teszünk a korrekciós nevelés hazai megújítási lehetőségeinek felvázolására, az optimálisnak vélt tevékenységrendszer meghatározására.

Börtönnevelés Európában

Jelenleg egymástól jelentősen eltérő börtönnevelési elképzelések – és ennek megfelelően sokrétű gyakorlat élnek egymás mellett Európában. A kialakult helyzet rendkívül dinamikusán változik, a megújulás igénye generálisan jellemzi az országokat. Vajon miért vált általánossá az útkeresés, hiszen a kiindulási alap, a deklarált célok (felkészítés az önálló, produktív és törvénytisztelő életvezetésre) szinte szó szerint megegyeznek. Az útkeresés, a változtatási kényszer mögött több összetevő, illetve indok áll.

Az amerikai „korrekciós forradalom” hatása

Közel harminc év telt el Martinson tanulmányának megjelenése óta. A „semmi sem működik” sommás ediktum drámai hirtelenséggel jelezte a treatment ideológia és gyakorlat kudarcát (Martinson, 1974). A hogyan tovább kérdés megválaszolása elől a nyugati világ nem térhetett ki. Az „ideológiai inga” (Huszár, 2000) elérte az egyik végpontját, a visszalendülés törvényszerű volt. A neoklasszikus irányzat képviselői támadásba lendültek. Többen annak érdekében igyekeztek felhasználni Martinson tételét, hogy a büntetés-végrehajtás feladatai közül a rehabilitációs törekvéseket teljes egészében kiszorítsák, helyette pedig a korrekciós filozófiát és a gyakorlatot átirányítsák az elretentés új szakaszába, továbbá „igazságot tegyenek” (Gendreau—Ross, 1979). Hosszú éven át tartott a pro- és kontra vélemények ütköztetése, a korrekció állóvizében máig kioldatlan hullámokat vetve. Az útkeresés elemi szükségletként jelentkezett. Kis túlzással szakmai forradalom játszódott le, soha nem látott energiák szabadultak fel és fordítottak a megújításra. A továbblépés bármilyen irányba is történt, a pszichológusok, nevelők és szociális munkások börtönön belüli jelenlétének és munkájának létjogosultságát többé már egyetlen irányzat sem kérdőjelezte meg.

Európa újra csendes... – a gazdasági szükségszerűség erőzója

Európa, de az egész világ, és ezen belül a „börtönvilág” ma sokkal csendesebb, a nyugalmas felszín alatt azonban jól érzékelhető folyamatok játszódnak le. Az utóbbi

években világtendencia, hogy az általános gazdasági regresszió a büntetés-végrehajtás területét is elérte. Ha belegondolunk a büntető igazságszolgáltatás rendszerének felépítésébe, akkor be kell látnunk, hogy ez teljesen természetes és kivédhetetlen dolog. A büntetőpolitika a „nagypolitika” része, így az „olcsó állam” szükséglete és politikai ígérete nem kerülheti el a büntetés-végrehajtás mindennapi életét sem. Ez a megszorításokból felépülő nemzetközi folyamat napjaink – kormányzatoktól független – egyetemes jelensége. Ugyanakkor a szakembereknek nem kell hangsúlyozni, hogy mennyire hibás az a populista megközelítés, amikor a kényszerű megvonások mértékének meghatározásakor például az egészségügy szükségletei alternatívájaként jelenítik meg a börtönvilág költségvetési igényeit. Mivel az említett intézményrendszerek alapfeladatai teljes egészében eltérőek, az összevetésnek sincs értelme. Ennek ellenére – pontosabban, ettől függetlenül – egy pillanatig sem kétséges a közvélemény reakciója: könnyedén hátrasorolja a büntetés-végrehajtás egészét, amelynek igényei és törekvései visszhangtalanok maradnak a társadalom körében. A börtönvilág pénzügyi lehetőségei csökkentését felerősít(het)i az állampolgároknak a korrekciós munkához való viszonyulása is. A börtönökben folyó élet a világ legtöbb országában még ma is ismeretlen és ijesztő területnek számít. Egy-egy rendkívüli eseményt (félre)magyarázó hangzatos szalagcímnél többet sehol sem szán rá a média. A pozitív jelenségek, az elért eredmények egyetlen országban sem hírértékűek. A véleményalkotáshoz nélkülözhetetlen információ a legjobb esetben is csak részlegesen áll az átlag állampolgár rendelkezésére, így annak reakciói általában esetlegesek, hiszen egyedül érzelmei motiválják.

A folyamat eredménye mindnyájunk számára ismert: a büntetés-végrehajtás, illetve tágabb értelemben a korrekciós munka pénzügyi lehetőségei az utóbbi években mindenütt – így hazánkban is – kivédhetetlenül beszűkültek. A kialakult helyzetben az igazi kihívás az, hogy a meglévő keretet mire fordítsák. Ez azonban már szigorúan szakmai kérdés, a politika Magyarországon is csak annyiban szól bele, hogy a nemzetközi szervezetek (ENSZ, Európa Tanács, CPT stb.) elvárásainak továbbra is meg kell felelni, illetve az ajánlásaitak lehetőség szerint teljesíteni kell. Ez a helyzet már önmagában is jó lehetőséget biztosít a különböző szakmai vélemények ütköztetésére. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy a jelenlegi állapot nemcsak lehetőséget, hanem kihívást is jelent a szakemberek számára. Csak a leg szélesebb skálájú, de tartalmában professzionális véleménynyilvánítás teszi lehetővé, hogy valóban szakmai érveken alapuló döntések szülessenek. A nevelés, a nevelőmunka jövőjét illetően az ilyen jellegű döntések meghozatala pedig már nem várható magára sokáig.

A fogvatartotti létszám növekedése

Finnország kivételével a XXI. század beköszöntése óta Európa valamennyi országában, ha eltérő mértékben is, de növekszik a fogvatartotti létszám. Kisebb ingadozások mellett az emelkedés üteme még a skandináv államokban is eléri a 3-4 százalékot. (Břlgen Bronebakk, 2003. 9.p.)

Az Európa Tanács emberközpontú szemléletmódjának háttérbe szorulása

Costello és Warner (2003) elgondolkodtató felvetése szerint napjaink Nyugat-Európájában az Európa Tanács (ET) által kialakított és meghonosított emberközpontú szemléletmód alkalmazása egyre kevésbé „divatos”, a fogvatartottak megítélésekor túlnyomó részben az elkövetett bűncselekményre koncentrálnak, a személyiségben kimutatható „kriminogén faktorok” hangsúlyosan előtérbe kerülnek. Ez a viszonyulás egyre inkább elterjed, és napjainkra Európa jelentős hányadában szinte kizárólagossá válik. A szerzők szerint ez a folyamat veszélyes, mert az Európa Tanácsnak az emberi jogok és a demokrácia érvényesítése feletti törekvései ellen hat, de legalább is háttérbe szoríthatja azokat. Felhívják a figyelmet arra, hogy éppen az emberi jogok börtönön belüli sértetlenségének garantálása érdekében alkotta meg az ET az Európai Börtönszabályokat (1987). Ezt az alapidokumentumot már az összeállításának évében valamennyi tagállama elfogadta, és évtizedekig igyekeztek érvényt szerezni az abban foglaltaknak.

Az Európa Tanács fundamentális filozófiájának egyes meghatározó részei egyre inkább kezdenek „pályán kívülre” kerülni. Az Európai Börtönszabályok egyértelműen foglalnak állást abban, hogy a fogvatartottak a börtönbe kerülve is állampolgárok maradnak, akiket továbbra is megilletnek az emberi jogok, és olyan kondíciók, amelyeket az adott társadalom a szabad állampolgárai számára biztosít. A börtönártalmak létezését nemcsak elismeri a dokumentum, hanem előírja annak minimalizálását is. (European Prison Rules, Rule 65) A bebörtönzésre úgy tekint mint egy műtétre, amely rendkívül radikális beavatkozás egy ember életébe. Van, amikor elkerülhetetlen és szükséges, de minden esetben vannak nemkívánatos negatív hatásai. Ennek tudatában kell lennünk, és meg kell próbálnunk minimalizálni a börtönártalmakat. (Costello—Warner, 2003)

A szerzők a börtönökben tradicionálisan létjogosultságot szerzett generális fogvatartotti oktatást és képzést féltik a Kanadából egyre inkább elterjedő olyan programoktól, amelyek direkt módon célozzák meg a bűnelkövető személyiségében feltárható „kriminogén összetevőket”. Ilyen programoknak tartják a kognitív készségek fejlesztését, a feszültségkezelést vagy például a kábító- és bódítószerek függők gyógyítását. Álláspontjuk szerint a probléma nem a konkrét programok tartalmával van, hanem abban a megközelítésben, miszerint a tevékenységek körök – ha úgy tetszik a nevelési programok – kialakításakor kizárólag az elkövetett bűncselekmény jellemzőinek, és az elkövető személyiségstruktúrája kriminális jegyeinek összefüggéseiből indulnak ki. Hibásnak és veszélyesnek tartják azt a tendenciát, hogy ismételten egyeduralkodóvá válhat a fogvatartottak személyiségének túlhajtott vizsgálata, hogy a bűnelkövetőkre úgy tekintenek, mint egy olyan tárgyra, amiben valami elromlott és azt feltétlenül meg kell javítani. A medikális modell visszatérésétől tartanak. Értelmezésük szerint a legnagyobb veszély abban van, hogy a börtön-adminisztráció a fogvatartottakra újra problémákkal sújtott bűnözőként tekint, nem pedig a társadalomból ideiglenesen „kiemelt”, amúgy minden joggal rendelkező állampolgárként. A szerzőpáros véleménye szerint napjainkra egy sajátos helyzet alakult ki: „az európai országok a korábbi kedvezőbb helyzetükben egyetértettek az Európai Börtönszabályokban foglaltakkal, jelenleg pe-

dig a sokkal kevésbé körülírt »alternatív« megközelítés irányába mozdulnak el”. (Costello—Warner, 2003, 7. p.)

A börtönön belüli oktatás és képzés jövőjéért aggódik Duguid (2000) is, aki tanulmányában kemény bírálattal illeti a túlhajtott „kognitív tréning”-et. Véleménye szerint ez az irányvonal megsemmisíti, felszámolja, de minimum átalakítja az oktatás és képzés korábban kialakult, és kifejezetten eredményes gyakorlatát.

Véleményünk szerint megfontolásra érdemesek az idézett szerzők figyelmeztető gondolatai még akkor is, ha a hazai büntetés-végrehajtás nevelési tevékenységének jelenlegi tervezésekor még nem időszerűek. Személy szerint nagyon örülnék annak, ha ott tartanánk, hogy a magyar korrekciós nevelési programok sokszínűségét kellene féltenuk a kognitív alapú fejlesztő programok egyeduralmától... Az idézett gondolatok azonban feltétlenül megszívlelendők, hiszen felhívják a figyelmet arra, hogy egy-egy – amúgy eredményességét már nemzetközi szinten is bizonyító – irányzat túlhajtása milyen komoly veszéllyel fenyeget.

A különböző börtöntípusok elemzése

A jövő lehetősége a ma valóságán alapszik. Csak abban az esetben képzelhető el szakmailag megalapozott és védhető álláspont kialakítása, ha előtte megvizsgáljuk a zártintézeteken belüli nevelés és/vagy kezelés jelenlegi európai helyzetét és tendenciáit. Dolgozatunkban azért szűkítjük le a vizsgálati területet az európai országokra, mert korábbi tanulmányokban már foglalkoztunk a hazai helyzet kialakulásával (Ruzsonyi, 2001) és a világtendenciák (Ruzsonyi, 2003) elemzésével. Az Európai Unióhoz történő csatlakozásunk küszöbén – valamint a már meglévő háttérismeretek birtokában – jelenleg célszerűbbnek látszik Európára koncentrálni.

Az elemzés sarokpontjai

Thyssen elmélete szerint a börtönök minőségi elemzésének két különböző módja kínálkozik. Az egyik a büntető funkció szemszögéből történik, amelynek során a rácsokra, az ajtókra (amelyeknek csupán a külső oldalán van kilincs), a biztonsági személyzetre, a napirend feszességére, a magánélet-, és az ellenkező neműekkel való kapcsolat hiányára koncentrálnunk. A másik lehetőség a reszocializációs törekvések vizsgálata. Ebben az esetben a börtönt egy hatalmas „nevelési gépezetként” szemléljük, amely a fogvatartottak szellemi, lelki struktúrájának átalakítására törekszik, és ehhez direkt és indirekt módszereket egyaránt alkalmaz. (Thyssen, 2003)

Tanulmányunk célkitűzéséből adódóan a továbbiakban a reszocializációs törekvések elemzését végezzük el, azonban kiindulásként feltétlenül indokoltnak tartjuk röviden felvázolni annak a folyamatnak a lényegét, amely elvezetett a nevelési – kezelési – reszocializációs törekvések¹ térhódításáig.

- 1 Dolgozatunk jelen részében még egységes kategóriaként kezeljük a nevelési-kezelési-reszocializációs célú tevékenységet, tehát mindazon eljárásokat, amelyeknek elsődleges célkitűzése a fogvatartott felkészítése a szabadulás utáni önálló életre. A fenti tevékenységekörök lényegi azonossága továbbá, hogy a meghatározott cél elérése érdekében az elítéltek szükségleteiből, illetve érdeklődéséből kiinduló fejlesztő pedagógiai programot valósítanak meg.

A büntetés Foucault által elemzett fejlődési trendje plasztikusan mutatja be a fizikai testnek fájdalmat okozó klasszikus típusú büntetés átalakulását egy lelki/értelmi átformálást célul kitűző szabadságvesztés büntetéssé. (Foucault, 1977) A szerző rámutat, hogy korábban a büntetés-végrehajtás a fogvatartottak testét tartotta kontroll alatt, ma a lelküket is. Eljutottunk odáig, hogy a nyilvános megcsonkítások és kivégzések általi makroszintű, ám pontatlan hatalomdemonstrációt felváltotta az elszigetelt egyént megcélzó – és sokkal pontosabb – mikrokontroll.

Összességében azonban a bebörtönzés alapvető célrendszere napjainkra sem sokat változott. A börtön ma is két alapvető funkciót lát el: megvédi a társadalmat a bűnelkövetőtől, ugyanakkor igyekszik felkészíteni a fogvatartottat a társadalmi beilleszkedésre.

Thyssen megfogalmazása szerint a börtön ma már nem egyszerűen egy olyan hely, ahol izolálják és marginalizálják a bűnelkövetőket, de nem is egyszerűen a reszocializáció helyszíne, hanem egy gondozási rendszer része. Ez azt jelenti, hogy a börtönnek gondoskodnia kell a fogvatartottakról. A legmodernebb megközelítés szerint a büntetés, a bebörtönzés és a gondozás az a három kulcs-szó, amely a börtön tevékenységét jellemzi. **„Kezdetben volt a »büntetés«, ez később átalakult »bebörtönzés, mint büntetéssé«, amely napjainkban változik »a büntetés, mint bebörtönzés és gondozássá«.”** (Thyssen, 2003) Ezek a fogalmak nem zárják ki egymást, sokkal inkább fejlesztik és formálják a korrekciós munka tartalmát.

További elemzésünk nem az egyes országok büntetés-végrehajtásának dokumentumaiban aktuálisan meghatározott nevelési célrendszerek alapján történik, mert a reszocializációs elképzelésre jellemző segítő gondozás – a koncepció finomodása és módosulása miatt – folyamatosan változik. Véleményünk szerint ennek a dinamikus rendszernek a jelenre vonatkozó állapotából célszerű kiindulni, hiszen csak ebben az esetben vizsgálhatjuk az itt és most aktualitását.

Az európai helyzet áttekintése

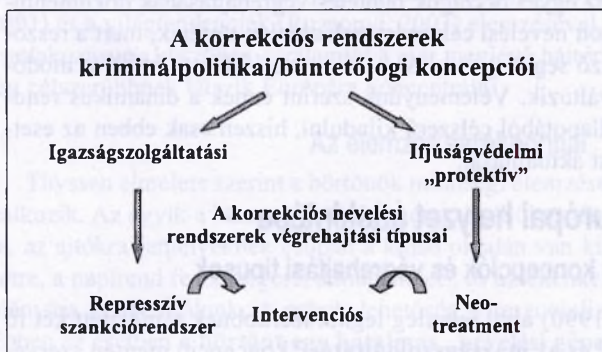
Büntetőjogi koncepciók és végrehajtási típusok

A szakirodalom (Dünkel, 1990) által jelenleg legkorszerűbbnek minősített két fő szisztéma: az **ifjúságvédelmi**² és az **igazságszolgáltatási**³ koncepció mentén szerveződő korrekciós nevelési rendszerek; jelesül a **neo-treatment** és a **represszív** szankciórendszert központba állító végrehajtási formák létezéséből (Ruzsonyi, 1998) indulunk ki.

- 2 Az ifjúságvédelmi koncepció álláspontja szerint a bűnözés okaira nem ható megtorló állami fellépés a bűnözés újabb, súlyosabb reakcióját indukálja, és így végső soron önnön céljai ellen hat. Az irányzat a pozitív, az elkövető integrálásával járó reszocializációt tűzi céljául, amelynek folyamatát a deformálódott személyiségjegyek módosításával tartja megvalósíthatónak, mégpedig úgy, hogy az elítélt maga fedezze fel személyiségének negatívumait, és nyíljék lehetőség számára, hogy önmaga találjon rá a társadalmilag is elfogadható megoldásra.
- 3 Az igazságszolgáltatási koncepció a nevelés, kezelés túlnyomóan speciálpreventív beavatkozása ellenében a büntetőjog klasszikus elveit képviseli, és kitart az általános megelőzés, a tettarányos felelősségi rendszer és a formális eljárás mellett.

Véleményünk szerint ez a felosztás kiindulási alapkategóriaként megfelelő, de nem képes árnyalt képet adni az eltérő végrehajtási módokról, ezért indokoltnak tartjuk a rendszer bővítését, illetve pontosítását. Ennek érdekében a represszív végrehajtási típus és a neo-treatment jellegű végrehajtási forma közé beillesztjük az intervenciós jellegű szankciórendszert, mint külön kategóriát. Ebbe a csoportba tipikusan olyan végrehajtási eljárások tartoznak, amelyeknél az intézményrendszer nem alakít ki ugyan tényleges partneri viszonyon alapuló együttműködést a fogvatartottal, de a merv elutasítás, a kiszolgáltatottság sem jellemzi.

Természetesen a fenti kriminálpolitikai koncepciók és végrehajtási típusok soha nem jelennek meg tiszta formában egy-egy állam gyakorlatában, leggyakrabban együttesen vannak jelen,

fejlődési tendenciájukban és viszonyrendszerükben azonban kimutatható valamelyik orientáció. (Lőrincz, 1993 alapján.) Meggyőződésünk szerint az így kialakított rendszer megbízható támpontot ad az egymástól karakteresen eltérő végrehajtási formák csoportosításához, illetve jellemzőik bemutatásához.

Represszív szankciórendszer

A represszív szankciórendszert alkalmazó végrehajtási típusok legjellemzőbb példája a csizmatábori forma⁴.

A klasszikus csizmatáborokra úgy tekinthetünk, mint a goffmani totális intézmények szélsőséges megtestesítőire, hiszen ebben a végrehajtási típusra teljességgel igaz, hogy:

- a totális intézmény meghatározza és megköti a benne résztvevők helyét, körülhatárolja a teret (elég szűkösén), amelyben mozoghatnak, élhetnek;

⁴ Tanulmányunkban a csizmatábori forma legmarkánsabb jegyeit emeljük ki mindössze. Ebben a témakörben részletes elemzést talál az érdeklődő Ruzsonyi (2000A, 2000B) munkáiban.

- meghatározza a résztvevő társakat;
- pontosan meghatározza a tevékenységet, a tevékenység módját, idejét;
- körülhatárolja az időt is, amely fölött nem a totális intézetbe utalt rendelkezik, hanem az az egységes autoritás, amely hatalma alá be van sorolva. (Goffman, 1974)

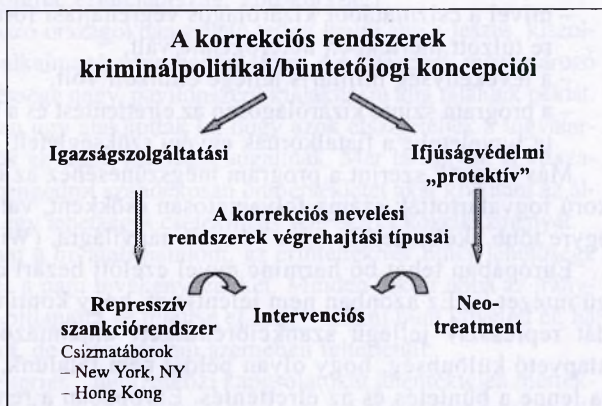
A csizmatáborok további jellemzői: az intézetben belül az élet szigorú, a kiváltások pedig ritkák. A jutalom viszont a fiatal nem erőszakos bűncselekményt elkövetettek számára hatalmas lehet: tábor a börtön helyett, 90–180 nap koncentrált erőfeszítés börtönének helyett.

Osler csoportosítását elfogadva a csizmatábor rendszerű végrehajtási forma alapvető céljai a következők:

1. **Elrettentés** (a program résztvevőinek speciális és a bűnelkövetés szándékával rendelkező szabad állampolgárok generális visszatartása);
2. A fogvatartottak **rehabilitációja**;
3. A bűncselekmény elkövetése miatti **büntetés**;
4. A börtönök **túlzsúfoltságának** és a fogvatartási **költségeknek** a csökkentése (Osler, 1991).

A csizmatáborok részletesebb elemzésétől azért tekintünk most el, mert ez a végrehajtási típus jelenleg csak Európán kívül fordul elő. Ennek oka valószínűleg kontinensünk büntetéssel kapcsolatos szemléletmódja lehet.

A korrekt elemzés érdekében azonban meg kell jegyezni, hogy 1948-ban Angliában és Wales-ben létrehoztak katonai jellegű büntetés-végrehajtási intézeteket serdülők számára. Az új jogintézménytől azt várták, hogy „egy rövid de szigorú fegyelmeztetésül szolgáljon a fogvatartottak számára, hogy olyan úton haladnak, amely elkerülhetetlenül katasztrófába sodorja az életüket”. (Williams, 1988) Az intézeteket 14–20 éves fiatalok számára alakították ki. A program általában három hónapig, de bizonyos esetekben hat hónapig tartott. Ezek az intézmények a kemény fegyelmezés elvét és gyakorlatát alkalmazták. Rendkívül plasztikusan a „rövid, éles, megrázó” (short, sharp, shock) kifejezésekkel jellemezték a programjukat, amelytől a tizenévesek bűnözői pályafutásának megszakítását várták. A csizmatáborokat az 1970-es évekig működtették annak dacára, hogy kutatási eredmények már jóval korábban kimutatták; a programot teljesítők visszaesési mutatója semmivel sem kedvezőbb más végrehajtási intézmények eredményeinél. (Wilkins, 1969)

Az angliai végrehajtási forma eredménytelenségét több okra vezethetjük vissza:

- elhibázott döntés volt, hogy 1961-től megszüntették a fiatalkorúak számára a klasszikus börtönbüntetést⁵, így a csizmatábor program nem funkcionálhatott tovább alternatív jelleggel,
- mivel a csizmatábor kizárólagos végrehajtási forma lett, a fogvatartottak köre túlzott mértékben heterogénné vált,
- a tevékenység militáris jellege eltúlzott volt,
- a program szinte kizárólagosan az elrettentést és a büntetést szolgálta, nem vette figyelembe a fiatalkorúak egyéni szükségleteit. (Council of Europe, 1967)

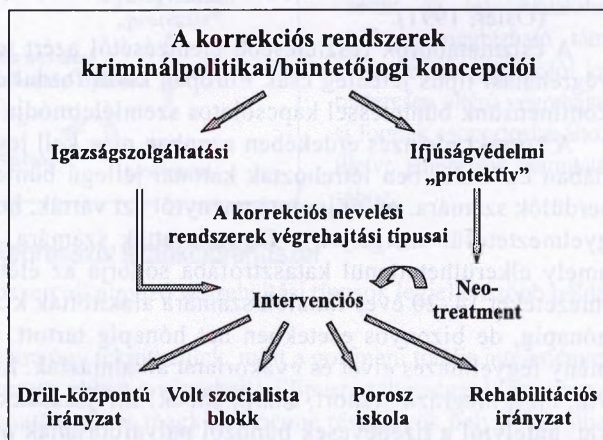
Más szerzők szerint a program megszűnéséhez az is hozzájárult, hogy a fiatalkorú fogvatartottak száma folyamatosan csökkent, valamint az, hogy a tábori élet egyre több „kellemetlen esete”⁶ került napvilágra. (Williams, 1988)

Európában tehát bő harminc évvel ezelőtt bezárt az utolsó csizmatábor jellegű intézet is. Ez azonban nem jelenti azt, hogy kontinensünkön ne találunk példát represszív jellegű szankciórendszert alkalmazó végrehajtási formára. Az alapvető különbség, hogy olyan példát nem találunk, amelynek kizárólagos célja lenne a büntetés és az elrettentés. Európában a rehabilitációs törekvés felvállalása – ha eltérő mértékben is, de – valamennyi országra, illetve végrehajtási típusra jellemző.

Intervenciós végrehajtási forma

Ha szemléletessé kívánjuk tenni az európai végrehajtási típusok rendszerét, akkor az igazságszolgáltatási büntetőpolitikai koncepciót megvalósító végrehajtási módozatot az intervenciós kategóriába kell elhelyeznünk. Ezzel a lépéssel plasztikusan fejezhetjük ki a tisztán represszív jellegű megvalósító típus hiatusát. Ugyanakkor szembeesünk azzal, hogy a korábban viszonylag homogénnek tekintett intervenciós végrehajtási típuson belül karakteres jellemzőkkel rendelkező alcsoportok alakulnak ki.

A végrehajtási típusok közül ez az európai „bör-

- 5 Kivételesen kerülhettek fiatalkorúak a felnőttek számára működő büntetés-végrehajtási intézetbe, ha az elkövetett bűncselekmény annyira súlyos volt, hogy a bíróság más lehetőséget nem látott. Az ilyen esetekben az ítélet időtartama meghaladta a 18 hónapot.
- 6 Az intézeteken belül nagy számban fordult elő erőszakos cselekmény és öngyilkosság.

tönvilág” legáltalánosabb végrehajtási típusa. Generális jellemzője a szélsőségektől való tartózkodás.

A továbbiakban áttekintjük az intervenció végrehajtási típus alcsoportjainak jellemzőit.

Drillközpontú irányzat (Anglia, Franciaország, Törökország)

Az ebbe az alcsoportba tartozó országokban érhető tetten leginkább a feszes, kiszolgáltatottságot hangsúlyozó- és alkalmazó végrehajtási típus. Az intézeteik meghatározó része régen épült, befogadóképessége nagy, pavilonszerű kialakításra alig találunk példát. Az intézményeket tradicionálisan úgy alakították ki, hogy azok elszigeteljék a fogvatartottat. Kívülről nézve a börtönök elriasztó zártságot sugallnak. Már látványuk is visszatartható hatású, a falak, rácsok és pengedrót szándékosan önmérsékletet akar kiváltani az állampolgárokból, szimbolizálva egy lehetséges cselekmény lehetséges következményét.

Belülről nézve mindent áthat a hivatali hatalom, az érintetteknek nincs lehetősége megválasztani a társaságukat és a napi tevékenységüket. Minden faktor abba az irányba hat, hogy a fogvatartott egy pillanatra se felejtse el, hogy valami bűnt követett el, ha nem is a saját megítélése szerint, de a társadalom szemében feltétlenül.

Büntetés-végrehajtásuk „belterjes”, nemzetközi kapcsolatokat jelentéktelen mértékben ápolnak. A szabadságvesztés büntetés alkalmazása során a büntetési elem és az elrettentés fokozottan érvényesül.

Volt szocialista blokk országai (Bulgária, Lengyelország, Románia, stb.)

A II. világháborút követő időszak közös történelmi öröksége máig hatással van az érintett országok büntetés-végrehajtási munkájára. Az ideológiai gyökerek, az intézményrendszer tárgyi és – részben – személyi feltételei csak lassan változnak, illetve bizonyos mértékben még ma is nyomasztóan hatnak. A rendszerváltást követő időszakban ezek az országok valamennyien saját egyéni útjukat kezdték járni, egyes területeken komoly eredményeket értek el, máshol még jelentősek a lemaradások.

Bulgáriában a börtönnevelésnek nincs hagyománya, hiányoznak a belső szabályozók, ráadásul az érintett állomány képzése sem megoldott. A börtönökben nem fogadják kitörő lelkesedéssel az oktatói-nevelői állományt, még kevésbé a civileket. Az utóbbi években azonban Bulgáriában is jelentős változások kezdődtek meg, bekapcsolódtak több nemzetközi projektbe. Észak-Írország és Norvégia támogatásával elsősorban oktatási, képzési programokat szerveznek. (Petrova, 2003) Legnagyobb problémájuk a történelmileg megörökölt intézményrendszeren túl, hogy a programok beindításával mindennapi harcot kell folytatniuk a továbbélő felfogás, a fogvatartottakról való „klasszikus” gondolkodás ellen. Jelenleg is „harc” zajlik a biztonsági személyzet és a nevelési/oktatási szakemberek között. (Sota, 2003)

Lengyelországban jelenleg a zsúfoltság a legnagyobb probléma a börtönökben. A fogvatartottak számának emelkedése jelentős veszélyforrást jelent az elítéltek és a börtönök biztonságára és – teljességgel érthető módon – kedvezőtlen hatást gyakorol a börtönszemélyzet és fogvatartottak közötti személyes kapcsolatokra. Ez a fajta környezet kegyetlenségre ösztönöz és egyben konfrontációs forrás. (Nawrocki, 2001)

A fogvatartottak kategorizálásának mértéke jelentős eltérést mutat a csoport országai között. A cseh börtönrendszer nem alkalmaz a kisebbségek (etnikai, vallási csoportok) vonatkozásában differenciálást, sőt a büntetés-végrehajtásról szóló törvény, valamint a fogvatartásról szóló törvény sem tesz említést a kisebbségekről. (Burkiewicz, 2001)

Litvánia rendkívül tartalmas együttműködést alakított ki a skandináv országokkal. Nagy súlyt helyeznek a személyi állomány képzésére. A fogvatartottak esetében a szakképzést tartják a szabadulás utáni adaptáció legfontosabb eszközének. (Kalendra, 2003)

Az egyházak a büntetés-végrehajtási nevelés területén betöltött szerepe nagyon jelentősé vált a volt szocialista blokk összes országában.

Porosz iskola (Ausztria, Németország)

Ausztria és Németország börtöneiben egyaránt a kábítószer és a külföldi fogvatartottak magas aránya jelenti a legnagyobb problémát. Ráadásul a külföldiek részaránya lassan, de fokozatosan emelkedik. A fiatalkorúak és a fiatal felnőtt fogvatartottak esetében a kialakult korrekciós rendszer a felnőtteknél lényegesen megengedőbb. Esetükben központi szerepet játszik a szakképzés és a környezettel való minél szorosabb együttműködés. A fogvatartottak rendszeresen sportmérkőzéseket játszanak a helyi csapatokkal. Az intézetelhagyás a fiatalok körében napi gyakorlattá vált. A munkavégzés, illetve a tanulás mindenki számára kötelező. Lehetőség van az általános iskolai tanulmányok befejezésére és a középiskola szervezett végzésére, illetve a levelező oktatásba történő bekapcsolódásra.

Az említett példák jól szemléltetik a jogalkotó szándékát, és még talán jobban a „középutas” végrehajtási mód sajátosságait. A fogvatartottra önálló egyéniséggel rendelkező személyként tekintenek, azonban a szükségleteiknek csak egy szűkebb rétegéből (kábitószer felhasználók, szélsőségesen agresszív fogvatartottak) indulnak ki a kezelési program megtervezésekor, és az érintettek tudatos és tevéleges együttműködését nem kívánják meg.

Rehabilitációs irányzat (Hollandia, Írország, stb.)

Az intervenciós végrehajtási típus másik pólusa a rehabilitációs irányzat. Ez a filozófiai és gyakorlati irányultság a legközelebb a neo-treatment típusú kategóriához áll. A belső büntető- és fegyelmi rendszer, a jutalmazás és a büntetés egyaránt nevelési célokat szolgál. A könyvtárak, a tantermek és a tanműhelyek egyértelmű célja a fogvatartottak nevelése, oktatása és képzése. A lelkesek, a nevelők, szociális munkások és az egészségügyi személyzet, valamint a pszichológusok tevéleges szereplői a reszocializációs rendszernek. A fogvatartottak érdeklődése és igénye határozza meg a tevélegenségrendszer pontos irányát. Az együttműködés az intézeti élet számtalan vonatkozásában megvalósul.

Az eredményes nevelési eljárások egyik legfontosabb feltételének a részletesen kimunkált kategóriarendszert tartják. Az ír börtönrendszer kategorizálási gyakorlata példaértékűen árnyalt. Az alábbi speciális csoportokat hozták létre:

- magas biztonsági kockázatot jelentő elítéltek (a terrorizmussal és a szervezett bűnözéssel kapcsolatban álló fogvatartottak);

- sebezhető elítéltek – olyan fogvatartottak, akik speciális biztonsági igényeket támasztanak, mert kimutathatóan számolniuk kell a többi elítélt testi fenyegetésével vagy rossz bánásmódjával;
- szexuális bűnelkövetők;
- rendbontó elítéltek – jelenlétük minden börtönrendszer jellemzője. A fogvatartott személyek közül néhányan elkerülhetetlenül problémát okoznak. Vannak, akik nem hajlandóak beilleszkedni a börtönéletbe s vannak, akik nehezen birkóznak meg a börtönélet korlátaival, és frusztrációjukat erőszakos vagy más felforgató hattással járó tevékenységgel fejezik ki;
- drogfüggőséggel vagy pszichiátriai rendellenességgel jellemezhető elítéltek. (Brosnan, 2001)

Könnyen belátható, hogy a fogvatartottak ilyen részletes osztályozása pontos képet ad a domináns szükségletekről. Ezek birtokában pedig nagyobb valószínűséggel lehet olyan programokat összeállítani, amelyek találkoznak az elítéltek valós igényeivel és érdekeivel.

Az intervenciós végrehajtási típus alcsoportjainak áttekintését néhány kiragadott példa segítségével végeztük el. Reményeink szerint jól érzékelhetővé váltak a tendenciák, illetve a sajátosságok. Fontosnak tartjuk ugyanakkor a leglényegesebb közös jegyek és a legmarkánsabb különbségek összegyűjtését.

Lényegi azonosságok

- deklarált célrendszerük viszonylag homogén, első helyen a reszocializáció áll;
- elfogadják a nyitottság, a normalizáció és a felelősség elvének fontosságát;
- a büntető igazságszolgáltatási koncepciójuk kiforratlan, folyamatosan változik, a megtorlás igénye időnként hangsúlyossá válik;
- a kábítószer intézetben belüli fogyasztását tényszerű helyzetként kezelik;
- a fogvatartottak száma folyamatosan emelkedik, a túlszűfolttság állandósult;
- a szakképzés központi helyen áll;
- a végrehajtás során hiányzik a személyiségformálás igénye;
- a programok teljesítésekor hiányzik a tényleges együttműködés kialakításának igénye.

Lényegi különbségeket találunk

- a személyi és tárgyi feltételek;
- a differenciálási elvek;
- a külvilággal tartható kapcsolat minősége és mennyisége, valamint;
- az utógondozói rendszer minősége és határfoka között.

Neo-treatment (Dánia, Finnország, Norvégia, Svédország)

A Thyssen (2003) által összegyűjtött három kulcs-tevékenység (büntetés, reszocializáció, gondozás) ebben a végrehajtási típusban valósul meg egységként.

Az érintett országok korrekciós szakemberei és döntéshozói felismerték, hogy a börtönkörnyezet lényeges szerepet játszik a pozitív változás kialakításában és a társadalmi érdekek elfogadtatásában, amely megkönnyíti az elítéltek szabadulás utáni vissza-, illetve

beilleszkedését. Elfogadottá vált az a nézet, hogy minél eredményesebben asszimilálja a börtönkörnyezetet a közösségi környezet jellemzőit, annál könnyebb az átmenet a börtönbüntetésből a szabad társadalomba. A normalizált börtönirányítás alapja a kommunikáció, a választás és a felelősség biztosítása lett. (Reynolds, 1996, 23.p.) Ezek az intézetek nyitottan, a társadalom jelentős kontrollja alatt működnek. A tágabb környezet az elítélt életének minden pillanatát láthatja, illetve ellenőrizheti. Az ilyen körülmények kialakításának az a célja, hogy a társadalom „külső” szemléletmódja lassan „belsővé” váljon, és ezzel segítsen a fogvatartottban kialakítani az önmegfigyelés és önmaga mérlegelésének képességét. Azzal, hogy a fogvatartottat kiteszik a külső ellenőrzésnek, reményeik szerint kialakítja az érintettben az önkontrollt és feltámasztja a lelkiismeretet. Bizonyára az sem véletlen, hogy a börtönök és a társadalom valós és érdemi együttműködése azokban az országokban alakult ki, amelyekben általános a gazdasági jólét és a politikai biztonság. Példaként Norvégiát említjük.

Norvégiában 47 börtön működik, a fogvatartottak száma alig éri el a 3000-et. (Brilgen Bronebakk, 2003) Könnyen kiszámítható, hogy egy-egy intézetben átlagosan 64 fő fogvatartottat helyeznek el. Az elítéltek többségének ítélete nem éri el a 3 hónapnyi időtartamot, így a mieinktől alapvetően eltérő nevelési problémákkal kell megküzdeniük. A szabad társadalommal való kapcsolattartásnak hagyományosan kialakult módjai vannak: mindennapos látogatási lehetőség, lakóterülettel közös sportolás, művészeti csoportok látogatása, és velük közös produkció elkészítése.

A korrekciós intézetek segítő – támogató feladatrendszeréből következően a tevékenység középpontjába a fogvatartottak oktatását helyezik, amelynek során a legkülönbözőbb kommunikációs technológiák alkalmazására kerül sor, így például az Internet felhasználása az oktatás során ma már mindennapos. (Reikvam, 2003) Az általános iskolai oktatás mellett az elítélteknek lehetőségük van középiskolai tanulmányaik folytatására, illetve megkezdésére is. Figyelemreméltó kezdeményezésként Norvégia különböző részein beindítottak 11 „utánkövetéses osztályt”. Ebben a szervezeti formában a szabadságvesztés büntetésük utolsó fázisát töltő elítéltek együtt tanulhatnak azokkal a már szabadult társaikkal, akik a börtönben korábban megkezdett tanulmányaikat az adott intézetben kívánják befejezni. Az oktatás szerves részeként nagy súlyt helyeznek a szakképzésre. Ennek keretén belül a mindössze néhány hónapig tartó szaktanfolyamok indítására koncentrálnak. A képzésre kerülő szakmák, illetve ismeretkörök kiválasztásánál maximálisan igyekeznek figyelembe venni a fogvatartottak szükségleteit és igényeit. (Pettersen, 2003)

A neo-treatment végrehajtási típus generális jellemzői a következők:

- szükségletalapú programok;
- támogató-segítő intézményrendszer és programok;
- valós partneri viszony;
- többszintű oktatás és szakképzés;
- az elítéltek proszociális magatartását elősegítő kognitív készségek fejlesztése;
- döntéshozás képességének kialakítása;
- élménypedagógia;
- sport, rekreáció;

- alkohol- és kábítószer-fogyasztók speciális programja;
- szexuális jellegű bűncselekményeket elkövetettek kezelése;
- felelősségen alapuló progresszív rendszer;
- támogató társadalmi környezet.

Összegzés

Dolgozatunk első részében rendszerteremtő szándékkal dolgoztuk fel Európa büntetés-végrehajtási típusait. Bízunk abban, hogy a legjellemzőbb csomópontok megragadásával érthetőbbé tettük a különböző országok korrekciós törekvéseit és elősegítettük a jelenlegi gyakorlat kialakulásának megértését. A hazai büntetés-végrehajtás helyzetét szándékosan nem érintettük. A magyarországi gyakorlat elemzését, annak európai struktúrában történő elhelyezését a dolgozat következő részében kívánjuk közreadni. Ekkor térünk ki a nevelési tevékenység jelenlegi helyzetének értékelésére és a továbblépés lehetséges irányaira is.

Dr. Ruzsonyi Péter

Irodalomjegyzék

Bflgen Bronebakk, K. (2003): *Opening addresses*. In: The 9th EPEA International Conference on Prison Education – Conference report, Langesund, Norway, 9-10. p.

Brosnan, J. (2001): *Speciális elítéltszoportok az írországi börtönrendszerben*. In.: A magyar büntetés-végrehajtás millenniumi konferenciája. BvOP, 157-165. p.

Burkiewicz, B. (2001): *Rövid áttekintés a kisebbségek helyzetéről a cseh börtönrendszerben*. In.: A magyar büntetés-végrehajtás millenniumi konferenciája. BvOP, 99-104. p.

Costello, A. – Warner, K. (2003): *Beyond „Offending Behaviour” – The Wider Perspective of Adult Education*. (Ireland). The 9th EPEA International Conference on Prison Education – Workshop paper – Topic 4, Langesund, Norway Council of Europe (1967) *Short-term methods of treatment for young offenders.*, Strasbourg, 37-85.p

Duguid, S. (2000): *Can Prisons Work? The Prisoner as Object and Subject in Modern Corrections*. Toronto. University of Toronto Press.

Dünkel, F. (1990): *Freiheitsentzug für junge Rechtbrecher*. Situation und Reform von Jugendstrafe, Jugendstrafvollzug, Jugendarrest und Untersuchungshaft in der Bundesrepublik Deutschland und im internationalen Vergleich. Bonn, 509-583. p. – Idézi: Lörincz, 1993

Foucault, M. (1977): *Discipline and Punish, The Birth of the Prison*, New York

Gendreau, P. – Ross, R.R. (1987): *Revivication of Rehabilitation: Evidence from the 1980s*. Justice Quarterly, 1987, 4, 349-407. p.

Goffman, E. (1974): *Asylums I./* Penguin, London

Huszár, L. (2000): *Az inga járása*. Börtönügyi Szemle, 2000/3. 32-36. p.

Kalendra, R. (2003): *Vocational Training in the Penitentiary System of Lithuania*. In: The 9th EPEA International Conference on Prison Education – Conference report, Langesund, Norway, 57-58. p.

Lőrincz, J. (1993): *A fiatalok szabadágelvonással járó büntetőjogi szankcióinak végrehajtása*. Kandidátusi értekezés, Budapest

Martinson, R. (1974): *What Works? Questions and Answers about Prison Reform*. The Public Interest, 1974. 35:22-54

Nawrocki, A. (2001): *A zsúfoltság a börtönökben: a probléma büntetés-végrehajtási, kriminológiai és szervezeti vonatkozásai Lengyelországban*. In: A magyar büntetés-végrehajtás millenniumi konferenciája. BvOP, 69-73. p.

Osler, M.W. (1991): *Shock Incarceration: Hard Realities and Real Possibilities*. Federal Probation, March 1991, 34-42. p.

Petrova, V. (2003): *Co-operation in the Grundtvig 2 Project*. In: The 9th EPEA International Conference on Prison Education – Conference report, Langesund, Norway, 83-84. p.

Pettersen, T. (2003): *Does Prison Education Benefit the Needs of the Inmates?* In: The 9th EPEA International Conference on Prison Education – Conference report, Langesund, Norway, 26-32. p.

Reikvam, R. (2003): *Welcome Address*. In: The 9th EPEA International Conference on Prison Education – Conference report, Langesund, Norway, 11-14. p.

Reynolds, B. (1996): *Korrektív szolgálat*. Kockázatelemzés és rehabilitáció Kanadában. Börtönügyi Szemle 1996/3. 20-28. p.

Ruzsonyi, P. (1998): *A konstruktív életvezetés megalapozása fiatalok büntetőjogi körében zártintézeti viszonyok között*. Bölcsészdoktori disszertáció, ELTE Pedagógia PhD Iskola, Budapest

Ruzsonyi, P. (2000A): *Régi és új forma* (Érvek és ellenérvek a csizmatáborokról). Börtönügyi Szemle, 3. sz.; 1-14. p.

Ruzsonyi, P. (2000B): *Csizmatáborok 2.* (A pedagógiaileg értékelhető alkotórészek szintézise) Börtönügyi Szemle, 4. sz.; 1-18. p.

Ruzsonyi, P. (2001): *Bűn – büntetés – reszocializáció*. Belügyi Szemle, 2001/6. 39-62. p.

Ruzsonyi, P. (2003): *A büntetés-végrehajtási korrektív nevelés új irányzatai*. Büntetés-végrehajtási Szakkönyvtár 2003/2.

Sota, M. (2003): *Albanian Prison System*. The 9th EPEA International Conference on Prison Education – Workshop paper – Langesund, Norway

Thyssen, O. (2003): *Punishment, confinement and care*. In: The 9th EPEA International Conference on Prison Education – Conference report, Langesund, Norway, 17-25. p.

Wilkins, L.T. (1969): *Evaluation of penal measures*. New York, Random House

Williams, M. (1988): *Boot Camps and the „Short, Sharp, Shock”*. HMSO Regimes Research and Development Section, Unpublished report. 2. p.

PPP contra PPP, avagy mi várható a magánbefektetéstől

Egyre több szó esik arról, hogy ma Magyarországon mikor és hol építenek bőrtönt, ennél talán csak arról esik több szó, hogy ez magánbefektetésből valósul meg. Hosszú ideje készül a magyar büntetés-végrehajtás arra, hogy a zsúfoltságon enyhíteni tudjon, valamint hogy az EU elvárásoknak megfelelő elhelyezési feltételek teljesülhessenek.

Minden nemzetgazdaság és a társadalom működésének nélkülözhetetlen eleme, és a gazdaság kibontakozásának egyik alapfeltétele a korszerű infrastruktúra kialakítása. Minden államnak kiemelt fontosságú érdekeltsége a különböző infrastrukturális létesítmények létrehozásában, többek között ilyen a büntetés-végrehajtási intézmények létrehozása is. Az állami költségvetések azonban gyakran szűk kerettel rendelkeznek még ahhoz is, hogy, a már meglévő intézményeket fenntartsák, így újabb infrastrukturális beruházásokat sem képesek megindítani.

A Public Privat Partnership (a továbbiakban: PPP) elnevezésű konstrukció pontosan ezeket a nehézségeket hivatott áthidalni, és nem is akárhogy, hiszen csak Európában már 250 milliárd eurót (kb. 67500 milliárd Ft) is megközelítette az effajta beruházások összege. Csak az Egyesült Királyság területén 550 projekt került ez ideig beindításra. Ebben az esetben a közfeladatok megoldásának egy sajátos módjáról van szó, miszerint a magánberuházó magára vállalja a közfeladat megvalósításához szükséges létesítménynek a tervezését, kivitelezését, finanszírozását és a későbbiek során az üzemeltetést is.

A PPP eredete a XIX. századi Angliába nyúlik vissza, ahol magáncégek építették fel, és üzemeltették azokat az elektromos áram- és vízmű-fejlesztő rendszereket, amelyeket később viszszejuttattak az államnak vagy a helyi önkormányzatoknak. Ha visszagondolunk: ugyanennek a századnak a végén épültek a büntetés-végrehajtási intézeteink többsége is.

Ma a magyar gazdaság teljesítménye és a gazdasági szerkezete egészen más, mint volt mondjuk az ezerkilencszázas évek elején, ezért érdemes azokat a tapasztalatokat, amelyeket nyugati országok felhalmoztak az elmúlt másfél évszázadban, nálunk feldolgozni és megvizsgálni, hogy milyen jogszabályi feltételekkel, milyen pénzügyi átláthatóságot biztosító lehetőségekkel, milyen versenyeztetési szabályok alkalmazásával lehet bevonni közfeladatok megoldásába a magánberuházókat. Meg kell vizsgálni azt is, hogy milyen hatása lehet ennek a PPP-megoldásnak a makrogazdasági kereslet, az egyensúly alakítására, milyen előnyökkel jár, mik az esetleges kockázata, milyen feltételekkel lehet alkalmazni ezt a mai magyar államháztartásban, hiszen ez egy több évre előre történő kötelezettségvállalás.

Infrastruktúránk fejlesztése érdekében kijelenthetjük, hogy a PPP-struktúra vizsgálata aktuális, időszerű feladat, mindezek mellett kihívást is jelent, hiszen Magyarországon még a PPP alkalmazásának kezdetleges, bevezető szakaszában jár. Az új dolgok bevezetése azonban vitákra ad lehetőséget, ami nem baj, kivéve, ha a vita öncélú, és ilyenkor az a lényegyet elfedve képes a döntések elodázására is.

A vitázók sokszor elfelejtik, hogy egy-egy fontos kérdés vizsgálatakor a rendelkezésükre álló információkat hogyan is vizsgálják, milyen módszereket és szempontokat vegyenek figyelembe. Nagyon fontos szempont a közgazdasági és társadalmi jelenségek tanulmányozásában a költség (áldozat, hátrány) – haszon (előny) (cost-benefit analysis) módszerének vizsgálata, ennek a módszernek is kritikus pontja a vizsgálat eredményének társadalmi szinten való értelmezése és számbavétele. Alapvetően a Pareto-értelemben vett optimizmus még nem teljesült, vagyis ami az egyiknek előny az nem biztos, hogy a másiknak is az, kivéve, ha minden döntéshozó racionálisan viselkedik, és teljesül az általános egyensúlyi elmélet. Fontos megjegyezni, hogy a viták és döntések mögött mindig meghúzódik az érdekezésség és érdekkonfliktus, de a kérdés az, hogy az adott gazdaságban létezik-e egy közös társadalmi jóléti függvény, és ennek kritériumainak ismeretében képesek vagyunk-e optimalizálni az erőforrásaink felosztását és elosztását. Nyilvánvaló az, hogyha arra szeretnénk válaszolni, hogy mi az előnyösebb a társadalom számára: az oktatás kiadásainak növelése, vagy a környezetvédelemre fordított kiadások növelése, szinte megválaszolhatatlan kérdést kapunk, mert a célok párhuzamosak és eltérő eredetűek.

A PPP megvalósítására alapvetően négy modellt dolgoztak ki az évek során annak függvényében, hogy az egyes feladatokból mennyit vállal magára a magán befektető:

- tervezés és megépítés (DB – design and build)
- tervezés, megépítés és üzemeltetés (DBO – design, build and operate)
- tervezés, megépítés, üzemeltetés és finanszírozás (DBFO – design, build, finance and operate)
- koncesszió.

A PPP-nek lényeges eleme, hogy a befektető szolgáltatást végez, amely szolgáltatás lehet egyszerűen csak az adott ingatlan vagy létesítmény üzemeltetése, de lehet ennél sokkal több is. (Amin azt értjük, hogy a befektetők átvállalnak állami feladatokat, és azokat mint szolgáltatást végzik a fogyasztást igénybevevő felé.)

A PPP célja az állami felelősségvállalás feladása nélkül olyan közösségi, akár társadalmi célok megvalósítása, ahol szükség van a magánszféra hatékonyságára, illetve a fejlesztés terheinek és kockázatainak a magánszférával való megosztására. A PPP garanciákat ad a hosszú távú fejlesztések célszerű, politikától független végig vitelére, és a későbbi hatékony működtetésre, így a magánszféra számára lehetővé válik a beruházás költségeinek megosztása az állammal.

A beruházások legnagyobb részét a Nemzeti Fejlesztési Terv (talán hívhatnánk úgy is, hogy elkülönített állami pénzügyi alap) keretében lehet megvalósítani, továbbá a következő alapelveteket kell érvényesíteni a PPP bevezetésekor:

- az államnak az üzleti szervezethez hasonló módszerek alkalmazásával, hatékonyabban kell működnie, a szolgáltatásait, igénybevevőt színvonalasan kell kiszolgáltatni
- a vásárolt szolgáltatások arányának növelése hozzájárul a szolgáltatási színvonal emelkedéséhez és a költséghatékonysághoz, illetve a költségvetési forrásokkal való takarékossághoz, a leghatékonyabban művelt tevékenységekre való szakosodáshoz

A PPP a johannesburgi második globális csúcstalálkozó által is ajánlott - a legfejlettebb országokban már bevált - együttműködési forma a magán- és közösségi szféra együttműködésé-

re. A PPP az Egyesült Államokban és az Európai Unióban is egyre több területen alkalmazott, sikeres fejlesztési technika, amely a magán- és a közszféra együttműködésével valósítja meg döntően állami feladatok költség hatékony ellátását, beruházási és fenntartási költség, illetve kockázatmegosztás szempontjából kölcsönösen előnyös módon. A PPP projektek megvalósításakor különösen fontos a verseny- és közbeszerzési szabályokkal összhangban álló, átlátható előkészítés illetve lebonyolítás. A kormányzati intézmények, minisztériumok ellátási funkcióinak többségét alapos vizsgálatnak vetették alá, egy részüket alvállalkozásba adták, egy részük viszont megmaradt a házon belüli szállítóknál.

Jelenlegi tapasztalatok azt mutatják például, hogy például Nagy-Britanniában a közbeszerzési piac a magánszféra irányába tolódik azáltal, hogy:

- kormányzati ügynökségeket és állami vállalatokat privatizálnak
- az áruk és szolgáltatások beszerzéseire az állami hatóságok magánszervezeteket szerződhetnek
- az 1995 májusában kiadott „Setting New Standards” beszerzési fehér könyvet átültetik a gyakorlatba
- egyre nagyobb jelentősége van a magánfinanszírozási kezdeményezésnek (Privat Finance Initiative=PFI)

A PFI keretében a kormányzat különböző szolgáltatások vásárlására szerződik a magánszférával. (2000-ig körülbelül 14 milliárd GBP értékben kötöttek ilyen szerződést.) A PFI célja, hogy bátorítsa a magánszektor tőkebefektetéseit olyan eszközökbe, amelyeknek segítségével azután hosszú távon az állami szektor testületei részére szolgáltatások nyújthatók.

Az EU is törekszik arra, hogy a PPP projektek számának növelésével az eddiginél nagyobb mértékben vonja be a magánszektor jelentős infrastrukturális beruházásokba (például a transz-európai hálózatok esetében). A magas prioritású projekteknél - melyek realizálása más módokon egyébként alig lehetséges - ésszerűnek tartják a PPP alkalmazását. (Ilyen volt a La Manche alagút megépítése, amit brit és francia szakemberek 1963-ban készítettek elő, és ötven éves időtartamra vizsgálták a beruházás eredményességét.)

A PPP beruházások alkalmasak az államháztartás alrendszeri részére juttatott, az Európai Unióból származó források, adományok, segélyek, eljuttatására, amennyiben a megvalósuló közfeladat célja megegyezik azzal a céllal, amelyre azt az adományozó juttatta. Bár az is igaz, hogy nincs kifejezetten PPP-hez rendelt támogatási forma. A támogatás megítélése költségdologi: a jogosultságot az alapján bírálják el, hogy milyen költségek merülnek fel. Ennek megítélése szempontjából elengedhetetlen tisztázni, hogy a PPP-struktúra alapján megvalósuló beruházások esetében mi tekinthető beruházási és működési költségnek (az utóbbi nem jogosít támogatásra), illetve a beruházási költségeken belül melyek jogosítanak fel támogatás igénylésére, és melyek nem. A kialakított konstrukciók beilleszthetősége mindig csak az adott projekt és konstrukció esetében dönthető el, ez minden PPP-struktúrában megvalósuló beruházásra érvényes, általános feltételeket nem lehet meghatározni.

Magyarországon kiemelten fontos lenne a PPP igazi beindítása és beindulása, már csak a jelenlegi és az elkövetkező évekre előrevetíthető központi és önkormányzati költségvetési források szükségessége miatt is. A jogi környezet Magyarországon már eddig is alapvetően alkalmas

volt az ilyen projektek megvalósítására. A jelenlegi magyarországi rendelkezésre álló jogforrások a következők:

- 1991. évi XVI. tv. a koncesszióról
- 1992. évi XXXVIII. tv. az államháztartásról

Az EU Miniszterek Tanácsa is egyhangúan foglalt állást a tetintetben, hogy a klasszikus közbeszerzési szabályozásokat meg kellene változtatni. A cél az, hogy a változtatásokkal egyszerűsítsék és modernizálják a közbeszerzési törvényeket, miközben azokat a megváltozott gazdasági és technikai körülményekhez is igazítsák. Fontos lenne, hogy a hatóságok kritériumokat állítsanak fel, amelyek alapján értékelni lehessen az egyes ajánlatokat.

Azonban nem csak a közbeszerzési folyamatok célszerű átalakítására van szükség, hanem ki kell elégíteni a Maastrichti szerződés kritériumait is. Az EU Gazdasági és Monetáris Uniójába történő csatlakozás előfeltétele, hogy a felvételre váró ország négy konvergencia kritériumnak feleljen meg. A négy kritérium közül a leginkább érdekes a fiskális feltételrendszer teljesítése. Ezen belül két feltételnek kell teljesülnie az elvárások szerint: a deficit és a bruttó adósság állomány kritériumának. Ezek a kritériumok még a már csatlakozott tagállamok részére is, csak rendkívül kivételes esetben sérthetők meg. A különféle mutatók értelmezése és levezetése nélkül, csak a deficitet vizsgálva, komoly problémával áll szemben az az ország, amelyik a norma szerinti érték felett teljesít, mivel a mérleg két oldalának változásából keletkező különbözet befolyásolása nem egyszerű feladat. Különösen akkor, hogyha jelentős fejlesztési feladatok, célkitűzések kerültek megfogalmazásra. Ezt a problémát csak egy hosszú távú pénzügyi tervezéssel lehetne megoldani, amelyben a PPP mint egyfajta eszköz, lehetőség kerülne alkalmazásra.

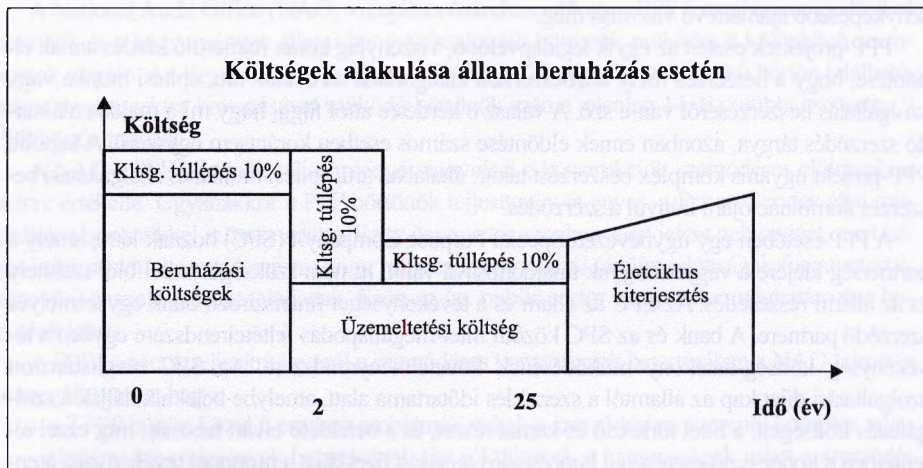
A PPP az infrastruktúra bővítésének egyik eszköze, és mint ilyen, a beruházási folyamatok meggyorsítására is alkalmas. Azt is mondhatjuk, hogy a PPP multiplikatív („megsokszorozó”) hatása miatt az adott országban felgyorsulhat az infrastruktúra fejlődése, ami az egész nemzetgazdaság élénkülését is eredményezheti.

Hogy miben tér el a PPP modell alapján működő beruházás a magánszektor által létrehozottétól, azt a következő oldalon található ábrák szemléltetik.

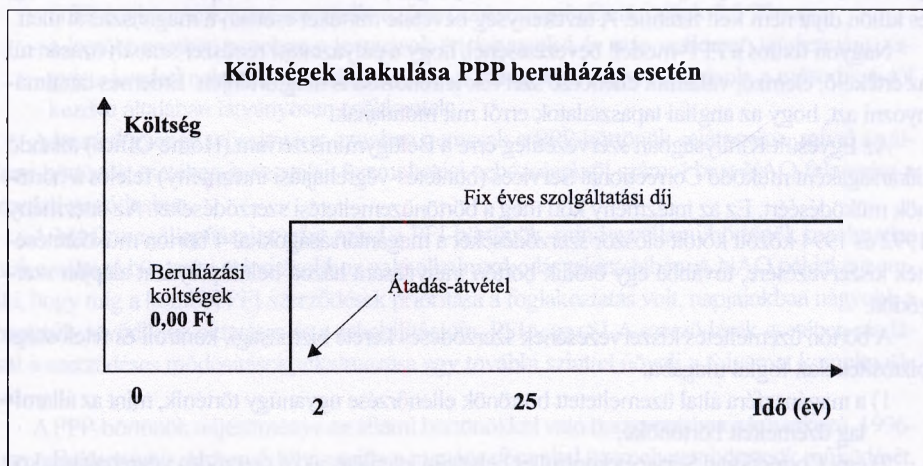
A két ábra a tradicionális állami beruházások és a PPP-ben végzett beruházások kifizetés – idő grafikonját mutatja. Jól látható, hogy az állam nem kényszerül arra, hogy a beruházás megvalósításához jelentős forrásokat biztosítson, és a továbbiakban sem kell az üzemeltetéshez kapcsolódóan esetleg felmerülő többletkiadások kockázatát viselnie. Az állam egy egyösszegű, folyamatos, jól tervezhető szolgáltatási díjat fizet a szerződés időtartama alatt, amely szolgáltatási díj csak a benne szereplő inflációval változó elemekben bekövetkező változásokat követve változhat.

Az állam a projekt szerződés alapján a vállalt szolgáltatási díj meghatározásakor mindig figyelembe veszi a projekt bevételeit is, ami azt jelenti, hogy az állam az alábbi fizetési formákat választhatja:

- teljes egészében lemond az üzemeltetésből származó bevételekről, és nem fizet szolgáltatási díjat (pl. úthasználati díj, lakás bérleti díj, egészségügyi szolgáltatásért kapott térítés, illetve egyéb használó által a szolgáltatásért fizetett díjak)
- a használat arányos, de nem a használó által fizetett díjat térít
- az állam által fizetett egységes díj megállapodás alapján

2. sz. ábra

A PPP-konstrukció abban is különbözik a hagyományos beruházásoktól, hogy hárompilléres - szemben a hagyományos kétpilléres beruházásokkal. Míg az utóbbinál a beruházó és a finanszírozó bank áll kapcsolatban egymással, a PPP esetében az első pólust az állami, önkormányzati szerv (megrendelő), a másodikat - a magánszféra részéről - a fejlesztés kivitelezője és üzemeltetője (beruházó), a harmadikat pedig a forrásokat rendelkezésre bocsátó bank (finanszírozó) képezi.

A PPP-struktúrában megvalósuló beruházás alapvető eleme, hogy a beruházás megvalósítására az állam közbeszerzési pályázatot ír ki. Ezáltal biztosítható annak az állami érdekek az érvényesülése, hogy az állami feladatvállalás révén megvalósuló beruházást, illetve a szolgálta-

tást mind költség, mind a szolgáltatás biztonságának és színvonalának szempontjából a legversenyképesebb ajánlattevő valósítsa meg.

PPP-projektek esetén az egyik legalapvetőbb, viszonylag korán felmerülő kérdés annak eldöntése, hogy a beszerzés mely közbeszerzési kategóriába sorolható: áru, építési munka vagy szolgáltatás beszerzéséről van-e szó. A válasz e kérdésre attól függ, hogy mi a majdan aláírandó szerződés tárgya, azonban ennek eldöntése számos esetben korántsem egyszerű. A legtöbb PPP-projekt ugyanis komplex beszerzést takar; általában áru, építési munka és szolgáltatási beszerzés kombinációjára irányul a szerződés.

A PPP esetében egy úgynevezett Special Purpose Company-t (SPC) hoznak létre, amely a partnerség idejére a vagyontárgyak tulajdonosává válik. Itt nem szükséges a belföldi székhely és az állami részesedés. Az SPC az állam és a tevékenységet finanszírozó bank egyszemélyes szerződő partnere. A bank és az SPC közötti hitel-megállapodás feltételrendszere egyben a tevékenység költség-hatékony működésének követelményrendszere. Az SPC meghatározott szolgáltatási díjat kap az államtól a szerződés időtartama alatt, amelybe belekalkulálják a szolgáltatás költségeit, a hitel törlesztő és kamat részét, és a befektető elvart hasznát; míg ezzel ellentétben a koncesszió esetében a koncessziós társaság fizet díjat a monopol tevékenység átengedéséért. Ha nem olyan jövedelmező a tevékenység, akkor csak a költségeket viseli a társaság, és külön díjat nem kell fizetnie. A tevékenység bevétele mindkét esetben a magánszférát illeti.

Nagyon fontos a PPP-modell bevezetésénél, hogy a pályázati rendszer szabályozásán túl az értékelő, elemző, valamint ellenőrző szervek létrehozása is megtörténjen. Érdemes tanulmányozni azt, hogy az angliai tapasztalatok erről mit mondanak.

Az Egyesült Királyságban szervezetileg erre a Belügyminisztérium (Home Office) állandó titkárságaként működő Correctional Services (büntetés-végrehajtási intézmény) felelős a börtönök működéséért. Ez az intézmény köti meg a börtönüzemeltetési szerződéseket. Az intézmény 1992 és 1994 között kötött először szerződéseket a magántársaságokkal 4 börtön működtetésének kiszervezésére, továbbá egy ötödik börtön irányítására házon belüli pályázat alapján szerződött.

A börtön üzemeltetés kiszervezésének szerződéses kerete biztonsági, kontroll és felelősségi biztosítékokat foglal magába:

- 1) a magánszféra által üzemeltetett börtönök ellenőrzése ugyanúgy történik, mint az állami-lag üzemeltetett börtönöké;
- 2) egy Correctional Services kontrollér helyszíni jelenléte, aki a szerződés végrehajtását követi nyomon, és azon feladatok végrehajtásáért felelős, amelyek továbbra is az állami szféra felelősségi körébe tartoznak, mint pl. fegyelmi ügyekben ítélezés;
- 3) a börtöntisztviselők felügyelete, ellenőrzése;
- 4) rendelkezések arra az esetre, ha felmerül a szerződés be nem tartásának kockázata,
- 5) zavarok esetén a közvetlenül, illetve szerződéssel irányított börtönök közötti együttműködésre vonatkozó rendelkezések;
- 6) börtöntisztviselők körében sztrájk megtiltása.

A Belügyminisztérium (Home Office) 1993 októberében hozta nyilvánosságra arra vonatkozó terveit, hogy a magánszektor finanszírozzon, tervezzen és építsen, majd folyamatosan működtessen hat új börtönt PFI konstrukcióban.

A National Audit Office (NAO) vizsgálata összehasonlította a PPP formában megvalósított börtönök és a hagyományos állami beruházással épült börtönök működését különböző szempontok alapján. Az Egyesült Királyságban több mint 120 állami működtetésű börtön található, míg a magánszektor bevonásával működő börtönök száma jelenleg 14. Ez utóbbi csoportba 9 PPP börtön tartozik.

A NAO a PPP börtönök teljesítményét nagyrészt e konstrukciók szerződéses előírásaihoz mérve értékelte. Ugyanakkor a PPP börtönök teljesítményét egyes, a Prison Service által működtetett börtönökkel is összevetette. Ez az összevetés azonban azért jelent nehézséget, mert kevés információ áll rendelkezésre, hogy minden szempontból (épület adottságai, fogvatartottak köre stb.) hasonló börtönt találjanak. Ezért az ún. public sector comparator meghatározása bonyolult lehet.

A PPP börtönök teljesítményéről a szerződéses konstrukciók betartásában a NAO felmérése megállapította, hogy:

- a 7 PPP börtön közül 6 esetben problémák voltak a szerződésben szereplő komplex teljesítmény-követelmények betartásával. Ezt jól tükrözik a hiányosságok miatt a szerződés szerint eszközölt pénzügyi levonások, amelyek éves összege az 50 000 GBP és a 750 000 GBP értékhatarok közé esett jellemzően (az éves szolgáltatási díjak 0,5-2%-a).
- a legtöbb esetben azonban a levonások értéke az első év után csökkenő tendenciájú, vagyis a kezdeti nehézségek lektüzdése után a büntető pénzügyi levonások, a második évtől kezdve általában látványosan csökkentek.

A kezdeti gyenge teljesítmény azonban nemcsak a PPP-börtönök sajátossága, mivel az állami börtönök esetében is vezetési, üzemeltetési nehézségekről számol be a NAO felmérése a kezdeti periódusban.

A NAO megállapításai szerint mind a PFI-börtönök, mind az állami börtönök rugalmatlannak a változó büntetési prioritásokhoz való alkalmazkodás tekintetében. A NAO példaként említi, hogy míg a korábbi PFI szerződések prioritása a foglakoztatás volt, napjainkban nagyobb a hangsúly tevődik az oktatásra és a rehabilitációra. PFI vagy SLA szerződések esetében ráadásul a szerződéses módosítások alkalmazása egy további szinttel növeli a folyamat komplexitását.

A PPP-börtönök teljesítménye az állami börtönökkel való összevetésben a következő. 1996-ban a Belügyminisztérium felülvizsgálta a magánszféra által üzemeltetett börtönök működését. A vizsgálat kimutatta, hogy 3 magánszféra által üzemeltetett börtön átlagosan olcsóbb volt a következő területeken, mint az összehasonlításban részt vevő, a Prison Service által közvetlenül üzemeltetett börtönök: 11%-kal az egy fogvatottra jutó költség tekintetében, 16 %-kal a szerződéses kapacitásra jutó költség tekintetében, és 17%-kal a tényleges létszámmal vetített költség tekintetében. A vizsgálat eredményeiből kindulva számolták a Fazakerley Bv. Intézet (Liverpool) esetében alkalmazott public sector comparator értéket.

A NAO vizsgálatában végül 21 börtönt (7 PPP, 2 magánszektor által üzemeltetett volt állami, 1 SLA és 11 állami börtön) választott ki, és rangsorolt teljesítményadatokat alapján. Az eredmények szerint a legjobb PFI börtön felülmúlja a legtöbb állami börtönt, a legrosszabbul teljesítő PFI börtön ugyanakkor a legrosszabb börtönök egyike. A vizsgálat három csoportba osztotta a kiválasztott börtönöket. A legrosszabbul teljesítő csoportba csak egy PFI börtön került (5 vagy

több gyenge eredményű indikátorral rendelkező börtönök), míg négy PFI börtön a legjobban teljesítő csoportba került (kettő vagy kevesebb ilyen indikátor). A két magántulajdonú börtön is a legjobban teljesítő csoportban volt.

A pénzügyi levonások alapjául szolgáló komplex teljesítmény-követelményrendszer általában 30-40 mérhető elemből áll, a kritériumok meghatározásakor az egyes börtönök sajátosságait figyelembe veszik. A kritériumok között például a következők szerepelnek (azaz a következő esetekben kap az üzemeltető büntető pontokat): becsempészett cikkek, verekedés, kábítószerhasználat, a befogadást követő egészségügyi vizsgálat elmulasztása, a nem kellő óraszámú biztosított képzés/foglalkoztatás, a nem az előírt takarítási rend szerinti takarítás, a zárák/rácsok nem az előírásoknak megfelelő kezelése, stb. Jóllehet az összehasonlítás módszertani nehézségeit és a torzító tényezők hatását a NAO többször hangsúlyozta, általános konklúzióként az volt megállapítható, hogy a PPP börtönök valamivel jobb teljesítményt mutattak, mint az állami intézmények.

A vizsgálatba bevont 21 büntetés-végrehajtási intézmény közül a legkevesebb problémát mutató csoportba 10 börtön került, amiből mindössze 4 volt állami működtetésű. A PFI börtönök általában jobbak az elítéltekkel szembeni bánásmód tekintetében, a környezet színvonalában, a napi rutin (pl. a foglalkozások, továbbképzések) betartása terén, ugyanakkor egyéb területeken mint pl. a fegyelem és a biztonság (mind a fogvatartottak egymás közötti inzultusa, mind az őrszemélyzet inzultálása vonatkozásában) már kevésbé szerepelnek jól, elmarad a teljesítményük a hagyományos állami börtönöké mögött. Ugyanakkor nehéz olyan börtönt találni, legyen az állami vagy magán, amely a két területen egyformán kimagaslóan szerepel, amely azt sugallja, hogy a két szempont között átváltás van, így nehéz megtalálni az egyensúlyt.

A szolgáltatások magánkézbe kerülése versenyhelyzetet teremtett. Válaszként a Prison Service az in-house bids rendszerét alkalmazza, amely kompetitív módon (versenyeztetve) valósul meg. Így cserélte le a két magánbörtön menedzsmentjét. A börtönrendszeren belüli verseny fontos mind a menedzsment ösztönzésére, mind az elítéltek körülményeinek fejlesztésére. A PFI konstrukció főleg a munkaerő/személyzet toborzásának és az új technológia alkalmazásának terén hozott innovációt. Ugyanakkor a napi rutin területén kevés a különbség. A magánszektor kulcs innovációja egy konstruktívabb személyzet/fogvatartott viszony kialakítását teszi lehetővé. Ugyanakkor ezt a megközelítést a Prison Service is sikeresen integrálta.

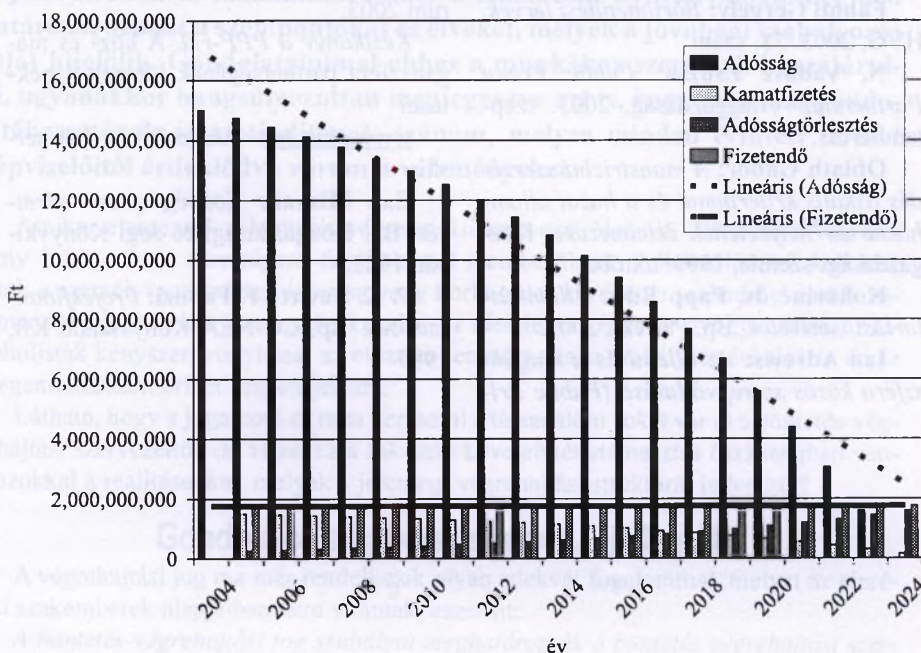
Minden országban, ahol jól működik a büntető igazságszolgáltatás, a társadalomvédelmi intézkedések végrehajtását szükségképpen szabadságvesztéssel is megvalósítják. A szabadságvesztés végrehajtásának helyszíne a büntetés-végrehajtási intézet, amely jellegéből adódóan a keretét szolgáltatja azon csorbult jogok érvényesülésének, amelyek a kiszabott büntetés következményeként nyilvánulnak meg. Alapvető követelmény, hogy a fogvatartottak általános jogállását törvényi szinten szabályozni kell. A mai magyar jogrendszer alapvetően rögzíti a fogvatartottak jogait és kötelezettségeit, illetve rögzíti a büntetés-végrehajtási intézetekkel szemben támasztott követelményeket.

A mai kor kihívása, hogy a társadalmi és szakmai célok mellett a magyar büntetés-végrehajtási szabályozásnak figyelembe kell venni az Európa Parlament határozatait is, amelyek a fogvatartás körülményeivel kapcsolatosak. Az Európa Bizottság azt az ajánlást fogalmazta meg, hogy a magyar hatóságok erőteljesen folytassák a börtönök zsúfoltságát csökkentő intézkedé-

sek teljes körének végrehajtását, amelynek leglényegesebb eleme, hogy új börtönöket kell létrehozni.

A büntetés-végrehajtási intézetek PPP-ben történő sikeres megvalósíthatóságát számos, már működő projekt bizonyítja több nyugat-európai országban. Ezeknek a beruházásoknak a megvalósításakor kidolgozásra kerültek azok az üzemeltetési és finanszírozási modellek, amelyek felhasználhatók nálunk is, beleértve a szükséges szerződéses struktúrákat is. Az eddig megvalósult beruházások során a hagyományos költségvetés által finanszírozott beruházással szemben a PPP-ben elkészült intézmények esetében 17-20%-os megtakarítást értek el. Mind a sürgető férőhelybővítési igény, mind a PPP-től már bizonyítottan várható előnyök indokolják, hogy a PPP pilot projektek között szerepeljen a büntetés-végrehajtási intézet létrehozása.

A megtérülést és a költségterhek alakulását jól szemlélteti egy mintagrafikon:

A minta jól szemlélteti, hogy egy tizenötmilliárd forint értékű beruházás milyen terhet ró éves viszonylatban az adott költségvetési fejezetre. Érzékelhető a diagramm tanulmányozása során a beruházás struktúrájának multiplikatív (megsokszorozó) hatása is.

A PPP-ről szóló viták és elmélgedések minden bizonnyal továbbra is fennmaradnak, és a döntésekben - feltehetően - továbbra is szerepet kapnak a szubjektív elemek. Nem árt azonban tudnunk, hogy a magánbefektetések és -működtetések rendszerének várható előnyei álláspontunkon, és nem pedig egy adott szakterület szintjén jelentkeznek.

Irodalomjegyzék

Várhelyi Olivér: *Közbeszerzés az Európai Unióban.* Bp. ITD Hungary, 1998.

Kemenes Béla: *A koncessziós szerződések szabályozása napjainkban.* Szeged. JATE ÁJK, 1996.

Bordás Mária: *Gazdasági közigazgatás. Koncesszió a közigazgatásban.* Bp. Államigazgatási Főiskola, 1996.

Fahidi Gergely: *Börtönépítési tervek.* HVG, 2003. 38. szám

N. Vadász Zsuzsa: *Public Privat Partnership* Világgazdaság, 2003. szeptember 25.

Oblath Gábor: *A maastrichti szerződés fiskális kritériumai és a hazai államháztartás helyzetének értelmezése.* Közgazdasági szemle, 1999. október

Koháriné dr. Papp Edit: *Államháztartási ismeretek.* Bp. Perfekt, 2002.

Ian Adreus: *Az állami és a magánszféra közös szerepvállalása (Public Pri-*

vat Partnership) Közép-Kelet Európában. Linklaters, 2003. január

Tájékoztató a kormány részére az állami és a magánszektor közötti együttműködés (PPP) újszerű formáinak alkalmazásáról. Kiad. a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium. Budapest, 2003. március

Oktatási Minisztérium Befektetői Fórum 2003.

Kézikönyv a PPP-ről. A köz- és magánszféra partnerségének kiemelt aspektusai

www.gkm.hu: Public Privat Partnership

E.J. Mishan: *Költség-haszon elemzés.* Bp. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1982.

P. K. Nevitt - F. Fabozi: *Projektfinanszírozás.* Bp. CO-NEX Könyvkiadó Kft, 1997

Gondolatok az atipikus büntetés-végrehajtási feladatokról*

A szakmai közeletet már hosszabb ideje foglalkoztatja a büntetés-végrehajtási szervezet feladatkörébe tartozó jogintézményekkel kapcsolatos elméleti és gyakorlati problémák, ellentmondások kérdése. Abban szinte mindenki egyetért, hogy a jelenlegi feladatrendszer revízió alá kell venni, és ennek eredményeképpen szükséges a dogmatikailag is megfelelő végrehajtási struktúrát kialakítani. Ehhez a feladathoz nyilvánvalóan meg kell határozni azokat a szempontokat és elveket, melyek a jövőbeni szabályozás útját kijelölik. Gondolataimmal ehhez a munkához szeretnék hozzájárulni, ugyanakkor hangsúlyozottan megjegyezve azt is, hogy soraimat gondolatébresztőnek és vitaindítónak szánom, melyre minden érintett terület képviselőitől érdeklődve várom a véleményeket.

Amikor elemezzük a büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény 1 §-át, akkor szerteágazó feladatkörrel szembesülünk. Felkészülteknek kell lennünk a személyi szabadság elvonása vagy korlátozása körében a szabadságvesztés valamennyi fajtája: a kényszer-gyógykezelés, az ideiglenes kényszer-gyógykezelés, az alkoholisták kényszergyógyítása, az előzetes letartóztatás, a szabálysértési elzárás és az idegenrendészeti őrizet végrehajtására.

Látható, hogy a jogalkotó és rajta keresztül a társadalom sokat vár el a büntetés-végrehajtási szervezettől, de vajon ez a fokozott követelménytámasztás összhangban van-e azokkal a realitásokkal, melyek a jelenlegi végrehajtási struktúrát jellemzik?

Gondolatok a tipikus és atipikus jellegről

A végrehajtási jog ma már rendelkezik olyan adekvát fogalommal, melyet az elméleti szakemberek alapjaiban nem vitatnak, eszerint:

A büntetés-végrehajtási jog szabályai meghatározzák a büntetés végrehajtási szervek működését, a végrehajtás feltételeit és módjait, a fogvatartott, illetve a büntetés-végrehajtási intézmény jogait és kötelezettségeit.

A fogalom helyénvalóságát nem vitatva, megpróbáltam egy másik szemléletmód szerint vizsgálni a jelenlegi végrehajtási struktúrát, és erre alapozva fogalmaztam meg vitaindító kérdéseimet. Álláspontom szerint a büntetés-végrehajtási jog fogalma generális jelleggel azon feladatokkal jellemezhető, melyek a végrehajtás gyakorlati irányait jelölik ki.

* Az RTF Bv. Tanszéke szakmai-tudományos konferenciáján – 2003. október 30-án – elhangzott előadás szerkesztett változata.

A gyakorlati értelmezéshez feltétlenül szükséges tisztáznunk a főbb dimenziókat, melyekben érvényesül, illetve megjelenik a büntetés-végrehajtási jog fogalma.

A legáltalánosabb értelemben ide sorolható minden, olyan jogkövetkezmény végrehajtása, mely jogágtól függetlenül büntető vagy egyéb szankciós elemet tartalmaz. Ez nyilvánvalóan hatalmas és a gyakorlat számára kezelhetetlen, valamint értelmetlen *büntetés-végrehajtási jog fogalomhoz vezethet*, melyet valamilyen szűkebb praktikus szempont alapján szűkíteni kell.

A korábban idézett jogszabályi hely alapján egy *szakma-specifikus fogalmat* határozhatunk meg, mely egyes elemeinek végrehajtása jelöli ki a fogalmát. Ezek szerint ez a fogalom lényegét tekintve egybeesik a büntetés-végrehajtási szervezet feladataival. (Ebben a körben szándékosan nem kívánok éles és áthidalhatatlan különbséget tenni a büntetés-végrehajtási jog tárgya, valamint a büntetés-végrehajtási szervezet feladatai között.)

Amennyiben a büntetés-végrehajtási szervezetet úgy tekintjük, mint egy hangsúlyozottan a társadalmi rehabilitációt elősegítő „szolgáltató-szolgáltató” állami szervet, akkor felmerül a – rehabilitációhoz viszonyított – atipikus jegyek problematikája.

Az atipikus jegyeket valamilyen módon ki kell küszöbölni, azaz olyan elvek mentén kell a klasszifikációt megtenni, melyek egységes dogmatikai szemléletmódot tükröznek. Azt gondolom, hogy két rendezőelv hívható segítségül: az egyik a közvetlen rehabilitációs célzat elve, a másik a megfelelő jogi klasszifikáció elve.

Értelmezésemben a *szociális rehabilitációs célzat elve* azt jelenti, hogy a büntetés-végrehajtási szervezet csak olyan feladatokat hajtson végre, melyek elválaszthatatlanul kapcsolódnak a szociális rehabilitáció elősegítéséhez, mint alapfeladathoz. Ehhez természetesen szorosan és egyenrangúan kapcsolódik a humánus és biztonságos fogvatartás követelménye is, mint a büntetés-végrehajtási szervezet egyedi jellegének nélkülözhetetlen ismérve.

A *megfelelő jogi klasszifikáció* elve arra utal, hogy ezek a feladatok egy jogterületen helyezkedjenek el, mely nyilván a jogrendszer büntető területe. Ezzel lehet az előfeltételeit megteremteni, hogy az egyéb jogágakon „átfekvő” feladatait levetkőzze a büntetés-végrehajtási szervezet.

Feltevésem szerint az első rendezőelv alapján a jelenlegi végrehajtási struktúrából – mint atipikus feladat – kizárható a kényszergyógykezelés és az ideiglenes-kényszergyógykezelés, míg a második rendezőelv alapján a szabálysértési elzárás és az idegenrendészeti őrizet.

Ha közös kapcsolódási pontokat keresünk, akkor megállapítható, hogy az atipikus feladatok közös ismérvei az alábbiak:

- szociális rehabilitációs cél nem fogalmazódik meg,
- vitatható jogpolitikai döntés vagy történeti hagyomány eredményeképpen kerültek a büntetés-végrehajtási szervezet feladatai közé,
- oktrojált jelleget mutatnak és
- ütköznek a fent említett rendezőelvek szellemiségével.

Amennyiben a rendezőelveket alkalmazzuk, a büntetés-végrehajtási szervezet feladatai az alábbi területekre terjednének ki, és egyben kijelölnének egy limitált büntetés-végrehajtási jognak megfelelő irányt is:

- szabadságvesztés,
- feltételes jelleggel az alkoholisták kényszergyógyítása,
- és az előzetes letartóztatás végrehajtása.

További pontosítást jelenthet, hogy a szabadságvesztést fő feladatként jelöljük meg, míg az előzetes letartóztatást és az alkoholisták kényszergyógyítását járulékos feladatként értelmezzük.

Természetesen felvetődik a kérdés, hogy mi jellemezheti a fő és járulékos feladatokat, milyen szempontok szerint lehet elhatárolni egymástól ezeket? A kérdés komplexitása miatt, csak a főbb elvi vonulatokra szeretnék utalni:

A *főfeladatban* fogalmilag benne van, mint pönális elem a szabadságmegvonás, melyhez elválaszthatatlanul kapcsolódik a társadalmi rehabilitáció, irreverzibilis jelleget mutat, valamint a jogalkotó kiemelten fontos szerepet tulajdonít a szabályozásának, alkalmazásának.

A *járlékos feladatban* a társadalmi rehabilitáció hiányzik, vagy csak áttételesen jelentkezik, a pönális elemek alkalmazása mindig valamilyen közvetett célt (is) szolgál (büntetőeljárás sikere vagy alkoholbeteg meggyógyítása), jelen van a reverzibilitás, a jogi szabályozás néhol aggályos elemeket vet fel, és végrehajtásuk kötelezettsége nem vitatható jogi praktikum eredménye.

Az egyes atipikus feladatok, mint klasszifikációs problémák

A *szabálysértési elzárás* valamely közigazgatási norma megsértése miatt alkalmazott szankciós jellegű jogkövetkezmény, mely hagyományosan a büntetés-végrehajtási szervezet feladatkörébe tartozik

A szabálysértésben fogalmilag benne van, hogy enyhébb fokban veszélyes a társadalomra, mint a bűncselekmény. Ezt maga a jogalkotó is megerősíti, amikor lehetőséget biztosít a rendőrségi fogdán való végrehajtásra. Semmi nem indokolja, hogy ezt a közigazgatási szankciót, illetve végrehajtását a börtönök zárt világába illesszük, még úgy sem, hogy eltérő szabályozással igyekszünk a nyilvánvaló különbségeket megjeleníteni. (A teljesség kedvéért utalni kell arra, hogy olyan álláspont is létezik, mely szerint a szabálysértési elzárás szabadságvesztés büntetés, és mint ilyen, tipikus büntetőjogi kategória, ezért nem illeszthető a közigazgatás jogi felelősségéhez.) A büntetés-végrehajtási szervezetnek erőit a bűncselekmények elkövetőinek megfelelő kezelésére, a rehabilitáció elősegítésére kellene fordítania. Ezzel szemben a megfelelő jogi klasszifikáció elvét sértő jogintézmény eltérő végrehajtási igényeit elégitjük ki a napi működés során.

Ezeket az elkövetőket a rendőrségi fogdákon lenne szerencsés elhelyezni a megfelelő körülmények kialakítása után, annál is inkább, mert az előzetes letartóztatás átvétele miatt a büntetés-végrehajtási szervezet működése tovább nehezebb, míg a Rendőrséget a csak a szabálysértési, a bűnügyi és a közbiztonsági őrizet végrehajtása terheli. Napjaink vitája, hogy a születően lévő rendészettudomány tárgykörében milyen elvi megközelítés alapján

határolják el egymástól a rendészet, illetve rendvédelem fogalmát. A vita jelen állása alapján egyelőre, elfogadhatónak tartom, hogy a szabálysértési elzárás inkább rendészeti jellegű szankció, mintsem igazságszolgáltatási kategória, ezért a végrehajtás is valamely rendészeti szerv feladatkörébe tartozónak tűnhet.

Érdekes kérdésként merül fel a vita kapcsán, hogy a büntetés-végrehajtási szervezetet lehet-e rendészeti feladatot ellátó szervnek tekinteni? Osztom azok véleményét, akik szerint nem, mert itt az igazságszolgáltatási tevékenységhez kapcsolódó speciális feladatokról van szó, és nem a rendészet fő feladatait jelentő közrend, közbiztonság megóvásáról vagy helyreállításáról.

A szabálysértési elzárás végrehajtása ezek szerint leginkább a Rendőrség feladatkörébe illeszthető feladat lenne. Nagyon sok probléma vetődik fel, melyek a végrehajtás szintjén felelelik a megfelelő szociálpolitikai háttér biztosításától a hosszabb tartamú elzárás fogantatásáig terjedő skálát, de ezekről mindenképpen érdemes beszélni.

A büntetés-végrehajtási szervezet által végrehajtott *idegenrendészeti őrizet* a kiutasítás mellékbüntetés végrehajthatóságának biztosítása érdekében alkalmazott közigazgatási (rendészeti) jellegű kényszerintézkedés. A jogintézmény a külföldiek beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2001. évi XXXIX. törvényben szerepel, ahol egy gyűjtőfogalom elemeként jelenik meg, mint az őrizet egyik fajtája.

A törvény elég bonyolult rendszert alkalmaz az őrizetek alkalmazását illetően, de közös eleme a szabályozásnak, hogy minden területben megteremtse a Határőrség által fenntartott idegenrendészeti fogdáiban való végrehajtás lehetőségét.

A jogintézmény célja nem a szabadságelvonásban megjelenő joghátrány érvényesítése, hanem a külföldi meghatározott helyen történő tartózkodásának biztosítása, és ez semmiképpen nem igényli azt a zárt környezetet, mely a büntetés-végrehajtási intézeteket jellemzi. A jelenlegi struktúra legnagyobb ellentmondása az, hogy a szabaduló nem magyar állampolgárságú elítélt továbbra is kvázi börtönviszonyok között él, azon szervezet hatósága alá tartozik, melynek alapfeladata a büntetőjogi büntetés végrehajtása. Ez a „börtönből-börtönbe” reláció sem gyakorlatilag, sem dogmatikailag nem tartható. Nem beszélve arról, hogy a büntetés-végrehajtási szervezetnek, de különösen a végrehajtó intézetnek súlyos problémát okoz ez a feladat a zsúfoltsági mutatókra gyakorolt hatása miatt.

Megoldásnak azt látom, hogy az Idegenrendészeti törvény alapján alkalmazható valamennyi őrizet végrehajtása a Határőrség kompetenciájába kerüljön, mert végső soron ez határrendészeti és igazgatási kérdés.

A *kényszergyógykezelés* lényegét tekintve gyógyító jellegű büntetőjogi kényszerintézkedés, melyet azon személyekkel szemben kell alkalmazni, akik elmeműködésük kóros állapota miatt nem büntethetők. A BTK és a Bv. Kódex rendelkezéseiből egyértelműen kitűnik, hogy gyógyításra szoruló beteg emberről van szó, akinek elmebeli rehabilitációja a büntetés-végrehajtási szervezet feladatkörébe tartozik. Kérdéses, hogy a jogilag megidealizált, de alapvetően orvosi szakfeladat hogyan illeszkedik a végrehajtási struktúrába, nem vitatva, hogy szükséges ebben a körben is valamilyen igazságügyi garancia.

Véleményem szerint az elmeorvosítás olyan komplex orvosi tevékenység, melyet csak kiválóan felszerelt és komoly szociálpolitikai háttérrel rendelkező közegben lehet a siker re-

ményével végrehajtani, ezért az elmebeli rehabilitáció a jelenlegi kondíciók mellett nem felvállalható feladat.

Másrészt az elmeegógyító tevékenység kiemelkedő fontosságú kvázi népegészségügyi feladat, melyet nem lehet a büntetés-végrehajtási szervezeten belüli „melléküzemágként” működtetni. További probléma a kényszergyógykezelés határozatlan ideje, mely jogállami elvekbe, illetve nemzetközi ajánlásokba ütközik, de ez nem közvetlen végrehajtási probléma, ezért nem foglalkozom vele részletesen.

Álláspontom szerint a kényszergyógykezelés és az ideiglenes kényszergyógykezelés végrehajtását a büntetés-végrehajtási szervezeten kívüli, szervezetileg önálló forenzikus (törvényszéki) klinikán kellene megvalósítani, mely az igazságügyi és a szociális tárca közötti felügyelete alatt áll.

A *kényszergyógyítás* büntetőjogi gyógyító jellegű kényszerintézkedés, melyet végrehajtandó szabadságvesztés mellett lehet alkalmazni a törvényi feltételek egyidejű fennállása esetén. Látható, hogy szabadságvesztés büntetésre épülő gyógyító tevékenységről van szó.

A feladat valószínűsíthető eredménytelensége megkérdőjelezi a jogintézmény ebben a formában való végrehajthatóságát. Ennek oka specialitásában keresendő, így a büntetés-végrehajtási szervezet maximum arra vállalkozhat, hogy – a büntetés-végrehajtási kezelés részeként – megfelelő szociális technikákra próbálja megtanítani az érintett elítélteket.

Aggályos elemként vetődhet fel, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek zárt világa biztosítani tudja-e a gyógyításhoz szükséges protektív légkört, nem beszélve a szakterápiák egyes többletigényeiről.

Elgondolkodtató az is hogy kényszerrel lehet-e bárkit is meggyógyítani? Mindenki számára ismert tény, hogy az elítélt szabadulása után a kényszergyógyítás nem folytatható, ugyanakkor felvetődik a kérdés, hogy az esetlegesen elért javulás megőrizhető-e? Véleményem szerint ez is inkább egészségügyi igazgatási kérdéseket vet fel.

Sajátos probléma, hogy a drogkezelést, mint alternatívát kínálja a hatályos szabályozás, ugyanakkor az alkoholisták gyógyítását tulajdonképpen kötelezővé teszi. Milyen oka van ennek indokolatlannak tűnő megkülönböztetésnek? További ellentmondása a jogintézménynek, hogy előzetes letartóztatottak esetén nem alkalmazható, bár az elvonási tünetetek elsődlegesen, ebben az időszakban jelentkeznek.

Megoldást jelenthet, hogy a tényleges büntető elem – a szabadságvesztés – leválasztása után tisztán a gyógyító tevékenységre koncentrált végrehajtási környezet kialakítása, akár a forenzikus klinika integráns részeként. Ennek gyakorlati megvalósítása eredményezhetné azt, hogy ez a gyógyító tevékenység inkább az elterelés egyik változataként jelenne meg, és nem mint a büntetés-végrehajtási szervezetet terhelő rossz hatékonysággal működő feladat.

A profilisztítás várható hatásai

Igazán árnyalt képet akkor kaphatunk az atipizmusban rejlő ellentmondásokról, ha valamennyi részletszabályt komparatív módon megvizsgálunk. Erre most lehetőségem nincs, mindezek ellenére reményeim szerint sikerült érzékeltetnem a jelenlegi végrehajtási rendszerben érvényesülő és számomra feltűnő klasszifikációs problémákat, melyek kiküszöbölése csakis a profilisztitástól várható. Álláspontom szerint a büntetés-végre-

hajtási szervezetet tehermentesíteni kell minden olyan feladattól, amely nem kapcsolódik az anyagi és eljárásjogi intézmények végrehajtásához. Talán semmi nem igazolja jobban ezt a törekvést, mint az a tény, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek 170 százalékos telítettséggel működnek, és ez vitathatatlanul elnehezíti a büntetési célok érvényesülését. Mit is várunk, mit is várhatunk még el ettől a revíziótól?

Elsősorban a meglévő klasszifikációs töréspontok eltűnését és a rendszer átláthatóságának jelentős javulását, ami az alapfeladatunk, a szociális rehabilitáció markánsabb érvényesülését hozza magával.

Másrészt eredményezheti a büntetés-végrehajtási szervezet munkájának hatékonyabbá válását, ezen keresztül a társadalmi igényeknek való jobb megfelelést, mely tényezők együttesen hatnak. Rövidtávon a büntetés-végrehajtási szervezet tagjainak komfortérzetét, hosszabb távon az egész végrehajtási struktúra társadalmi megbecsültségét kedvező irányba mozdíthatják el.

Tisztában vagyok vele, hogy ilyen mélyreható strukturális változások megvalósításához a jelenlegi jogpolitika irányváltására lenne szükség, melyre kicsi az esély. Biztosan sokan másképp és másban látják a megoldást, de a fejlődést mindig az ellentétes vélemények megfogalmazása indukálja, ezért, ha lesznek olyan szakemberek, akik részt vesznek az általam „provokált” vitában, írásom elérte célját.

Dr. Pállo József

A magyar katonai büntetés-végrehajtás helye és helyzete a büntetőjogi szankciórendszerben

A katona helyzete a magyar büntetőjogi szankciórendszerben

Mint általában az európai jogrendszerek, a magyar büntetőjogi szankciórendszer is speciális szabályrendszert állít fel az állam külső és belső befolyásolástól mentes törvényes működését biztosító erőszakszervezetek – a büntetőjog által katonának tekintett – tagjai által elkövetett szabályszegések szankcionálására.

A speciális szabályrendszer követelményei alapján a Büntető Törvénykönyv Különös Részének utolsó fejezetében a katonai életviszonyok között elkövethető különleges bűncselekményeket határoz meg, és a katonák egyes munkajogi köteleességszegését beemeli a büntető jog által szankcionált cselekmények közé, és e bűncselekményeket a törvény kizárólag szabadságvesztés büntetéssel rendeli büntetni. A Büntető Törvénykönyv az Általános Részében a katonákkal szemben alkalmazható speciális katonai mellékbüntetések (lefokozás, szolgálati viszony megszüntetése, rendfokozatban visszavetés, várakozási idő meghosszabbítása) bevezetése mellett egyes főbüntetés kizárása (közérdekű munka), illetve a szabadságvesztés eltérő végrehajtási szabályainak megállapításával is kifejezi a katona speciális helyzetét a büntetőeljáráásban.

A különleges szabályrendszert a külvilág felé jól mutatja a büntetőeljárási törvény, a bíróságok szervezetéről és az ügyészség szervezetéről szóló törvények azon rendelkezései, amelyek alapján katonákkal szemben katonai és egyes köztörvényes bűncselekmények miatt csak az általános ügyészségi és bírósági szervezettől elkülönült katonai ügyészségek, illetve a katonai ügyészségek székhelyén lévő megyei bíróságok és a Fővárosi Ítéltábla katonai tanácsai, mint kizárólagos hatáskörű bűnüldöző és igazságszolgáltatási szervek járnak el. Ezen kívül a büntetőeljárási törvény több különös eljárási szabályt is bevezet a katonai büntetőeljárársba (pl. katonával szemben fegyelmi okból is sor kerülhet előzetes letartóztatás elrendelésére).

Az általános szankciórendszertől súlyosabb szabályokkal ellentétben, a büntetés-végrehajtási jogszabályok között meghatározott speciális katonai büntetés-végrehajtási normák inkább a katonai bűncselekményt elkövetőknek a katonai rendbe való visszasegítését és így katonai állományban való tartását segítik elő a büntetés-végrehajtási és büntetőjogi normák részben történő könnyítésével vagy szigorításával.

A katona, mint a büntetés-végrehajtási jog speciális alanya

A büntetőjog speciális alanya a katona, amely kategóriába a Btk. alkalmazásában a fegyveres erők tényleges, továbbá a rendőrség, a büntetés-végrehajtási szervezet és a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagjai tartoznak.

Ha az ilyen kategóriájú elítélt a katonai szolgálatban megtartható, katonai fogdában kell végrehajtani a hivatásos, a szerződéses és a sorállományú katonára kiszabott, egy évet meg nem haladó szabadságvesztést.

A katona számára fontos az a körülmény, hogy sem a hivatásos, sem pedig az általános hadkötelezettségen alapuló szolgálati viszonyt – önmagában – sem az előzetes letartóztatás, sem pedig a szabadságvesztésnek a Katonai Fogházban történő végrehajtása nem szünteti meg. Így az előzetes letartóztatásban levő, valamint katonai fogdában szabadságvesztését töltő katona is a katonákra vonatkozó büntetőjogi rendelkezések hatálya alá tartozik.

A hivatásos és a szerződéses állományú katonák, valamint a rendvédelmi szervek hivatásos tagjai tekintetében a kiszabott büntetésnek katonai fogdában történő elrendelése szükségszerűen csak akkor következhet be, ha a szolgálatban megtarthatóságra is figyelemmel a bíróság a terheltet a büntetett előlélethez fűződő hátrányok alól való előzetes mentesítésben részesítésre érdemesnek találja, egyéb esetekben velük szemben a szabadságvesztés katonai fogdában való végrehajtására nem kerülhet sor. A bíróságnak az ügydöntő határozata kihirdetését megelőzően mindig vizsgálnia kell azt, hogy a katona megtartható-e a katonai szolgálatban. Nem tartható meg a szolgálatban a sor- és a hivatásos állományú katona akkor, ha az elkövetett bűncselekmény jellegénél fogva a személye fokozottan veszélyes a társadalomra, és a bűncselekmény tárgyi súlya is jelentős, vagy a kiszabandó szabadságvesztés az egy évet meghaladja.

A sorkatonai szolgálatból már leszerelt és a tartalékos állományúként visszatartott katonára kiszabott szabadságvesztés katonai büntetés-végrehajtási intézetben szintén nem rendelhető el. Amennyiben hivatásos állományú katonáról a FÜV. Bizottság megállapítja, hogy a katonai szolgálat teljesítésére a továbbiakban alkalmatlan és vele szemben végrehajtandó szabadságvesztést szab ki a bíróság, akkor nincs helye a büntetés katonai fogdában való végrehajtásának.

A katonai büntetés-végrehajtás speciális szabályai

A hatályos törvényi rendelkezés szerint, ha a katona elítélt a szolgálatban meghagyható, akkor katonai fogházban kell elsődlegesen vele szemben végrehajtani a szabadságvesztést, ha az egyéb törvényi feltételek is fennállnak. Ezekben az esetekben a büntetés-végrehajtás célja az, hogy az elítéltek a szabadságelvonás ideje alatt se kerüljenek ki a szolgálati rend és fegyelem hatálya alól. A katonai fogház biztosítja a katonai életviszonyoknak megfelelő büntetés-végrehajtást.

A katonai fogház egyébként nem a szabadságvesztés büntetés egyik végrehajtási fokozata, hanem olyan sajátos végrehajtási mód, amely kizárólag a Btk. Általános Részének katonai fejezetében írt feltételek együttes megléte esetén alkalmazható a katonának minősülő elkövetőkkel szemben. A speciális végrehajtási mód alkalmazhatóságának egyik törvényi feltétele, hogy a bíróság ítéletében meghatározott szabadságvesztés időtartama nem haladhatja meg az egy évet. További feltétel, hogy a bíróság által meghatározott végrehajtási fokozat csak fogház lehet, és egyúttal végrehajtási módként a katonai fogházat jelölje ki.

A katonai fogház a Magyar Honvédség büntetés-végrehajtási feladatokat ellátó katonai szervezete. A szabadságvesztés végrehajtásának rendje a katonai fogdában „a katonai sajátosságokból fakadó eltérésekkel” a fogház rendjének felel meg. A katonai büntetés-végrehajtás rendjét a Bv. Kódex által meghatározott keretek között, a szolgálati jogviszonyokat szabályzó törvények büntetés céljával nem ellentétes rendelkezéseit betartva az igazságügy-miniszter a hadügy-miniszterrel együtt közös rendeletben szabályozza.

Az elítéltek szolgálati kötelezettségei és jogai annyiban szünetelnek, korlátozhatók, amennyiben erről az ítélet vagy jogszabály rendelkezik, illetve amennyiben ezek érvényesülése a büntetés céljával ellentétes. Az elítéltek a szabadságvesztés végrehajtása alatt rendfokozati és fegyvernemi jelzés nélküli egyenruhát viselnek.

A katonai bv. intézetben a szabadságvesztés végrehajtásának feladata az elítélt törvénytisztelő, fegyelmezett katonává nevelésének elősegítése. Ennek elérését az elítélt szabadságának elvonásával, katonai nevelésével, lehetőleg katonai célú és jellegű munkáltatásával, valamint a nevelés egyéb eszközeinek és módszereinek felhasználásával kell biztosítani.

A szabadságvesztés végrehajtása alatt a hivatásos, a szerződéses és sorállományú elítélteket rendfokozatuknak megfelelően el kell különíteni, továbbá az elítéltek katonai kiképzési érdekből a büntetés-végrehajtás céljának megfelelő sajátos nevelési elvek, eszközök és módszerek, és a büntetés időtartalma alapján is csoportosíthatók.

A katonai bv. intézetben belül az elítéltek részére zárt körletet kell kialakítani. Az elhelyezési körleten belül külön elhelyezést kell biztosítani a sorállományúaknak a tisztesig bezárólag, a hivatásos és szerződéses tisztesek, tiszthelyettes és zászlós, valamint a tisztek részére. A tiszteken belül a tábornokokat külön kell elhelyezni. A külön szolgálati viszonyú és fegyvernemű katonákat el kell különíteni. Az elítélt a foglalkozási időn túl a zárt körletben, a zárási időn túl pedig az elhelyezési körletében köteles tartózkodni, azt csak a napirendben meghatározott időben, parancsra vagy engedélyre hagyhatja el. A zárt körleten belül az elítélt a rend és fegyelem megtartása mellett szabadon járhat. Ezen bv. intézetben belüli elkülönítési szabályok az általános büntetés-végrehajtási szabályok között a börtön fokozat szabályainak felel meg.

Az elítélt a hozzátartozójával, valamint az általa megjelölt és a katonai bv. intézet parancsnoka által engedélyezett személyekkel tarthat kapcsolatot. A kapcsolattartásból a katonai bv. intézet parancsnoka kizárhatja azokat, akikkel a kapcsolat az elítéltre kedvezőtlen hatású lehet. Az elítélt havonként két alkalommal, alkalmanként két látogatót fogadhat. A látogatás időtartalma két óra.

Az elítéltek nevelésében fel kell használni a katonai kiképzést, valamint különös gondot kell fordítani arra, hogy az elítéltek a katonai alakulatukkal való kapcsolatukat fenntartsák és fejlesszék. Az elítélt nevelését; a katonai szolgálati rend és fegyelem, valamint a katonai fogház rendjét meghatározó rendelkezések következtetés megtartásával, sajátos katonai kiképzéssel, lehetőleg katonai célú és jellegű munkáltatással, az értelmi és erkölcsi nevelés eszközeinek, valamint a közösség nevelő erejének felhasználásával, továbbá a parancsnoki dicsérő és fenyegető jogkör alkalmazásával kell biztosítani.

ni. Különös gondot kell fordítani arra, hogy az elítélt magatartását, erkölcsi felfogását más elítéltek vagy kedvezőtlen kapcsolatok károsan ne befolyásolják. Az állományilletékes parancsnokság az elítélttel és a katonai bv. intézettel való kapcsolattartás útján segítséget nyújt az elítélt neveléséhez.

Az elítéltek kiképzését a katonai bv. intézet feladatának megfelelően kidolgozott irányelvek alapján kell megtervezni és végrehajtani, a kiképzés időtartalma napi 3 óra, ezen kívül az elítélt munkára is kötelezhető, a munkáltatás időtartalma napi 5 óra. Az elítélt az elítélése előtti beosztására is figyelemmel jelölhető ki a katonai fogházon kívüli munkára.

A fogva tartás során lehetővé kell tenni, hogy az elítélt a szabad idejének felhasználásával, a katonai bv. intézet rendjének sérelme nélkül, önképzés útján folytassa már megkezdett tanulmányait, illetve képezze magát, tanulmányai végén abból vizsgát tegyen. E célból rövid tartamú eltávozás engedélyezhető.

Minden katona elítélttől meg kell követelni a katonai szolgálati rend és fegyelem, valamint a katonai bv. intézet rendjének maradéktalan megtartását. A rend és fegyelem megtartását felügyelettel, őrzéssel és szükség esetén kényszerrel is biztosítani kell. Az elítélt köteles a katonai szolgálati rendet és a fegyelmet, valamint a büntetés-végrehajtás rendjét megtartani, a katonai fogház parancsnokának és beosztottainak parancsait, valamint a munkáltatás során a munkavezető, továbbá – feladatának teljesítése körében – a megbízott elítélt utasításait vonakodás nélkül, gyorsan és pontosan teljesíteni.

A katona elítélt a büntetés-végrehajtásával kapcsolatban kérelemmel és panasszal fordulhat, illetőleg közérdekű bejelentést tehet a katonai bv. intézet parancsnokához, a felügyeletet gyakorló ügyészhez, az Igazságügyi Minisztérium Büntetés-végrehajtási Felügyeleti Főosztályához. A katonai bv. intézet parancsnoka a hozzá intézet kérelem, panasz vagy közérdekű bejelentés esetén a katonai szabályok szerint meghatározott módon jár el. Ha annak elintézése a hatáskörét meghaladja, illetőleg nem a büntetés-végrehajtással kapcsolatos, haladéktalanul továbbítja az elbírálásra illetékes szervhez. Az elítélt jogait és kötelezettségeit személyesen csak úgy gyakorolhatja, hogy ne sértse a büntetés-végrehajtás rendjét.

Az elítéltet a katonai bv. intézet parancsnoka, helyettese és az alegységparancsnok jutalmazhatja meg. Rövid tartamú eltávozásban csak az részesíthető, aki szabadságvesztésből legalább három hónapot letöltött. Az elítéltet a katonai bv. intézet parancsnoka, helyettese és az alegységparancsnok fenyítheti meg. A fegyelmi eljárás lefolytatása a katonai szabályokban meghatározott módon történik.

Mivel sem a hivatásos, sem pedig az általános hadkötelezettségen alapuló szolgálati viszonyt – önmagában – sem az előzetes letartóztatás, sem pedig a szabadságvesztésnek a Katonai Fogházban történő végrehajtása nem szünteti meg, az előzetes letartóztatásban levő, valamint a katonai fogdában szabadságvesztését töltő katona is a katonákra vonatkozó büntetőjogi rendelkezések hatálya alá tartozik. Ilyen értelemben az előzetes letartóztatás helyének, vagy a katonai fogdának engedély nélküli elhagyását is a katonákra vonatkozó (Btk. 343. §, Btk. 345. §) Különös Részbéli törvényi rendelkezések alapján kell minősíteni, és ezért a Btk. 245. §-ába ütköző fogolyszökés megállá-

pítésának nem lehet helye. Ez a gyakorlat irányadó a katonai fogdában, őrizetben lévő katonára is.

Ha a katonai elítélt szolgálati viszonya megszűnt, a büntetést, illetőleg annak hátralévő részét fogházban kell végrehajtani. Ha a szabadságvesztést töltő katonával szemben a bíróság a büntetés hátralévő részét a fogháznál eggyel szigorúbb végrehajtási fokozatban rendeli végrehajtani a büntetés-végrehajtás rendjének ismételt és súlyos megzavarása miatt [Btk. 46. § (1)], akkor a szabadságvesztés a továbbiakban már nem katonai büntetés-végrehajtási intézetben kerül végrehajtásra. Ebben az esetben a katonát le kell szerelni.

A katonai büntetés-végrehajtás megváltozó feladatai

Ahogy a fentiekben kifejtésre került jelenleg a katonai büntetés-végrehajtás keretében kell végrehajtani az olyan hivatásos, szerződéses, sorállományú katonára kiszabott 1 évi szabadságvesztést meg nem haladó fogházbüntetést, amelyet a bíróság az elítélt szolgálatban tarthatósága érdekében katonai fogdában rendel végrehajtani, továbbá katonai fogdában, a katonai büntetés-végrehajtási szabályok alapján lehet végrehajtani a katona ellen elrendelt őrizet és előzetes letartóztatás foganatosítását.

A sorállományú katonaság feltételeinek változása kapcsán a sorköteles katonai szolgálat idejének csökkenése, közeljövőben lehetséges megszűnése, és így a magyar honvédség szerkezetében a hivatásos és szerződéses állományú katonák térnyerése mellett összességében a honvédség létszámának csökkenése dominánsan megváltoztatta a katonai büntetés-végrehajtás feladatai közötti megoszlást. Míg korábban a sorállományú katonák és a hivatásos állományú katonák katonai fogházban végrehajtandó szabadságvesztésének végrehajtása volt a fő feladat, jelenleg egyre inkább a kényszerintézkedések katonai fogházban való foganatosítása lépett elő. A feladat változási folyamatot erősíti az új büntetőeljárás törvény 2005. január 1-jén hatályba lépő új szabálya, mely szerint a fegyveres erők tényleges állományú tagjainak előzetes letartóztatása kivételesen helyőrségi fogdában is végrehajtható, a büntetés-végrehajtási szervezet hivatásos állományú tagjainak előzetes letartóztatását szolgálati viszonyuk megszűnése után is rendőrségi, vagy katonai fogdában kell végrehajtani.

A katonai büntetés-végrehajtás új feladatainak kidolgozása az új Büntető Törvénykönyv kodifikációjának is egy jelentős kérdése lehet. A megalkotásra kerülő új büntetés-végrehajtási törvény az új Btk-val együtt lehetőséget teremthet a katonai büntetés-végrehajtás reformjára. Az elmúlt évtized tapasztalatai alapján egyre nagyobb szükség van a büntetés-végrehajtáson belül a katonaként elítélt fogvatartottak és az egyéb köztörvényes bűncselekményt elkövetők fogvatartásának teljes elkülönítésére. Az elkülönítés tökéletes eszközül szolgál a katonai fogház, ezért az új Btk. és Bv. törvény kodifikációja során nem csak olyan esetben kell lehetőséget biztosítani szabadságvesztés büntetés katonai fogházban történő végrehajtására, amikor a katona szolgálatban tarthatósága érdekében van szükség erre a speciális végrehajtási módra, hanem abban az esetben is, ha a katona, mint elkövető védelme, és ezzel együtt a társadalomba való visszavezetése érdekében szükség lehet erre az elkülönített végrehajtási módra. Ez utóbbi

esetben – álláspontom szerint – lehetőséget kell teremteni a fogházat meghaladó büntetés-végrehajtási kategóriában 8 évet meg nem haladó szabadságvesztés katonai büntetés-végrehajtási intézetben való végrehajtásra is.

A közeljövőben a katonai büntetés-végrehajtás jelenlegi három feladata helyett három új feladat jelenhet meg. Ezek a feladatok a következők. Először: olyan katonák szabadságvesztésének végrehajtása, akiknek a szolgálatban megtarthatósága miatt lehetőséget kell biztosítani a katonai rendbe való visszailleszkedésükre. Másodsor: olyan volt katonák szabadságvesztésének végrehajtása, akik korábbi beosztásuknál fogva veszélyeztetve lennének az általános büntetés-végrehajtási intézetekben, és a társadalomba való visszavezetésük elősegítése érdekében speciális magatartásnormák előírása szükséges számukra, továbbá harmadszor: a katonákkal szemben alkalmazandó őrizet és előzetes letartóztatás végrehajtása.

Ese Ferenc

Hozzászólás

„A lőfegyverhasználat és a fogolyszökés” című cikkhez*

A téma, amivel a cikk foglalkozik, szinte kimeríthetetlen. Még az a vékony szelet is, amit a szerzők [Sztodola Tibor és Dr. Nádasi Béla – a szerk.] tárgyalnak, számos elméleti és gyakorlati problémát vet fel. Ezek közül néhány nagyon időszerű és fontos kérdéssel összefüggésben írok le néhány gondolatot.

Meggyőződéseim – és ehhez a munkavégzésem során mindig igyekeztem tartani magam –, hogy a beosztottat nem szabad olyan helyzet elé állítani, amikor nehézséget jelent számára eldönteni, hogy valamit tegyen, vagy ne tegyen, mert valamilyen szabály vagy szabályok értelmezése egy gyakorlati feladat megoldásakor az adott pillanatban nem egyértelmű részére. Megjegyzem, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia idején a fegyveres szervekre vonatkozó szabályzatok megalkotásánál alapvető követelmény volt, hogy azok könnyen érthető, egyértelmű módon legyenek megfogalmazva.

Napjainkban, amikor szinte minden tevékenységet csak jogszabályok alapján lehet végezni, ez az egyértelműség, közérthetőség különösen fontos lenne. Ez a kényszerítő eszközök tekintetében még inkább jelentőséggel bír, hiszen az emberek testi épsége, esetleg élete függhet tőle.

Számomra nehezen érthető, hogy egy szökési cselekmény miatt – amit a törvény néhány év szabadságvesztéssel fenyeget – az elkövető esetleg az életével fizessen. Ezzel összefüggésben az a gondolat is felvetődött bennem, hogy jogilag alaposan meg kellene vizsgálni annak a lehetőségét, hogy szökési cselekmény miatt a fegyverhasználatot nem lenne-e célszerű kizárni? Érdemes lenne a kérdés vizsgálatakor felmérni, hogy az elmúlt években hány esetben történt szökés esetén fegyverhasználat, az milyen eredménnyel járt, és annak milyen következményei voltak a fegyvert használóra?

A fegyverhasználat nem tartozik a mindennapi döntések közé a büntetés-végrehajtásban. A legtöbb testületi tag egész élete során sem kerül olyan szituációba, hogy döntenie kelljen: lőjön, vagy ne lőjön. Ráadásul a szökési cselekmények megítélésénél a jogszabályok nem teszik „könnyűvé” az azonnali döntés meghozatalát. Az őrtoronyban szolgálatot ellátó beosztottaim, valamint az oktatások során a résztvevők figyelmét gyakran felhívtam arra, hogy gondolják többször végig azt, hogy mit tenénének, ha:

- létrát támasztanának a bástyafalhoz, és másznának rá?
- ha félrelökné az előállított fogvatartott, és futni kezdene? stb.

Ehhez a gondolathoz tartozik az a gyakorlati példa is, amely a szökés megakadályozását célzó szituációs gyakorlaton történt a Budapesti Fegyház és Börtönben. Tudták a gyakorlást végzők, hogy a „fogvatartott” (jelző) belekezd a szökésbe, mégis volt olyan biztonsági felügyelő, akinek nem jött ki hang a torkán, nem tudta felszólítani megállásra a „fogvatartottat”.

* Megjelent a Börtönügyi Szemle 2003. 3. számában

A példával csak azt kívántam alátámasztani, hogy a jogszerű fegyverhasználat elsajátítása és alkalmazásának készség szintű ismerete lehetetlen akkor, ha a döntést nem lehet egyértelművé tenni, mert a jogszabályok által megfogalmazottak nem segítik kellően a gyors és helyes mérlegelést. Ide tartozik például az a kérdés, hogy mikor befejezett a szökés előállítás során egy olyan szituációban, amikor a fogvatartott „a kísérőjét vagy azt az épületrészt, helyiséget, ahol őrzik, engedély nélkül elhagyja”.

A gyakorlati szakemberek tudják, hogy a fegyverhasználat milyen aprólékos és hosszadalmas vizsgálattal jár. Óriási felelősséget jelent a fegyverhasználat mellett dönteni, hiszen az halált okozhat, esetleg vértlen személy is megsérülhet, ha a körülményeket rosszul méri fel, ezáltal jogtalan fegyverhasználat lesz az eredmény. Kérdés lehet az is, hogy a rendelkezésre álló információk birtokában, adott, kapcsolódó körülmények ismeretében, a kiváltó cselekmény észleléstől a tényleges fegyverhasználatig terjedő néhány másodpercnyi idő elegendő-e ahhoz, hogy a jogszerűség tudatában használja valaki a fegyverét a szökési cselekménynél.

Az 1970-es évek közepén a Szegedi Fegyház és Börtönből állították elő Budapestre a csepeli postarablót, aki 18 éves fegyházbüntetését töltötte. Az előállító őrtől elszadta. Az őrt több lövést adott le, és az egyik eltalálta az elítéltet. Az őrt kitüntették. Megjegyzem, hogy az utcán sok polgári személy tartózkodott. A kérdés magától értetődő: mi van, ha vértlen személy is megsérül?

Alapvető szabály, hogy minden feladatra fel kell készíteni, el kell igazítani a szolgáltatást ellátókat a szolgáltatásba lépés előtt. Minden helyzetre azonban nem lehet senkit felkészíteni. A döntés a szolgáltatást ellátó feladata. Vajon minden esetben meggyőződik az eligazítást tartók arról, hogy a beosztottak rendelkeznek-e a döntéshozzá szükséges ismeretekkel?

Ma, amikor törvény szabályozza a kényszerítő eszközök használatát, különösen fontos a szabályozás közérthetősége, egyértelműsége. Számomra ez azt jelenti, hogy a helyes döntés meghozatalának szinte sztereotípiának kellene lennie. De mindenki tudja, hogy ez nem így van. Véleményem szerint az egyértelműsége, közérthetősége kell törekedni a szabályalkotásnál. Ennek érvényesítése az előjárók feladata és felelőssége. Fontos ez azért, mert csak így biztosítható a jogszabályok maradéktalan érvényesülése, és a beosztottak általi ismerethiányból bekövetkező jogtalan kényszerítőeszköz használat megelőzése.

E témával kapcsolatban is újabb kérdések merülhetnek fel. A gyakorlati szakemberek feladatának tartom a kérdések felvetését és a válaszok megkeresését. Ezek után mindent meg kell tennünk annak érdekében, hogy a jogi szabályozás egyértelmű és közérthető legyen.

Golts Mátyás

PHARE-projekt a magyarországi klasszifikációról

A klasszifikáció korántsem új a magyar büntetés-végrehajtási szakemberek számára. A befogadás, a megismerés, a kezelés differenciálása, egyéniesítése szorosan kapcsolódik e fogalomhoz. A PHARE testvér kapcsolati projekt célja, hogy kísérleti jelleggel egy, a jelenleg működőtől eltérő szemléletű, szerkezetű, a miénknél részletesebb és egységes felmérési, osztályozási rendszert honosítson meg, adaptálva azt a magyar viszonyokhoz. A tanulmány szerzője, Theo van Maanen – aki korábban hosszú éveken át egy fiatalkorú intézet vezetője volt – holland partnereink részéről koordinálja a közös feladat végrehajtását. Fontosnak éreztük, hogy Maanen úr írásában a fordítás inkább az eredeti holland szakkifejezéseket, mintsem a magyar szóhasználatot tükrözze. [A szerk.]

Bevezetés

Amikor a magyar Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága támogatást kért az Európai Uniótól a magyar börtönök túlszűfoltóságának enyhítésére, a kérés meghallgatásra talált, amit támogatási hajlandóság is kísért: az új fiatalkorú intézet építési költségeinek (részleges) fedezésében. Az Európai Uniónak azonban volt egy kikötése. Azt kérték a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságától, hogy olyan projektet alakítsanak ki, amely megfelel az európai börtönszabványoknak. Így vette kezdetét a „Börtönbeli körülmények javítása a fiatalkorú bűnelkövetők hatékonyabb reszocializációja érdekében” [Improving Prison Conditions for better Re-socialization of Juvenile Offenders] elnevezésű projekt. Ez az ún. PHARE-projekt 2003 áprilisa óta van érvényben.

A PHARE-projekt három részből áll: a klasszifikáció (elítelt-osztályozás) bevezetése, a rehabilitáció beindítása és konferencia szervezése a fiatalkorúakat fogvatartó börtönök, a probációs szervek és a civil szervezetek közötti kapcsolatok javítása céljából. A konferenciára 2004 márciusában kerül sor.

A rehabilitációval foglalkozó rész három képzési programot vezet be a fiatalkorú fogvatartottak részére:

- képzés az egészséges élet minden aspektusáról, ideértve a nemi életet és a kábítószer-függőséget,
- képzés a társadalmi készségekről, úgymint kommunikáció, az agresszió féken tartása és az eltökéltség,
- EQUIP-képzés – partnerszintű képzés a szociális készségekről, az indulatok korában tartásáról és az erkölcsi döntésekről.

Jóllehet a projekt elsősorban a fiatalok elkövetőit célozza meg, a projektben alkalmazott klasszifikáció a felnőtt elítélteket is érinti. Ennek az a magyarázata, hogy a klasszifikáció minden elítéltprogram alapja.

Ez a cikk olyan kérdésekre ad választ mint: Mi a klasszifikáció? Miért hasznos a klasszifikáció a börtön és állomány számára? Milyen lehetőségeket kínál a klasszifikáció a börtönrendszer részére? Az írás ezen kívül történeti áttekintést ad a klasszifikáció fejlődéséről a nyugat-európai országokban. A cikk arra is rámutat, hogy a klasszifikáció kevés erőfeszítéssel bevezethető a magyar börtönökben, még a jelenlegi szűkös költségvetés és alacsony személyzeti létszám mellett is.

Történeti visszatekintés

A II. világháború éveiben sok holland állampolgár került börtönbe, noha normális körülmények közepette sohasem jutottak volna oda. Tekintve, hogy teljes napokat kellett celláikban tölteniük, többé-kevésbé rászorították őket a körülmények, hogy átgondolják: hogyan tolthetik el leghatékonyabban az idejüket a börtönben. A fogvatartás időszaka felhasználható gondolkodásra és tanulásra, s megfelelő felszerelés birtokában: képzésre és oktatásra is. Így aztán a háborús idők során a fogvatartottak felismerték, hogy azok az elítéltek, akik valóban bűnözők voltak, többnyire nem kapcsolódtak be a hatékony (szakmunkás) képzésbe, ennél fogva állás nélkül maradtak. Megfigyelték azt is, hogy ezeket az elítélteket sokszor pszichológiai vagy akár pszichiátriai rendellenességek is jellemezték, s a börtönben töltött idő hasznosítható kezelésükre is.

Így aztán a háború után a holland börtönrendszer lassan átalakulásnak indult. Egyébként Európa számos országában, továbbá Amerikában és Kanadában ugyanilyen, a háborús idők tapasztalataiból kiinduló fejlődési irányokat figyelhetünk meg. A reszocializáció különösen a háború alatt megszállt országokban került bevezetésre.

Új programokat kellett kialakítanunk az elítéltek börtönben töltött idejének hasznosítására. A háború utáni időszakban sok ország kísérletezett a börtönrendszer átalakításával. A börtönben töltött idő „célja” ugyanakkor nem változott: a börtönbüntetés funkciója a társadalom ellen elkövetett **bűncselekményekért kirótt büntetés** kellett, hogy maradjon.

A büntetés szempontja mellett azonban egyre erőteljesebb szerepet kapott a **reszocializáció** gondolata. A börtönbüntetés ideje alatt az elítéltet fel lehet készíteni a szabadulásra. Ezt először is a családdal való kapcsolatok intenzívebbé tételével próbálták elérni. Heti egy óra beszélőt engedélyeztek, s lehetővé tették a telefonkapcsolatot is a családdal. Másodszor, a fogvatartottak normális szakmai előkészítésben részesültek, és – szükség esetén – szakképesítést kaptak az adott foglalkozási ágra. Harmadszor, akiknek erre szüksége volt, kezelési programban vettek részt, s magasabb szintre emelték szociális készségeiket is. Az ilyen tevékenységi programok mögött az a megfontolás húzódott meg, hogy az újonnan elsajátított készségekkel a volt fogvatartottak eredményesebben kapcsolódhatnak be a társadalomba, és kevésbé válnak visszaeső bűnözőkké.

Sok évbe telt, amíg ez a változás elfogadtatásra talált, és a kapcsolódó eszmék megvalósultak. Először is meg kellett találnunk a legjobb munkamódszert. Az egyetemekkel – különösen a pszichológiai és a szociológiai tanszékekkel – karöltve kutattuk a legjobb programo-

kat az elítéltek befolyásolására és képzésére. Sokszor saját hibáinkból tanulva haladtunk előre, mert az elítéltek számára furcsa volt, hogy pozitív szándéktól vezérelve kerülnek a figyelem középpontjába, így nem mindig kapcsolódtak be teljes lelkesedéssel az új programokba.

Ugyanakkor képzési programokat kellett kidolgoznunk a börtönökben munkáltatott elítéltek részére is. Az új munkacélok egyúttal új megközelítést követeltek a börtöntisztai állomány részéről is. Az állománynak jobban kellett ismernie a rendbontások okait, s azok hatását az elítéltek magatartására. Megtanulták, hogy a fogvatartott rossz magaviselete sokszor a szervezetlenség eredménye, vagy az utasítások meg nem értésének a következménye, amely az elítélt alacsony intelligenciaszintjének tudható be.

A klasszifikáció napjainkban

Időről-időre be kellett látnunk, hogy az elméleti megoldások nem mindig válnak be a gyakorlatban. Ezen kívül a társadalomban végbemenő átalakulások miatt a börtönrendszer változásai nem követték elég gyors ütemben a társadalmi mozgásokat. Példa erre a kábítószerhasználat és a bűnözés, amely szervezettebbé vált és bűnözőcsoportok irányítása alá került – ami hozzáértő válaszok kidolgozását követeli a börtönprogramok összeállításánál.

Mindez azt jelzi, hogy a börtönrendszert folyamatos átalakulás kíséri, ami továbbra is jellemző marad, hiszen a társadalmunk is folyamatosan változik. Az olyan országok mint Magyarország, rövidebb idő alatt megvalósíthatják a szükséges változásokat, mint más országok tették. A többi országban kidolgozott know-how segíthet a Magyarország számára legmegfelelőbb megoldások kiválasztásában, s nem kell újra végig próbálni a múltbeli kísérleteket. Persze a változás nem megy végbe egyik napról a másikra. Nagyobb költségvetés, nagyobb állománylétszám, több oktatás és képzés az állomány részére, esetleg jobban felszerelt börtönépületek szükségesek – amelyek elérése hosszabb időt igényel. Mindenesetre a többi ország tapasztalatai egyértelműen jelzik, hogy az átalakítások megérik a ráfordított időt és pénzt.

Az elmúlt évszázad második felében mi Hollandiában ugyanolyan problémákkal küszködünk, mint most önök Magyarországon. A költségvetés túlságosan szűkös volt a változtatásokhoz: nem volt elég pénz az állománylétszám növelésére, vagy a bevezetni szándékozott programokhoz szükséges anyagok beszerzésére. Az állomány szűkre szabott létszáma miatt az állomány tagjait túl sok fogvatartottért terhelte felelősség.

Ám ez egyáltalán nem jelenti azt, hogy a szükséges változtatások bevezetésével meg kellene várnunk azt a pillanatot, amikor már elég pénz áll rendelkezésre. Számos változás megvalósítható a jelenlegi körülmények között is.

A börtönrendszer átalakulásának egyik legfontosabb eleme, hogy tapasztalataink szerint minél többet tudunk az egyes elítéltekről, annál hatékonyabb rezsimet és kezelést tudunk személyekre lebontva alkalmazni. Sőt, mi több, az elítélt erős és gyenge oldalait ismerve azt is felmérhetjük, hogy milyen kockázatot jelent elítélttársaira vagy az állomány tagjaira. A klasszifikáció eredményeképpen az állomány jobban tud kommunikálni az elítélttel nehéz helyzetekben, és tudja, hogyan kerülhetők el az agresszív reakciók.

Emellett az is világossá vált, hogy a fogvatartottak egy része esetében a rendőrséggel és a bíróval való érintkezés nélkül hatékonyabb átnevelés és társadalmi beilleszkedési képzés valósítható meg. Az ilyen elítéltek számára alternatív büntetést dolgoztunk ki. Nekik valami-

lyen szociális munkát kellett végezniük a társadalom többi tagja számára, vagy speciális kurzusokon kellett részt venniük. Az elítéltekre alternatív büntetésként kirótt munkák a következők lehetnek: segédkezés idős otthonában, grafiti eltávolítása (amit lehet, hogy éppen ők készítettek) vagy a városi parkok tisztántartása. Az alternatív büntetést töltők nem találkoznak a valódi bűnözőkkel, s ennek eredményeként nem érik őket negatív hatások a büntetés letöltése során.

Ez azt is jelenti, hogy viszonylag több súlyos bűnöző lesz börtönben vagy előzetesben, jól lehet az alternatív büntetés alkalmazásával a fogvatartottak száma feltétlenül csökkenni fog. Az említett elítélts csoport esetében éppen ezért még fontosabb információhoz jutni pszichológiai és pszichiátriai helyzetükről, illetve társadalmi háttérükről. Ezt követően speciális rezsimeket lehet kidolgozni az ilyen elítéltek számára. Ezek lehetnek azonos bűncselekményt elkövető, azonos rendellenességgel vagy azonos drogproblémával jellemezhető elítélts csoportok.

Miért kell a klasszifikáció?

Minden börtönben időről-időre fellép olyan helyzet, amely nehézségeket jelent az intézet állományának: elítéltek közötti verekedések, tiltott dolgok és eszközök használata, az állomány tagjainak megfenyegetése vagy öngyilkossági kísérletek. Mindezek negatív érzéseket keltenek az állomány tagjaiban, vagy kockázatot jelentenek számukra. Ilyen helyzetekben az állomány tagjai nem érzik magukat biztonságban, illetve más esetekben bűntudatot éreznek amiatt, hogy nem tudták megakadályozni a kialakult helyzetet.

A klasszifikáció bevezetésével és a fogvatartottak jobb megismerésével az állomány tagjai sok esetben előre jelezhetik és felkészülhetnek az elítéltek reakciójára, viselkedésére. Ennek köszönhetően megakadályozhatják olyan helyzetek kialakulását, amelyek veszélyt jelenthetnek a többi elítélre vagy az állományra.

Néhány példa világosabbá teszi ezt a tézist. Ha egy pszichológiai teszt alapján tudomásra jut, hogy az adott elítélt agresszív, mert bizonytalannak érzi helyzetét, akkor meg tudja akadályozni az agresszív fellépést olyan feltételek kialakításával, hogy az elítélt ne legyen bizonytalanságban. Vagy ha kérdőívre adott válaszokból tudja, hogy a fogvatartott már több ízben foglalkozott az öngyilkosság gondolatával, ráadásul egy pszichológiai teszt ezt kiegészítette azzal, hogy az elítélt depresszióval küszködik, akkor módjában áll az öngyilkosság megfékezése nyugtatók beadásával vagy fogvatartott szorosabb megfigyelésével egy biztonsági zárában. Ha tudja, hogy a fogvatartott intelligenciaszintje nagyon alacsony, akkor számíthat rá, hogy nem mindig viselkedik a várakozásoknak megfelelően, egyszerűen azért, mert nem fogja fel, amit mondtak neki. Az ilyen elítélt csak azért obsturál vagy agresszív, mert nem kapott elég részletes eligazítást. Ha megismételtetjük vele az utasítást, akkor fel tudjuk mérni, hogy megértette-e teljes mértékben a mondottakat.

A fogvatartottak jobb megértése érdekében kérdőíveket és szelektív tesztekkel dolgoztunk ki: bevezettük a klasszifikációt vagyis – ahogy ma mondjuk – megszerveztük a fogvatartottak szelekcióját, kiválasztását. Ezzel a módszerrel a legtöbb esetben el tudjuk küldeni az agressziót kiváltó helyzeteket. Az agressziót és a nem kívánt helyzeteket úgy kerülhetjük el, hogy az elítéltek szükségletei szerint járunk el, ismerve problémáikat vagy gondolkodásukat, normáikat. Ha az elítélteket az általánosan elfogadott gondolkodásmód-

hoz és értékrendhez kívánjuk közelíteni, akkor azzal kell kezdenünk, hogy mi is megértjük gondolkodásmódjukat vagy indulataikat.

Ha több ismerettel rendelkezünk egy elítéltről, akkor el tudjuk különíteni a kemény bünnözöt az enyhébb bűnelkövetőtől. Vagy a szexuális bűnelkövetőt a szexuális áldozattól, vagy a kábítószer-fogyasztót a „tisztá” fogvatartottól. Ezáltal kivédhetők az elítéltet érő stresszhatások, amelynek eredményeként elkerülhető az elítéltek közötti agresszió. A szelekció révén egyúttal megakadályozható az olyan szubkultúrák kialakulása, ahol egy elítélt befolyása alatt tart más fogvatartott(ak)at.

A klasszifikáció lehetőséget kínál a fogvatartottak kiválasztására, osztályozására. Így azonos csoportba rendezhetők az azonos rendellenességgel, azonos problémával vagy azonos bűncselekménnyel jellemezhető fogvatartottak s ezáltal a szükségleteiknek megfelelő oktatásban, képzésben vagy kezelésben részesülhetnek a börtönben töltött idejük alatt.

A klasszifikáció Magyarországon

Idén októberben egy kísérleti program vette kezdetét a miskolci fiatalkorúak intézetben a PHARE-projekt keretében. Ezt megelőzően magyar és holland szakértők kérdőíveket és teszteket válogattak össze a magyarországi klasszifikáció során való felhasználás céljából. Néhány esetben a kérdőíveket a magyarországi helyzethez igazították, mert a magyar börtönhelyzet és a társadalmi körülmények eltértek attól az országtól, ahol a kérdőív készült.

A kísérleti program előkészítése során a következő klasszifikációs módszert választották ki a magyarországi helyzetre. A kísérleti program 2004 áprilisi értékelése ki fogja mutatni, hogy milyen kiigazításokra van szükség.

A klasszifikáció sok tényrt tartalmaz a fogvatartottáról. Ezek a tények az elítélt társadalmi hátterére, egészségi helyzetére, pszichológiai és pszichiátriai állapotára és intelligenciájára vonatkoznak. Ezeket az információkat az előzetes fogvatartásba vételtől számítva három hónapon belül be kell gyűjteni.

Ez a folyamat a büntetés-végrehajtási intézetbe való felvétel napjával kezdődik, egy orvosi vizsgálattal és a nevelő általi felvétellel. A befogadás egy kérdőívvel kezdődik, amely felméri a fogvatartott társadalmi helyzetét és családját, tanulmányait és szakmai képzettségét, egészségi állapotát, függőségét s múltbeli bűncselekményeit. Különösen fiatalkorúak esetében hasznos ezen kérdések többségét a (nevelő)szülőknek vagy a gondviselőknek is feltenni. Erre nem azért van szükség, hogy a fiatalkorú ösztönességét felülbírálják, hanem azért, hogy jobb betekintést kapjunk a fiatalkorú és szülei viszonyáról, a család társadalmi hátteréről s a fiatalkorú előéletéről.

A befogadást követően a pszichológus egy intelligencia-tesztet – RAVEN – és egy pszichológia-tesztet – SDQ (Strength and Difficulties Questionnaires – Erős és gyenge oldalak kérdőívei) – végeztet el a fogvatartottal. Az SDQ globális információt ad a fogvatartott pszichológiai állapotáról.

Ha az SDQ eredménye arra utal, hogy az fogvatartott esetében rendellenességek várhatók, vagy amikor a büntetés-végrehajtási intézetben tanúsított magaviselete ezt indokoltá teszi, akkor mélyebb tesztek bevetésére is sor kerül, ilyen a BDHI (Buss-Durkee Hostility Inventory – Buss-Durkee ellenséges hajlam felmérés), amely a direkt és az indirekt agresszió-

ót mutatja ki, a DUDIT (Drugs Use Disorders Identification Test – Droghasználati rendelkezés-azonosító teszt), amely a drogfüggőség mértékét mutatja ki, vagy egy öngyilkossági hajlamot mérő felmérés. Mindezeket a tesztek az intézet pszichológusa végzi el.

Ezeket az információkat rendszeres TVA-jelentések* (Tasks and Skills Analysis – Cél- és készség-elemzés) egészítik ki, amelyet az elítéltek gyakori kapcsolatban lévő börtönőrök készítenek írásban a fogvatartott magaviseletéről és fejlődéséről.

Valamennyi teszt és kérdőív adatokkal segíti a klasszifikációt, s az már a pszichológus feladata, hogy az elítéltekre vonatkozó információkat összegyűjtse, szelektálja, és megfelelő következtetéseket vonjon le azokból. Ezt követően a pszichológus tájékoztatja az állomány minden olyan tagját, aki kapcsolatban áll az elítéltekkel, az elítélt állapotáról, s arról, hogy milyen kockázatot jelent társaira vagy az állomány tagjaira. Ezt a tájékoztatást a befogadási bizottsághoz is el kell juttatni, amikor az elítélt elhelyezéséről döntenek. Ennélfogva célszerű, ha a pszichológus tagja a befogadási bizottságnak. Az orvosi és pszichológiai információ hozzáférése – az adatvédelmi szempontokat figyelembe véve – korlátozott. A kezelés oldaláról lényeges adatokról azonban tájékoztatni kell az illetékes kollégákat!

Fontos, hogy a tesztek és a kérdőívek feldolgozása azonos legyen minden büntetés-végrehajtási intézetben. Ez azt is jelenti, hogy ugyanazokat a tesztek és kérdőíveket kell mindenhol használni. Ez különösen fontos, amikor az elítéltet áthelyezik egy másik intézetbe. Ha az elítéltekkel együtt a rá vonatkozó dosszié is megküldik, akkor a fogadó intézet számára minden tény rendelkezésre áll az elítéltről, a kezdetektől fogva. Sőt, mi több: a fogvatartottnak nem kell újra végigmennie a tesztek és kérdőívek sorozatán.

A következő táblázatban áttekintést adunk a magyarországi klasszifikáció által nyújtott választási lehetőségekről. Ez a táblázat már szerepelt a „Javaslat a fiatalok és a felnőttek klasszifikációjára a magyar börtönökben” (Proposal on Classification for Juveniles and Adults in the Hungarian Prisons) című projekt-jelentésben.

Felhasznált dokumentum	Felhasználó	További információ a dokumentumról, valamint hozzáférés az eredményekhez
Szabványos börtön-befogadás fiatalok részére	Nevelő	A befogadást a nevelő végzi, amikor a fiatalok belép a börtönbe. Ez egy hasznos teszt a börtönben dolgozó team ¹ számára, a teszt eredményeként keletkező információt pedig az egész team használja. Az információ egy központi adatbázisba kerül. A befogadó tesztből származó információ értelmezését egy pszichológus végzi. Ha további méréseket indokló indikációk vannak, akkor az érintett területeken újabb tesztek vannak be.
Szabványos börtön-befogadás fiataloknak (a szülőknek és gondviselőknél)	Nevelő	A nevelő eljuttatja a befogadási tesztek egy fiatalok szüleikhez vagy gondviselőikhez egy levélben, amely tartalmazza a látogatási dátumokat. A címzettek visszaküldhetik a befogadási tesztek, vagy beszélő során átadhatják az instruktorok, vagy a látogatás alatt is kitölthetik azt.

* A rövidítés a holland elnevezés kezdőbetűiből származik.

1 A team tagjai: pszichológus(ok), instruktor(ok) - akiket Magyarországon nevelőknek hívnak - , körletfőfelügyelő(k) és körletfelügyelő(k) abban a körletben, ahol a fogvatartottat (előzetest vagy elítéltet) elhelyezik.

Felhasznált dokumentum	Felhasználó	További információ a dokumentumról, valamint hozzáférés az eredményekhez
Szabványos börtön-befogadás felnőttek részére	Nevelő	A nevelő végzi el a befogadást, amikor a fogvatartott belép a börtönbe. Ez olyan teszt, amely hasznos a team számára a börtönben, a tesztből leszűrhető információ pedig az egész team munkájához fontos. Az információ egy központi adatbázisba kerül. A befogadó tesztből származó információ értelmezését egy pszichológus végzi. Ha további tesztek indokló indikációk vannak, akkor az érintett területeken újabb tesztek vannak be.
RAVEN / Intelligencia-teszt fiatalokúaknak és felnőtteknek	Pszichológus	A fogvatartott intelligenciaszintjének ellenőrzése révén jelzéseket adhatunk, hogy az állomány tagjaiból álló nehézségekkel szembesülhet a célok megértetéseivel. Ennek megfelelően, helyes megközelítéssel kiszűrhető az agresszív viselkedés. A RAVEN-teszt révén nyert információt a befogadó bizottság és az az iskola kapja meg, ahová a fogvatartott kerül. A kapott eredményeket pszichológus értékeli.
TVA-h fiatalokúaknak	Körlet-felügyelő	A TVA-h a fiatalokúaknak szánt kérdőív, feladatok és készségek mérése. A bejelölendő válaszokat kínáló kérdőíveket az ő is összeállíthatja és három hónaponként értékeli. Az információt a teljes team hasznosíthatja. A TVA eredményeit pszichológus értékeli. A TVA magyar változata a TVA-h.
SDQ fiatalokúaknak	Pszichológus	Az SDQ teszt kockázat-értékelést ad a fogvatartottól, azon pszichológiai és pszichiátriai rendellenességekről, amelyek pszichés, depressziós vagy öngyilkos magatartáshoz vezethetnek. Az információ egy központi adatbázisba kerül, s ott egy pszichológus értelmezi az eredményeket.
SDQ felnőtteknek	Pszichológus	Az SDQ teszt kockázat-értékelést ad a fogvatartottól, azon pszichológiai és pszichiátriai rendellenességekről, amelyek pszichés, depressziós vagy öngyilkos magatartást válthatnak ki. Az információ egy központi adatbázisba kerül, s ott egy pszichológus értelmezi az eredményeket.
BDHI / Kockázatfelmérés fiatalokúaknál	Pszichológus	Ezt a tesztet a fiatalokú bűnelkövető agresszív vagy ellenséges magatartásának mutatójaként lehet használni. Az eredményeket pszichológus értelmezi s azok adatbázisba kerülnek. A teszt révén nyert információ szükség esetén eljut a teamhez és a befogadó bizottsághoz. A BDHI akkor kerül alkalmazásra, ha a szabványos befogadási teszt vagy az SDQ agresszív magatartásra utal.
BDHI / Kockázatfelmérés felnőtteknél	Pszichológus	Ezt a tesztet a fiatalokú bűnelkövető agresszív vagy ellenséges magatartásának mutatójaként lehet használni. Az eredményeket pszichológus értelmezi s azok adatbázisba kerülnek. A teszt révén nyert információ szükség esetén eljut a teamhez és a befogadó bizottsághoz. A BDHI akkor kerül alkalmazásra, ha a szabványos befogadási teszt vagy az SDQ agresszív magatartásra utal.
DUDIT / Függőség-vizsgálat fiatalokúaknál és felnőtteknél	Ápoló	Az ápoló tesztelheti a kábítószeres függőséget. A fogvatartott itt is kitölti a kérdőív pontjait. A teszt során keletkezett információ a pszichológushoz vagy a kezelőorvoshoz – illetve ha szükséges – a biztonsági tiszthez jut el. A függőség-vizsgálatot akkor végzik el, ha a szabványos befogadási teszt vagy az SDQ ilyen indikációt eredményez.

Felhasznált dokumentum	Felhasználó	További információ a dokumentumról, valamint hozzáférés az eredményekhez
Öngyilkos-hajlam teszt fiatalkorúaknál és felnőtteknél	Pszichológus	Az öngyilkossági teszttel kimutatható akkor fogvatartott öngyilkossági hajlama. Ezt a tesztet akkor végzik el, ha a szabványos befogadási teszt vagy az SDQ öngyilkossági hajlamra utaló indikációt eredményez. Az eredményeket pszichológus értelmezi, s azok központi adatbázisba kerülnek.
Kézikönyv a felmérésekhez (fiatalkorúaknak és felnőtteknek)	Nevelő	A nevelőtiszt által írt jelentésekből számára információt használhatja a befogadási bizottság. A jelentéseket összefoglaló kézikönyv célja a jelentések szabványosítása azok színvonalának javítása érdekében. A jelentések rendszeressé tehetők, és a bennük feltárt információt a team használhatja.
SAVRY / Kockázatfelmérő teszt fiatalkorúaknak²	Pszichológus	A SAVRY olyan teszt, amely különféle területeken ad kockázatbecslést. Magában foglalja a fiatalkorú bűnelkövetőtől szerzett információt és a korábbi ismert adatokat is. A teszt révén nyert információt egy pszichológusnak kell értelmeznie.
HCR-20 / Kockázatfelmérő teszt felnőtteknek²	Pszichológus	A HCR-20 olyan teszt, amely különféle területeken végez kockázatbecslést. Magában foglalja a fiatalkorútól szerzett információt, illetve a korábbi ismert adatokat is. A teszt révén nyert adatokat egy pszichológusnak kell értelmeznie.

Az állomány és a klasszifikáció

Az információgyűjtést legeredményesebben az állomány tagjai végezhetik abban a börtönben, ahol az elítélt tartózkodik. Amikor a nevelő meghallja a kérdőív kérdéseire adott válaszokat, azonnal birtokába jut minden információnak, amelyre a munkája során szükség van. Vagy amikor a börtönőr megírja a jelentését az adott elítélttel kapcsolatos megfigyeléseiről, akkor jobban megérti a fogvatartott viselkedésében bekövetkezett változásokat. Nagyon fontos azonban, hogy minden információt megosszunk azokkal a kollégákkal, akik ugyanazokkal az elítéltekkel foglalkoznak. A pszichológus koordinálja és tárolja az elítéltekre vonatkozó minden információt, ezen kívül ő felel az információk továbbításáért az állomány tagjaihoz. Az információk megosztásában a lehető legkevesebb korlátozást kell alkalmazni.

Az információk azonban egyúttal felelősséget is jelentenek az állomány minden tagjának. Az elítéltekre vonatkozó információ bizonyos értelemben „üzleti titok”, és soha nem hozható nyilvánosságra. Az állománynak szüksége van ezekre az információkra, hogy a legbiztonságosabb körülmények között dolgozhassanak, és hogy megakadályozzák az elítélteket agresszív tettek elkövetésében. Ezért ezeket az információkat csak azokkal a munkatársakkal szabad megosztani, akik ugyanazokkal a fogvatartottakkal vannak kapcsolatban. Erre a titoktartásra szükség van az elítélt magánéletének védelme érdekében: azért, hogy szabadulás után valós esélyt kapjon a társadalomba való beilleszkedésre. Vagyis ha valaki a klasszifikáció során kiderült információt megosztja kívülállókcal vagy a nyilvánossággal, akkor megszegi hivatásának viselkedési kódexét.

2 A SAVRY és a HCR-20 nem kerül alkalmazásra a kísérleti programban. Azok ismertetője csak angolul érhető el.

Ha tájékoztatás kapunk az elítéltről, akkor őszinte és megbízható információkra számíthatunk. Az elítélttel való beszélgetés során nyíltságra vagy legalábbis stresszmentes légkörre van szükség. Ez csak akkor érhető el, ha az elítélt megérti, hogy a tájékoztatás a saját érdekében történik, és abban is biztos lehet, hogy az információ megbízható kezekbe kerül. Ez egyfajta jó viszonyt feltételez az elítéltek és az állomány tagjai között. A kommunikáció során meghatározó fontosságú, hogy hogyan beszélünk a fogvatartottal s hogy hogyan szólítjuk meg. Általában – a szabályok értelmében – a megszólítás formális változata például „Kovács elítélt”, de a jobb és nyíltabb kontaktus érdekében célszerűbb a keresztnév használata. Ez nem csorbitja az elítélt részéről megnyilvánuló tiszteletet az állomány tagja iránt, viszont sokat segít az emberek közötti távolság csökkentésében, ami megkönnyíti a nyíltabb és teljesebb információgyűjtést.

A kommunikációról fentebb írottak mögött meghúzódó filozófia az, hogy amellet, hogy az elítélt büntetés céljából való börtönben tartása prioritást élvez, az állomány tagjainak az is feladata, hogy az elítélteket felkészítse a társadalomba való visszatérésre a szabadulás után. Tehát az őrizet mellett a másik cél a fogvatartott oktatása, sőt újranevelése. A személyzet szerepe tehát időnként tanári vagy oktatói hangsúlyt is kap.

Az említett nyílt kommunikáció mellékhatása, hogy az elítéltek adott esetben többet beszélnek magukról: ha stresszes állapotban vannak vagy problémák vannak a családban, ha megromlott a barátjükkal való kapcsolat, vagy ha gondjaik vannak a többi elítélttel. Ilyen esetekben a nevelő vagy ő meg tudja akadályozni a veszélyhelyzetek tettekké sűrűsödését, hiszen meg tudja beszélni a fogvatartottakkal, hogy milyen megoldást lehet találni a problémáikra, és nem csupán a feszültség külső jeleinek észleléséből sejt, hogy az elítéltek valamilyen gondja lehet.

Az elítéltek és az állomány között jobb kapcsolat annak a függvénye, hogy milyen gyakran találkoznak, azonban ha a börtönön minden műszakot más körletben tölt el, akkor sok elítéltről kell konkrét információkkal rendelkeznie. Ez megnehezíti a megfigyelést, és az információk memorizálását egy bizonyos elítéltről készítenő TVA-jelentéshez. Nálunk Hollandiában az a tapasztalatunk, hogy jobb minőségű tájékoztatást, jelentést és megfigyelési eredményeket kapunk, ha az őrk általában ugyanabban a körletben dolgoznak. Ritkán fordul elő – legalábbis nem gyakrabban, mint ezelőtt – hogy az állomány és az elítéltek közötti kapcsolat túl bizalmassá válik.

Van más módszere is a jó kommunikáció kialakításának speciális elítéltszoportokkal. Amint bizonyára tudják, Hollandiában sok bevándorló él. Szeretnénk, ha integrálódna a társadalomunkba. Ezzel összhangban Hollandiában minden szervezet köteles állományában az etnikai csoportok képviselőit alkalmazni: olyan arányban, amilyen arányban azok a hivatal vagy a börtön helyszínén képviseltetik magukat. Ez egyfelől bizonyos garancia arra, hogy az érintett kisebbségek álláshoz jussanak. Másfelől azért is fontos, mert ez egyfajta nyugalmat biztosít a börtönökben. Az etnikumokhoz tartozó kollégák segítségével a holland állománynak sikerült jobban megértenie az etnikai fogvatartottak viselkedését, sőt mi több, az etnikai szoporthoz tartozó kollégák bevonásával számos kritikus helyzeten sikerült felülkerekedni. Például megemlíteték egy Marokkóból érkezett berber nyelvet használó fiú esetét, akivel sikerült anyanyelvén kommunikálni, amikor már pszichés tünetek kezdtek nála fellépni.

Az állomány tagjai megtanulták egymástól a más etnikai-kulturális közegükből származó fogvatartottak reakcióinak értelmezését. Így megértettük, hogy egy elítélt adott esetben miért nem fogad el ételt egy nőtől, vagy ha azt – a nem-higiénikusnak tekintett – jobb kézzel kínálják.

Mit jelent a klasszifikáció a jövő számára?

A kísérleti program végeztével és az eredmények értékelését követően a klasszifikációt valamennyi magyar büntetés-végrehajtási intézetben be lehet vezetni. A tesztek és a kérdőívek, valamint a miskolci fiatalkorúakat fogva tartó intézet állományának tapasztalatai minden intézetben hasznosíthatók. Ez egyfajta „oktatók oktatása” (train-the-trainer) folyamat, amelynek keretében a miskolci állomány minden tapasztalatát megosztja a többiekkel a klasszifikáció bevezetése érdekében. Ráadásul sok intézetben vannak már olyanok, akik részt vettek a Pilisszentkeresztben megrendezett általános tanfolyamokon, s ott részletesebb tájékoztatást kaptak a klasszifikációs projektekről.

Amint már említettük, a tesztek és a kérdőívek szabványosítása fontos feladat. A jövőben még több oka lesz annak, hogy a klasszifikáció, a tesztek és a kérdőívek azonos szabványhoz igazodjanak. Amikor a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága összegyűjti ezen adatokat valamennyi elítéltről, akkor jobb betekintést kaphat a börtönpopuláció helyzetébe s a fogvatartottak problémáiba. Ez egyfelől demográfiai és kriminológiai statisztikai adatokat jelent: elítélt férfiakról, nőkről, fiatalkorúakról, az általuk elkövetett bűncselekményekről és etnikai identitásukról. Másfelől ez adja az alapot a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, sőt az Igazságügyi Minisztérium döntéshozatali munkájához, hiszen információt közöl a fogvatartottak kábítószer-függőségéről, egészségi és pszichológiai helyzetéről, illetve az ezeken a területeken mutatkozó tendenciákról. Az említett információk gyűjtéséhez és tárolásához mindazonáltal egy, a jelenlegi fogvatartotti alrendszer kiegészítő számítógépes adatbázis-rendszer létrehozása szükséges.

Ezek a kvantitatív és kvalitatív összefüggések alkothatják a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága érvrendszerét, amikor tervezett költségvetését indokolja az Igazságügyi Minisztériumnál, illetve a magyar kormánynál az elkövetkezendő évekre.

Új kezelési rezsimeket és speciális elítéltszoportokat képző programokat lehet kialakítani. Ilyenek lehetnek a szexuális elkövetők, a kábítószer-fogyasztók, az alkoholfüggők vagy a pszichológiai rendellenességgel jellemezhető fogvatartottak speciális körletei. A fogvatartottak ha magukra hagyva töltik napjaikat a börtönben, akkor ritkán változtatnak magatartásukon, ritkán javulnak meg. Márpedig ha azt akarjuk, hogy az elítéltek szabadulásuk után teljesen integrálódjanak a társadalomba, s ne váljanak visszaesőkké, akkor a kezelésükre van szükség. Hollandiában az a tapasztalat, hogy ha az elítélt hatékony kezelési programban részesül, akkor jobb esélye van a sikeres reszocializációra, mint ha hosszabb börtönbüntetést szabtak volna ki rá. A visszaesési statisztikák Hollandiában nem rosszabbak, mint a hosszabb bebörtönzést favorizáló országokban. A hosszú börtönbüntetés során a fogvatartottak elidegenülnek a társadalomtól, és nagyon nehéz lesz számukra visszailleszkedni a társadalomba a börtönből való szabadulást követően.

Theo van Maanen
(Fordította: Huszár Vince)

A büntetés-végrehajtási klasszifikáció működése Németország Észak-Rajna-Vesztfália tartományában

Történeti előzmények

„Képezzünk A, B és C csoportokat a fogvatartottak köréből, valamint A, B és C típusú intézeteket, amelyek majd ezeket a fogvatartotti csoportokat fogadják be.” Ez a mondat Dr. Josef Neubergertől, a hatvanas és hetvenes években Észak-Rajna-Vesztfáliában (a továbbiakban É-R-V) elindult büntetés-végrehajtási reform megteremtőjétől származik, és nagyjából lefedi a differenciálás és klasszifikáció lényegét. Az akkor még Nyugat-Németország legnagyobb, legnépesebb, és az akkoriban rendkívül magas nemzeti össztermékhez leginkább hozzájáruló tartományában a büntetés-végrehajtási végrehajtási reform célja a reszocializáció, azaz a fogvatartott visszailleszkedési esélyeinek intézményes keretek közötti növelése, valamint a társadalom hatékony védelme volt.

A kiegyensúlyozott gazdasági mutatók megengedték, hogy az illetékesek olyan véleményt alakíthassanak ki, hogy egy fogvatartott-típust sem zártak ki ebből a kezdeményezésből. Egyetlen egy feltételt kötöttek ki a fogvatartottakkal szemben, mégpedig azt, hogy mutassanak a reformcélok teljesüléséhez hajlandóságot. Megjegyzendő, hogy ma már egészen másképpen folynak az ún. fogvatartotti programok, nagy hangsúly helyeződik ugyanis az önkéntességre, azaz arra, hogy a fogvatartott jelentkezzen a foglalkozásra, valamint egy megállapodás vagy nyilatkozat kitöltésére, amelyben rögzíthető a feltételek nem teljesítéséből eredő szankció, ami rendszerint a speciális csoportból való kizárást jelenti.

A hetvenes évek elején az rajna-vidéki büntetés-végrehajtás a fogvatartottak számára intézeti egységek széles palettáját kínálta fel, ahol a szintén differenciált kezelés/nevelés elkezdődhetett. (A kezelés/nevelés kifejezéssel nem lehet teljes egészében a német „Behandlung” szó jelentését lefedni. Leginkább a „bánásmód” kifejezés ölelné fel az intézetnek a fogvatartottal szembeni minden olyan intézkedését, amely a szociális felelősségérzetet növeli, valamint lehetőleg viszatart a szabadulás utáni bűnismétléstől. Ezt a kifejezést azonban nálunk másra használják.)

A differenciált fogvatartásnak ugyanakkor csak akkor van értelme, ha létezik egy olyan központi intézet, amely a diagnózis felállításával egy bizonyos végrehajtó intézetbe utalja a fogvatartottat, a megfelelő szükségletek, képességek és szándékok felmérése után.

A hetvenes évek elején É-R-V már két ilyen központi beutaló intézettel rendelkezett: a rajna-vidéki Duisburg-Homburgban és a vesztfáliai Hagenben. Ez a rendszer helyi-közzel jelenleg is működik, bevált, és számos mutató szerint hatékony. A hetvenes évek elején ez a rendszer egyedülálló volt a világon, csak jó pár év múlva kezdődtek el a francia és az amerikai reformok.

A két beutaló intézetben működésük kezdetét követően ún. beutaló bizottságok alakultak, amelyeknek az ideológiája a mi befogadó bizottságunkhoz hasonló, csak a fogvatartottak vizsgálata sokkal alaposabb, több részletre terjed ki, és hosszabb ideig tart.

A beutalási eljárás végleges kifejlődése egy hosszabb folyamat eredményeként jött létre. A beutalási bizottság tagjai a különböző szakterületek tagjai közül kerültek ki, úgy mint munkaügyi központok tanácsadói, körletfelügyelők, jogászok, pedagógusok, pszichológusok, szociális munkások és szociológusok. A teoretikus és a gyakorlati szakemberek készsége közötti különbség – a bizottságokban előforduló „kompetenciaharc” ellenére – az esetek többségében gyümölcsözőnek bizonyult. A jogászok az eljárás szabályszerűségére ügyeltek, a pszichológusok pedig az olyan speciális csoportok képviselőivel foglalkoztak, mint a kábítószerfüggők, az erőszakos vagy szexuális jellegű bűncselekményt elkövetők.

A hosszú évek során kialakult folyamat eredményeképp napjainkban a beutalási eljárás nem normatív és teoretikus alapokon nyugszik, hanem pragmatikus és empirikus elvek határozzák meg a működését. Ha a felügyeleti és az irányító szervek azonnali, működő eljárást követeltek volna a bizottságoktól, és a projektek nem pilot (kísérleti) jelleggel kezdték volna meg a működésüket, a kezdeményezés minden bizonnyal kudarccal zárult volna.

A beutaló intézetek működése

A beutaló intézetek tevékenységének háromféle eredménye mérhető le. Az első: a fogvatartottak zárt intézetekbe való utalása, a második: a fogvatartottak való „perspektíva-nyújtás”, míg a harmadik: a társadalom hatékony védelme.

Németországban a büntetés-végrehajtási feladatok szövetségi szintű törvényben vannak meghatározva, azonban a feladatokhoz szükséges intézetek kialakításért és a feladatok egyéni kivitelezéséért a tartományok felelősek a történelmileg fennálló decentralizáció elvének érvényesülésének érdekében. A decentralizáció nemcsak a felelősség alacsonyabb szintre delegálása, hanem a tartományi függetlenség tiszteletben tartása is, mindamelltt rendkívül pragmatikus irányelv, amelyet az Európai Unió is széles körben alkalmaz.

A szövetségi büntetés-végrehajtási törvény szerint a fogvatartottak elhelyezésére a zárt és a nyitott rezsimek szolgálnak. A két év tartam alatti szabadságvesztésre ítélték automatikusan a nyitott intézetekben kezdik meg az ítéletük töltését, ahonnan jobb esetben akár még a „Freigänger” rezsimbe is kerülhet-

nek, ami azt jelenti, hogy a munkájukat az intézeten kívül végezhetik, azonban nem megfelelő magatartás esetén zárt intézeti elhelyezést kapnak.

É-R-V-ben a két év feletti tartamú szabadságvesztésre ítélték kerülnek a beutaló intézetekbe, ahol a bizottságok elsősorban arról döntenek, hogy a fogvatartott alkalmas-e arra, hogy nyitott intézetbe kerüljön. A beutaló intézet csupán javaslatot tesz annak az intézetnek, ami később a „rezsimterv” (*Vollzugsplan*) végrehajtásáért lesz felelős, ugyanakkor nagyos kevés alkalommal fordul elő, hogy az adott intézet visszautasítja a fogvatartott befogadását. Ilyen esetben kétoldalú egyeztetés után a felügyeleti és/vagy irányító szerv döntése alapján kell eljárni.

A bizottság tagjai természetesen napra készek a hatáskörükbe tartozó intézetek rezsimprofilját illetően, azaz gyakran látogatják az intézeteket, és az ott dolgozó munkatársaik szakmai tapasztalatát és tanácsait figyelembe veszik a döntéseik során. Külön figyelmet kell fordítaniuk az intézetek által önállóan kialakított újabbnak mondható „lakóközösségi” körletrészekre, ami leginkább a női fogvatartottakra, valamint a családós, illetve a muzulmán vallású elítéltekre jellemző.

Ritkán előfordul, hogy a beutalás a fogvatartott érdekeivel ellentétben áll. Ha a fogvatartott lakhelyétől a kijelölt intézet messze esik, és bizonyos, hogy a fogvatartott és a családja között fennálló kapcsolat segíti a reintegrációt, a klaszifikációs elvek a értelemszerűen a háttérbe szorulhatnak.

A fogvatartottak szemszögéből nézve a beutaló intézetek tevékenysége növeli a visszailleszkedés esélyét, és a normakövető magatartás kialakulásának lehetőségét. Ez persze csak abban az esetben érvényesül, ha a fogvatartott alkalmas és hajlandó a kezelésre, valamint igényli is a számára megfelelő bánásmódot. Ha a fogvatartott fellebbez a döntés ellen, és esetleg el is utasítja, akkor sem szabad feladni a reményt, hogy jobb belátásra tér, ugyanis a társai hatása, a pozitív példa, valamint az értelmes foglalkozásokon és programokon való részvétel lehetősége együttesen elősegíthetik a hajlandóság kifejlődését. Egy kivétel van ez alól, az ún. konfliktusos elkövető, aki a büntetése letöltését legfeljebb a bűncselekménye elkövetése miatti bűnhődésnek fogja fel, rosszabb esetben erőszakos izolációnak vagy a saját balszerencséje – ld. lebukás - következményének.

A társadalom védelme úgy nyilvánul meg a beutalási bizottságok tevékenységében, hogy differenciált döntése alapján olyan intézetben helyezi el a fogvatartottat, ahol annak a személyiségfejlődésre a legnagyobb esélye van. Ennek érdekében a zárt intézetekben is folyik a fogvatartottak továbbképzése és szakmai beiskolázása.

A fogvatartottak többsége előzetes letartóztatásból érkezik a beutaló intézetbe, ezért már ismeri a büntetés-végrehajtási intézetek sajátosságait. A befogadáskor a fogvatartottakat részletekre kiterjedően felvilágosítják a beutaló intézet működéséről, és feladatairól, továbbá a beutalási eljárás céljáról.

Ezek után a vizsgált személyek egy negyven oldalas kérdőívet töltenek ki, amely az eddigi életvitelükre és élettörténetükre vonatkozik. A kérdőív után különböző sztenderdizált tesztek vesznek fel velük. A tesztek az elfogadókészséget, az agressziós mintákat, az intelligenciát és egyéb személyiségbeli faktorokat mérnek. A tesztek felvételét a fogvatartottakkal közvetlen foglalkozó testületi tagok veszik fel, természetesen pszichológusok irányításával. A tesztfelvétel után a testületi tagok visszatérnek a szolgálati helyükre, és heti értekezletek alkalmával beszámolnak az általuk kivizsgált fogvatartottokról.

A beutalást meghatározó objektív változók a következők:

- az elkövetett bűncselekmény,
- az ítélet hossza,
- iskolai végzettség,
- biztonsági előírások, rendelkezések, a társhatóságoktól beszerzett információk

A tesztek és a vizsgálatok elkészülte után minden egyes fogvatartottal elbeszélget a bizottság. A bizottság a beszélgetés előtt különböző nyilvántartási aktákba, mindenekelőtt az ítéletbe, tekint be, hogy célzott kérdéseket tudjon feltenni a fogvatartottnak. Az interjú azonban nem vallatás jellegű, hanem inkább explorációs elbeszélgetés, nem követ szigorú sémát, rugalmas, és a fogvatartott egyes kijelentései alapján zajlik, annak érdekében, hogy a kezdeti feszült légkört oldani lehessen.

További információforrás lehet a látogató fogadása. A testületi tagok megfigyelik, hogy milyen látogató érkezik a fogvatartotthoz, megállapítják, hogy milyen erős a kötődése a családjához és a barátaihoz. A mindennapi élet megfigyelése is támpontként szolgálhat, vagy a beutaló intézetben adódó munkavégzés közbeni magatartás tanulmányozása.

Ezekből a mozaikdarabokból áll össze a fogvatartottról a végleges vélemény, amely a hathetes megfigyelési időszak után készül el, és a következő megállapításokat fogalmazza meg:

- programokba való bevonhatóság,
- a visszaesés esélye,
- alkalmasság a nyitott intézetben való elhelyezésre,
- egyéni veszélyesség,
- egyedi javaslatok a „rezsimterv”-hez, ami talán a nevelési tervhez hasonlítható.

Néha a fogvatartottak életükben először szembesülnek azokkal a kellemetlen igazságokkal, amelyek jellemzik őket (pl. alacsony önbizalom korrigálására való képtelenség). A megvizsgált személyek több mint 80%-a egyetért a javaslatot, amit először szóban közölnek vele.

A végleges jelentésbe a fogvatartott véleményét is hozzáfűzik, majd az eredményt írásban is a fogvatartottak rendelkezésére bocsátják. Egy hétig a vizsgált személy még az intézetben marad, majd elszállítják a kijelölt végrehajtó házba,

ahova a jelentés mellett a vizsgálat alatt született összes iratot magával viszi (környezettanulmány, teszteredmények, feljegyzések stb.).

Adatok, eredmények

A Hagen Beutaló Intézetben minden évben kb. 1100 fogvatartottat vizsgálnak meg. Közülük már évek óta mintegy 35% bizonyul alkalmasnak arra, hogy nyitott intézetbe kerüljön, így a rendszer működése hozzájárul a nyílt intézeti rezsimek dinamikus fejlődéséhez.

A hageni intézet egy fogvatartott számára átlagosan 2,7 javaslatot fogalmazott meg, hogy milyen személyiségbeli és képzettségbeli változásokon kell keresztül mennie, és ez a szám is konstansnak tűnik. Kereken 30%-ban ajánlották a szakmai továbbképzést és a beiskolázást, és szintén 30%-ban a szociális munkás segítségének igénybevételét. Szociálpedagógiai (életvezetési) segítségre 6% szorult, valamint 15%-nak ajánlották az egyéb terápiás kezelések igénybevételét abból a célból, hogy a hosszú ítélet személyiségromboló hatásait kiküszöböljék.

A hageni intézet alkalmazottai egyedi esetekben telefonon egyeztetnek a leltő ház munkatársaival, ezzel segítik mindkét intézet szakmai gyakorlatának fejlődését. Jelentős adatmennyiséggel szolgáltak ugyanakkor a beutaló intézetek a kriminológusok számára, akik a szövetségi nyilvános statisztikákkal végzett összehasonlító vizsgálatok segítségével trendeket is meg tudtak fogalmazni. Az összehasonlító vizsgálatok tanúsága szerint a programba bevont fogvatartottak körében jelentősen csökken a visszaesési mutató.

A visszaesési mutató csökkenése a társadalmi figyelem középpontjában álló szexuális jellegű bűncselekményt elkövetett fogvatartottakra is vonatkozik. A hosszú távú tapasztalat pedig biztosabbá teszi a beutalási eljárás „találati hatékonyságát”.

A működés nehézségei

Németország bővítése, az uniós kötelezettségek, valamint a gazdaság nemzetközi és nemzeti recessziós jelenségei takarékosági programok beindítására kényszerítették a német államot. Ezen intézkedéscsomag következtében megszűnt a Duisburg-Homburg Beutaló Intézet, és 1997-től csak a hageni működik.

A gazdaságpolitikai intézkedéseknek köszönhetően a külföldi állampolgárokat nem vizsgálják a beutaló intézetben, hanem a tartózkodási helyhez legközelebbi intézetben helyezik el őket. A tesztek kitöltése a külföldi fogvatartottak számára amúgy is nehéz, és a legtöbbjükét az ítélet letöltése után kiutasítják Németország területéről, azonban ha egy külföldi fogvatartott alkalmasnak tűnik arra, hogy részt vegyen a programban, akkor azt megtagadni tőle nem szabad.

Németországban az elsők között fogalmazták meg azt a jelenséget, hogy a börtönökben egyre nagyobb arányban bukkannak fel a pszichésen zavart fogvatartottak. Ők eleve alkalmatlanok a beutaló intézetbeli elhelyezésre, egyből terápiás jellegű foglalkozásba kell őket vonni.

A külföldi fogvatartottak között egyre több a gazdasági vagy politikai menedékjoghhoz folyamodó személy (Asylbewerber, asylum seeker), akikről nemzetközi szerződések értelmében a menedékjogot nem lehet megtagadni, csakhogy néha nem bizonyos a fogvatartottak személyazonossága. Az államigazgatási eljárás gyakran nagyon elnyúlik, és eddig az időtartamig a külföldi fogvatartottak számára semmilyen program nem biztosítható, olyan körülmények között kell őket elhelyezni, mint az előzetesen fogvatartottakat.

Fliegauf Gergely

A működés nehézségei

Hírek a börtönvilágból

Kedvezőbb feltételek az idős elítélteknek Norwichben

2004-től kezd meg működését Nagy-Britanniában, Norwichben az első, kizárólag idős (60 év feletti) elítélteknek fenntartott börtönszárnny. Azért született az idén döntés a norwichi büntetés-végrehajtási intézet egyik szárnyának átalakításáról, mivel az idős elítéltek egyre nagyobb hányada él mellőzötteen, elhanyagolt körülmények között.

A szakemberek szerint nagyobb figyelmet kellene szentelni az idősebb börtönlakókra, és több hasonló kezdeményezésre lenne szükség, hogy ellensúlyozhassák a mai, keményebb büntetőpolitikát. Az utóbbi időben egyre több idősebb elítéltnak kell letölteni hosszabb időtartamú szabadságvesztés büntetést.

A Howard League for Penal Reform (Howard Liga a Büntetőjogi Reformért) szakemberei rávilágítottak arra, hogy folyamatosan növekedő tendenciát mutat azok száma, akiket hosszú időtartamú szabadságvesztés büntetésre ítélek.

1975-ben megállapítást nyert, hogy az előbb említett elítéltek 7%-a 10-15 évet töltött börtönben. 2000-ben e fogvatartottak számaránya 17% lett. Azok száma, akik 15 évet vagy még hosszabb szabadságvesztést töltöttek büntetés-végrehajtási intézetben 2%-ról 10%-ra ugrott. 1990. és 2000. között a 60 éves és e kor feletti elítéltek száma Anglia és Wales börtöneiben megháromszorozódott, több mint 1200 lett, és a börtönpopuláció 2,4%-át tette ki. A növekedést a jogászok a büntetőpolitika szigorodásával magyarázzák.

Az új, norwichi börtönszárnnyban csak 15 fekvőhelyet tudnak elhelyezni, ahol a legyengült életfogytiglanra ítélt börtönlakók kerülnek elhelyezésre. A tervek szerint a börtönsemmélyzet egy része olyan továbbképzésen vesz majd részt, ahol elsajáthathatják az idős elítéltekkel való bánásmód alapjait, de szükség szerint egészségügyi dolgozók segítségét is igénybe vehetik a börtönlakók.

A Prison Reform Trust felmérése kimutatta, hogy a Prison Service (Börtönszolgálat) eddig még nem tudott eleget tenni a börtönpopuláció idős tagjai speciális egészségügyi, szociális és rehabilitációs szükségleteinek. A Prison Reform Trust által készített elemzésből kiderül, hogy az idős elítéltek 80%-a szenved hosszabb idő óta fennálló, krónikus betegségben. Több mint 1/3-uk küzd keringési és érrendszeri, 1/5-ük légzési problémákkal, és közel 1/3-uk depressziós. A nem megfelelő körülmények miatt az idős fogvatartottak szervezete 10 évvel öregebb, mint azoké, akik a szabad társadalomban élnek. A rossz körülmények részben a börtönépületek számlájára írhatók. Sok

börtönről mondható el, hogy – mivel a XIX. századi építészeti stílusirányzatok jegyeit viselik magukon – nem felelnek meg a mai kor követelményeinek. A börtön felügyelőségek korábbi jelentései is a Prison Reform Trust beszámolójához hasonló nehézségekről tanúskodnak.

Érdemes említést tenni arról, hogy a vizsgált csoporthoz tartozó fogvatartottak milyen jellegű bűncselekmény elkövetése miatt kerültek börtönbe. A 60 év feletti elítéltek több mint fele nemi erkölcs elleni, több mint 1/5-e erőszakos bűncselekmény miatt lett elítélve. Ezen kívül az adatok azt mutatják, hogy 10 idős fogvatartottból egyet biztosan kábítószer-bűnözés miatt börtönöztek be.

A források szerint Portsmouthban a Kingston büntetés-végrehajtási intézet, Lancashireben a Wymott intézet már renováltatta azokat az egységeket, ahol túlnyomó többségben idős elítéltek laknak. Norwich lesz az első olyan hely, ahol külön épület-szármában lesznek elszállásolva az idős elítéltek.

Forrás: OAP convicts get special prison wing by Jamie Doward, social affairs editor. Guardian, 2003.09.07.

Börtönprogramok Nevadában

A Nevada állambeli (Egyesült Államok) Southern Desert Correctional Center elítéltejei évek óta foglalkoznak azzal, hogy régi teherautók alkatrészeit cserélik ki,

vagy teljesen felújítják azokat. Az utóbbi két évben az előző néhány évhez képest megkétszereződött a büntetés-végrehajtási intézet ipari tevékenységből származó bevétele. A kedvező eredmények arra ösztönözték az igazgatóságot, hogy éjszakai műszakot is indítsanak „A minden lehetséges” új program keretében.

Számos non-profit szervezet, mint például a „Bebörtönzöttek Barátai és Családja” vagy a „Hazatérés-előkészítő” sokféle programot biztosít az elítéltek számára, amelyek megkönnyítik a családhoz és a munkahelyre való visszatérést. A „Hazatérés-előkészítő” program, amely szövetségi szintű finanszírozással működik, kifejezetten az erőszakos bűncselekmények elkövetői számára lett elindítva. Szoros az együttműködés a Nevada Munkaerő Közvetítő Testülettel, amely olyan képzéseket biztosít az elítélteknek, amelyek segítségével már a szabadlábra kerülést követő hetekben boldogulni tudnak.

Forrás: Inmates working, preparing for life outside by Timothy Pratt. Las Vegas Sun, 2003.10.07.

Ír börtönreform

Az írországi kormány a büntetés-végrehajtási intézetek túlszűfolttsága miatt sürgeti a börtönreformot. A változások részét képezi néhány intézet, mint a Cur-

ragh bezárása Co Kildareban, és mások, például a Cavan-i Loughan House vagy a Wicklow-i Shelton Abbey privatizálása.

A Prison Officers' Association (Börtönszemélyzet Szövetsége) és más szervezetek is bírálta az Igazságügyi Minisztérium terveit, mivel az a reformokat a börtönszemélyzet túlóraira fordított kiadások csökkentésével szeretné kezdeni.

A szakértők nagy része a privatizáció mellett áll, de felelőtlennek tartják azt az elképzelést, hogy esetleg sor kerülhet néhány büntetés-végrehajtási intézet bezárására is.

Forrás: Irish prison reforms by Victoria Ward. Prison Association News, 2003. 10.10.

Pszichiátriai problémák kezelése

Svájcban jelentős hiány van olyan intézetekből, ahol a pszichiátriai zavarokkal küszködő bűnelkövetők kezelése és őrzete egyszerre megvalósítható. A 2006-tól hatályba lépő büntető törvénykönyv módosítása értelmében az egyes kantonoknak pótolniuk kell a fent említett hiányosságokat. A hatályos büntető törvénykönyv csak azt írja elő, hogy a pszichiátriai problémákkal küzdő elkövetőket olyan intézetben kell elhelyezni, amely garantálni tudja a biztonságot.

Mindmáig számos kantonban – különösen a francia nyelvű területeken és Ticinoban – a pszichiátriai zavaroktól szenvedő elítélteket vagy büntetés-végrehajtási intézetbe szállítják, vagy a kevésbé veszélyeseket klinikára viszik.

A genfi Office for Prisons kifogásolja a kialakult gyakorlatot, hiszen a kórházak nem tudják megteremteni a megfelelő biztonsági körülményeket. Példaként említést tesz a genfi Belle Idée Klinikáról, ahonnan augusztusban ketten is megszöktek. Természetesen a büntetés-végrehajtási intézetek sem rendelkeznek megfelelő felszereltséggel ahhoz, hogy a mentális betegeket kezeljék.

A francia nyelvű területen található Vaud kanton börtönszolgálatára szerint a pszichiátriai ellátást igénylő elítéltek jogainak figyelmen kívül hagyását eredményezheti, ha nem találják meg a problémára a megfelelő megoldást. 2003. augusztusában a genfi illetékes hatóságok úgy döntöttek, hogy kibővítik Champ-Dollont és létrehoznak egy biztonsági egységet 15 pszichiátriai kezelésre szoruló számára. Ezzel nagy hiányosság pótlására kerülhetne sor. Eddig ezeknek az elítélteknek egy részét szocioterápiai részlegen szállásolták el.

A német nyelvű kantonok is rokonszenveznek a jogszabályi változásokkal. Solothurn kantonban is tervbe vették a már említetthez hasonló pszichiátriai központ létesítését. 2003. őszén kezdte meg működését Schacheban az a Terápiás Központ, amely először 30, 2007-re 150 veszélyes fogvatartott befogadását fogja megvalósítani. Zürich kantonban a Rheinau pszichiátriai klinika egy elkülönített osztályán 12 elítélttel tud foglalkozni. Ugyancsak Zürich kantonban a Pöschwies büntetés-végrehajtási intézetben 15 cella szolgál a pszichiátriai problémákkal küszködő elítéltek elszállásolására. Ideiglenes elhelyezésre alkalmas

intézet található még St. Jeanban, Bern kantonban is. A tervek szerint Blitziben és St. Gallenban is létesülnek még kezelő központok.

A szakembereket elsősorban a megvalósítással járó költségek aggasztják. Egyáltalán nem olcsó a speciális részlegek fenntartása. Schachéban például 29 elítéltre 30 fős személyzet jut, beleértve az öröket, a pszichiáterekeket és a pszichológusokat is.

A finanszírozási nehézségeken kívül említésre méltó, hogy jelentős személt-beli különbség figyelhető meg a francia és a német nyelvű területek között. Az eltérés abban mutatkozik meg, hogy a francia nyelvű területeken gyakran kerül sor az elítéltek átszállítására, attól függően, hogy milyen irányú változás figyelhető meg a magatartásukban. A német nyelvű régiókban azonban jobban szeretik, ha a fogvatartott a büntetés letöltésének egész ideje alatt ugyanabban az intézetben marad.

Forrás: Swiss prison system by Anne Rubin. www.swissinfo.org

Alacsony színvonalú egészségügyi ellátás

New York államban (Egyesült Államok) a Correctional Association of New York – egy az elítéltek érdekeit képviselő szövetség – azt kívánja elérni, hogy a tagállami törvényhozás tegye az Egészségügyi Minisztérium jogszabályban foglalt kötelezettségévé az elítéltek egészségügyi helyzetének felügyeletét. A jelenleg hatályban levő szabályok nem biztosítanak megfelelő garanciát a közel 66000 fogvatartott egészségügyi ellátására. A Commission of Corrections (Büntetés-végrehajtásért Felelős Bizottság) képviselője szerint New York állam 70 büntetés-végrehajtási intézetében 9250 Hepatitis C, 5500 HIV pozitív és több mint 1000 AIDS beteg van.

Az Assembly Health Committee (Egészségügyi Bizottság Közgyűlés) szövi-vője úgy gondolja, hogy az évente 28000 szabadlábra kerülő fogvatartott – lap-pangó vagy kifejlődött betegsége miatt – veszélyt jelenthet a társadalomra. A ha-tályos szabályok értelmében az Egészségügyi Minisztérium nem rendelkezik fel-ügyeleti és döntést hozó jogkörrel a Büntetés-végrehajtásért Felelős Miniszte-rium egészségügyi ellátást biztosító tevékenysége felett. Az Egészségügyi Minisz-terium csak a klinikákon és kórházakban folyó munkát ellenőrizheti.

Az állami Correctional Commissione (Büntetés-végrehajtásért Felelős Bi-zottság) azon az állásponton van, hogy nem lenne elég hatékony az elítéltek egészségügyi ellátása, ha az Egészségügyi Minisztérium felügyelete alá kerülne. A Bizottság tagjai úgy vélik, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek betegellátó rendszere már alapjaiban is másképpen működik, mint a szabad állampolgárok előtt nyitva álló kórházak.

A jelenlegi gyakorlat az, hogy a Büntetés-végrehajtásért Felelős Miniszte-rium illetékes szakemberei állandó kapcsolatot tartanak fenn az Egészségügyi Mi-nisztériummal, és követik azokat az előírásokat, amelyeket a Centers for Disease Control (Betegség Felügyeleti Központ) és a National Institute of Health (Orszá-

gos Egészségügyi Intézet) állapított meg. Jelenleg a Commission of Corrections (Büntetés-végrehajtásért Felelős Bizottság) feladata, hogy felügyelje az elítéltek egészségügyi ellátását.

A Büntetés-végrehajtásért Felelős Minisztérium nem lát kivetnivalót az alkalmazott modellben annak ellenére, hogy az elítéltek évente számos panasszal élnek. A fogvatartottak szerint sok esetben hetekig kell várni arra, hogy a beteget megvizsgálja egy orvos. A diagnózis gyakran felületes, és kis figyelmet fordítanak a fogvatartottak panaszainak enyhítésére.

Forrás: Who treat them? by Ann Smith. New York Times, 2003.11.03.

A biztonság hiánya Angliában

A börtön felügyelőségek a legutóbbi felmérésük során csak részben voltak elégedettek a Nuffieldben található Huntercombe fiatalkorú bűnelkövetők számára fenntartott intézet működésével. A megkérdezett fiatalok több mint a fele nem érezte magát biztonságban az intézet falain belül.

A vizsgálat során kiderült, hogy a vezetők nem tudják meggátolni a fiatalok közötti erőszakos és antiszociális viselkedést. A jelentés készítői a rehabilitációs törekvésekkel és az oktatás színvonalával azonban elégedettek voltak.

Forrás: Difficulties in youth prison by David Brown. Daily News, 2003.10.08.

Szeminárium Kínában

Kínai jogászok, a büntetés-végrehajtási intézetek megbízottai és más hivatalnokok 2003. őszén tartották meg az első, a fogvatartottak jogainak védelmével foglalkozó szemináriumukat Kínában. Közel két évtizeddel ezelőtt kezdődtek a bűnözés visszaszorítására és az elítéltek jogainak védelmére vonatkozó kutatások.

A China Institute of Prison (CIOP, Kínai Börtön Intézet) és a China Society for Human Rights (CSFHR, Emberi Jogokért Kínai Társaság) közösen szponzorálták a szemináriumot, ahol a résztvevők az égetően sürgős jogi kérdésekről vitáztak.

Szóba került az 1994-es börtöntörvény, amely – tekintettel az alapvető emberi, polgári és politikai jogokra – definiálta a fogvatartottak jogait. E törvény nagy hangsúlyt fektetett az oktatáshoz és a jogsegélyhez való jogra is. 1995. óta nyílik lehetősége a vádhatóságnak arra, hogy ellenőrizze a fogvatartottak körülményeit és kivizsgálja az esetleges panaszokat.

A People's University of China (Kínai Népegyetem) egyik professzora elmondta, hogy a ma működő közel 700 büntetés-végrehajtási intézet 70%-a távoli, nehezen megközelíthető helyen található. A professzor véleménye szerint nehéz az emberi jogokat olyan börtönökben érvényre juttatni, ahol még a működéshez szükséges alapvető pénzügyi feltételek is hiányoznak.

Forrás: 1st Seminar hold on protecting prisoners' rights in China by Stephen M. Silverman. People, 2003.09.10.

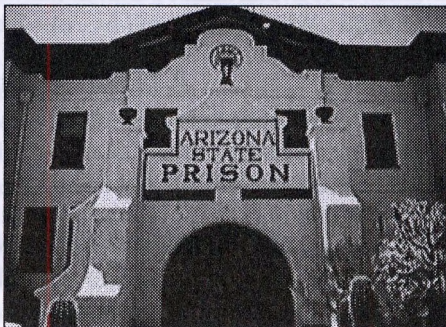
Épülő kórház Arizonában

Az Arizona államban (Egyesült Államok) található Florence büntetés-végrehajtási intézet számára az utóbbi néhány évben nagy problémát okozott, hogy nem volt a közelében kórház. 1995-ig a Florence közel 5800 elítélte a Közép Arizona Egészségügyi Központban kérhetett orvosi ellátást, ha beteg volt.

A Központot azonban pénzügyi nehézségekre hivatkozva bezárták. Ezt követően a fogvatartottak és a környék lakossága csak Tucsonban vagy a 35 mérföldre található Casa Grande-ben gyógytathatta magát.

2005-től megoldódni látszik a probléma, mivel addigra készül el a Boise székhelyű (Idaho állam) Daedalus Kft. által finanszírozott új kórház. A tervezők az új egészségügyi intézményt két bejáratral látták el. Az elképzelések szerint a fogvatartottak csak azon az oldalon léphetnek be, ahol a későbbi őrizetük megoldható. A kórház mind a szabad lakosság, mint az elítéltek számára nagy hiányt fog pótolni.

Forrás: Florence prisoners will have new hospital by Betty Beard. Arizona News, 2003. 11.16.

Dr. Király Klára

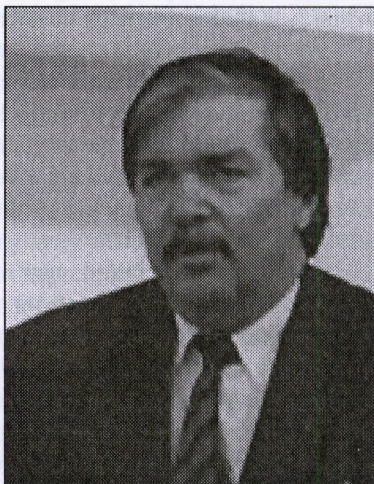
A családon belüli erőszak és a jogalkalmazás lehetőségei

Interjú Dr. Hegedűs Andrással,
a Belügyminisztérium bűnmegelőzési helyettes államtitkárával

Magyarországon évente átlagosan 200–300 gyermek hal meg baleset, 60–100 gyermek öngyilkosság és 20–30 gyermek bántalmazás és erőszak következtében, messze több, mint daganat, fejlődési rendellenesség és egyéb betegség miatt. A gyermekek bántalmazása, a gyermekkori öngyilkosságok viszonylag magas száma is a társadalmon belüli feszültség növekedését, a gyermekek elhanyagolását és a szülői kontroll gyengülését jelzik. A családon belüli erőszaknak csak kicsiny részére derül fény: Európában a bántalmazásoknak csupán a tizedét jelentik, itthon egy feltárt esetre 25 rejtve maradt cselekmény jut.

Napjainkban szerencsére a társadalmi érdeklődés homlokterébe kerültek a fenti tények, az általuk okozott társadalmi problémák. Az elmúlt években a civil szervezetek mind erőteljesebben követelték a rendelkezésre álló rendőri eszközök következetesebb alkalmazását, az ilyen cselekmények eredményesebb megelőzését, a már elkövetett jogsértések hatékonyabb felderítését, a bántalmazóval szembeni határozott, szakszerű és jogszerű fellépést. A kormányzati oldalon, a rendőrség részéről is születtek kezdeményezések a családon belüli erőszak visszaszorítása érdekében. A társadalmi érdeklődés erősségét jelzi – többek között – az konferencia is, amelyet az ESZTER Alapítvány szervezett a közelmúltban.

Az Alapítvány által, a családi erőszak témakörében szervezett szakmaközi konferencián – amelyről még külön tudósítás is olvasható e számban – a különböző területek jeles szakemberei és a civil szervezetek képviselői mellett az érintett szaktárcák felső vezetői is aktív szerepet vállaltak. A konferencia első napján – 2003. október 30-án – az 5. szekcióban a részt vevők a téma jogi aspektusait vitatták meg. Ebben a szekcióban hangzott el **Dr. Hegedűs Andrásnak, a Belügyminisztérium bűnmegelőzési helyettes államtitkárának** „A családon belüli erőszak és a jogalkalmazás lehetőségei” című előadása. Munkatársunk, aki a szekcióülés résztvevője volt, a konferenciát követően készített interjút az előadóval. [A szerk.]

– Korábban hosszú évekig dolgozott ügyészként, feltehetően több olyan ügye volt, mely beleillik a családi erőszak kategóriájába. Ön hogyan határozná meg a családon belüli erőszak fogalmát?

– A családon belüli erőszak nem büntetőjogi kategória, de az egyes elkövetett cselekmények törvényi tényállásai fellelhetők a Büntető Törvénykönyvben. A statisztika szerint leggyakrabban a kiskorú veszélyeztetése, a testi sértés különböző változatai, a kényszerítés, a személyi szabadság megsértése, az erőszakos közöszlés és az emberölés vonható ebbe a körbe. A társadalomra való veszélyességet emeli az a tény, hogy olyan személyek között jön létre, akik családi közösségben élnek, egymásra utaltak, és a kötelékből való kilépés számos ok miatt szinte lehetetlen. A családon belüli erőszak leggyakoribb megnyilvánulása a feleség-, és gyermekbántalmazás, ami sokszor társul szexuális erőszakkal, és szinte minden esetben jelen van a lelki terror is. Van egy olyan áldozati kör is, melyre kisebb figyelem összpontosul. A fiatalokkal egy fedél alatt élő idős, beteg, sokszor magatehetetlen szülők is szenvedői a bántalmazásnak.

– Van-e véleménykülönbség a családon belüli erőszak megítélésben a Belügyminisztérium és a civil szervezetek között?

– Az érintett minisztériumok és a civil szervezetek között jelenleg is fennáll egy szakmai vita abban a kérdésben, hogy a meglévő bűncselekményi kört szükséges-e tovább bővíteni egy önálló bűncselekményi tényállással. Elképzeléseik szerint ez nem magánindítványos lenne, mint ahogy a jelenlegi bűncselekmények egy része, ami azt is jelenti, hogy ilyen indítvány (a feljelentés) hiánya eljárási akadály. A civil szervezetek ezt az elképzelésüket azzal indokolják, hogy a családon belüli erőszak esetében a sértett meg van félemlítve, vagy a függőségi viszony nem teszi lehetővé a feljelentést megtételét. Emellett a lelki terror és kínzás kategóriáját is be szeretnék emelni a bűncselekményi tényállásba. A mi álláspontunk ezzel szemben az, hogy ezen további új bűncselekményre nincs szükség. A jelenlegi keretek is lehetővé teszik az eljárást, hangsúlyozva azt is, hogy az elkövető és a sértett kapcsolata biztosítja a mentességi joggal való élést, ami sértetti akarat hiányában a bizonyítást teszi lehetetlenné. Ebből fakad az az álláspontunk, hogy továbbra is a sértett akaratától kell függővé tenni, hogy ezekben az ügyekben indul-e eljárás. Ugyanakkor a távolságtartás intézményének megalkotását szükségesnek tartjuk, de nem a büntetőjogi kategóriaként, hiszen a kezelésre váró konfliktushelyzet még nagyon sok esetben nem éri el a bűncselekményi kategóriát, amikor már szükségessé válik bizonyos hatósági lépés. Már kérdés az, ha valaki nem tartja be a távolságtartás intézményét, akkor az már meghatározható lenne bűncselekményként.

– Tavasszal lépett életbe az ORFK intézkedése a családon belüli erőszak kezelésével és a kiskorúak védelmével kapcsolatos rendőri feladatok végrehajtásáról. Ezáltal új helyzet állhat elő a családon belül történő agresszió elleni küzdelemben?

– Az intézkedés nyomán egyértelművé vált, hogy mi a rendőr feladat, ha ilyen esethez hívják. Többé nem igaz az a korábbi társadalmi meggyőződés, hogy amíg vér nem folyik, addig a rendőr nem avatkozik be. Az ORFK-intézkedés tételesen leírja, hogy mikor kell a rendőrnek intézkednie, milyen módon avatkozhat be, majd hol kell jelentést tennie tapasztalatairól. Fontos hangsúlyozni, hogy amikor ezekben az esetekben rendőri intézkedésre sor kerül, nem mindig bűncselekményről beszélünk. Ha egy családon belüli krízis miatt kihívják a rendőrt, az lehet szabálysértési ügy, esetleg egy jogellenes magatartás felé tartó folyamatot kell megszakítani. Nagyon fontosnak tartom, hogy az intézkedést sikerült a civil szervezetek bevonásával és együttműködésével kialakítani. Egyértelmű, hogy a családon belüli erőszak kapcsán át kell alakítani a társadalmi és egyúttal a szakmai gondolkodást is. A civil szervezetek ebben nagyon sokat segíthetnek, speciális ismereteiknél fogva.

– A megtörtént intézkedéseken túl hogyan lehet megnyugtatóan kezelni ezeket az erőszakos cselekményeket?

– A családon belüli erőszak visszaszorításában a legfontosabb az, hogy minél hamarabb be lehessen avatkozni. Ez nem feltétlenül a rendőr feladata. Ha mégis elkerülhetetlen, hogy eljárás induljon, úgy azt olyan módon kell lefolytatni, hogy a sértett ne szenvedjen további lelki sérülést. Ez irányba több lépést is tettünk, gyermekmeghallgató szobák kerültek átadásra, ha lehetőség van rá, alkalmaznak videofelvételeket, hogy a sértetteket ne kelljen többször kihallgatni. Hosszútávon talán az eljárási rend is átalakul kissé, hiszen nem valószínű, hogy az ilyen ügyekben, minden esetben szembesítésre kell sort keríteni. Ha már elkerülhetetlen, akkor körültekintő és kímélő büntetőeljárást kell folytatni. Nem az a cél, hogy a sértettben tovább erősítsük a traumát, hanem hogy minél hamarabb lezárjuk az ügyet. Esélyt kell arra adni, hogy a család együtt maradjon. A konfliktus kezelését a lehető leghamarabb kell megkezdeni. A családon belüli erőszak észlelésekor azért kell megtenni időben a megfelelő lépéseket, mert egy erőteljesen romló, sok esetben tragédiához vezető folyamatról van szó. Fontos lenne, olyan konfliktuskezelő központok létrehozása, amelyek nem állami működtetésűek. Sokan azért nem mernek segítséget kérni, mert azt gondolják, hogy abból mindenféleképpen büntetőeljárás lesz. Ebben a civil szervezeteknek döntő szerepe lehet.

– A korábbi bírósági ügyei közül emlékszik olyanra, ahol sikerült elkerülni a tragédiát?

– Tárgyaltam olyan ügyet, melyben az alkoholista, munkanélküli férj bántalmazta a feleségét s a gyereket, amely kisebbségi érzésre volt visszavezethető, mert képtelen volt eltartani a családját. Végül az önkormányzat segítségével munkához jutott. A konfliktushelyzet egy csapásra nem oldódott meg, de legalább nem romlott tovább. Ebből is látható, hogy kizárólag büntetőjogi eszközökkel az alapprobléma nem oldható meg.

– Régen is ennyi erőszak történt a családon belül, vagy csak az utóbbi években vált drámaivá a helyzet?

– Sajnos korábban is sok hasonló ügy volt, de kevesebb végződött erőszakos halállal. Napjainkban nagyobb szerepet játszik a megélhetési gond vagy az alkoholizmus, s ez javarészt kiváltó oka a másik elleni agresszióknak. Hosszútávon természetesen az lenne a megnyugtató, ha a családi erőszak kiváltó okai megszűnnének. Ez azonban még a tőlünk gazdagabb országokban is megvalósíthatatlan elképzelés. Az embereknek meg kell tanulniuk, hogy a konfliktusaikat ne mindenáron erőszakkal akarják orvosolni.

Borbély László

A magyar büntetés-végrehajtás ma és holnap

A Rendőrtiszti Főiskola Büntetés-végrehajtási Tanszéke a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság támogatásával szakmai-tudományos konferenciát rendezett 2003. október 30-án az RTF Főépületében. „A büntetés-végrehajtás ma és holnap” című konferencia mintegy 120 főnyi résztvevőjét, a hazai szakembereket és a szlovák vendégeket a tanácskozás levezető elnöke, Dr. Ruzsonyi Péter főiskolai tanár, tanszékvezető köszöntötte.

A büntetés-végrehajtás közép- és hosszú távú fejlesztési programjáról Dr. Bökönyi István bv. vezérőrnagy, országos parancsnok tartott előadást, aki a programok kialakítására ható tényezők között a már meglévő két kormányhatározatot, az Európai Unió jogrendszerét, hazánk igazságügyi, illetve büntetőpolitikáját, valamint az anyagi forrásokat jelölte meg. A középtávú fejlesztésről szólva tábornok úr négy fő célt emelt ki: a joganyag megváltoztatását, a személyzet képzésének átalakítását, a fogvatartottak személyiségfejlesztését elősegítő lehetőségek bővítését, továbbá a pénzügyi-technikai feltételek javítását. Kifejtette, hogy a szervezet működésének filozófiáján nem szükséges javítani, ám a büntetőpolitika alakításában a mindenkorinak van primátusa. A büntetés-végrehajtás hosszú távú programjával kapcsolatban kiemelte az európai uniós előírásokhoz való igazodást a büntetés-végrehajtás összes szakmai területén, illetve a regionális fejlesztést.

Dr. Huszár László bv. dandártábornok, az országos parancsok szervezési helyettese a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló törvény szabályozási elveiről szóló kormány-előterjesztés egyes megállapításait ismertette, illetve kifejtette véleményét azokról. Az 1979. évi 11. törvényerejű rendelet (Bv. tvr.) módosításáról szóló törvényjavaslat már nem teszi a büntetés-végrehajtás feladatává az idegenrendészeti őrizetet, ugyanakkor az új büntetőeljárási törvény (Be.) az előzetes letartóztatás végrehajtása terén többletfeladatokat ró a büntetés-végrehajtásra. Tábornok úr rámutatott, hogy a tervezet által említett korszerű büntetés-végrehajtási alapelvek (normalizáció, nyitottság, felelősség) már az 1993. évi XXXII. törvényben megfogalmazódtak. A szabadságvesztést továbbra is a bíróság által meghatározott három fokozatban – fegyház, börtön, fogház – kell végrehajtani a tervezet szerint, viszont lehetővé tesz a fokozatokon belül további három fokozat – enyhe, általános, szigorú – létrehozását. Dr. Huszár László szerint még nem tudni, hogy milyen szakmai tartalommal lehet megtölteni az új fokozatokat, hiszen a progresszivitás (vagyis az elítéltek fokozatos fejlődésé-

nek, előrejutásának elősegítése) a büntetés-végrehajtás munkáját eddig is jellemezte.

A büntetőpolitika és a büntetés-végrehajtás viszonyát 1945-től napjainkig elemezte **Dr. Lőrincz József egyetemi docens** előadásában, példákön mutatta be, hogy a bűnözés növekedése vagy csökkenése, illetve a büntetőpolitika reakciói számos alkalommal nem voltak szinkronban egymással. Legjellemzőbb erre a rendszerváltás körüli időszak, amikor is több százezerrel nőtt a bűncselekmények száma, ugyanakkor a fogvatartottak száma erőteljesen csökkent. Dr. Lőrincz József hangsúlyozta, hogy a represszív, megtorló büntetőpolitika a vizsgált időszakban sosem járt az anyagi források megnövelésével, s csak személyi állomány hozzáállásának volt köszönhető a nagyobb válságok elkerülése.

Dr. Kabódi Csaba egyetemi docensnek a „Büntetés-végrehajtás itt és most” című előadása több fontos szakmai kérdést érintett. Az előadó felhívta a figyelmet, hogy noha az Európai Uniónak nincs büntetőpolitikája, a strasbourgi ítélkezés nyomán követése igen fontos. A Bv. tvr. módosításával kapcsolatban a fokozatok kiszabásának kérdéséről elmondta: a büntetés-végrehajtási szervezetet alkalmasnak tartja arra, hogy eldöntse az elítéltek kezelési módját, nevelési programját, azonban annak megvalósításához kellő szakapparátus kiépítése szükséges.

A konferencia külföldi vendégelőadója, **Dr. Eduard Sabopál ezredes, a szlovák Rendőr Akadémia Kriminológiai Tanszékének vezetője** „A speciális főiskolai oktatás jelentősége a pozsonyi Rendőr Akadémián a börtön- és az igazságügyi őrség alakulata tagjai részére” című előadásában a büntetés-végrehajtási ismereteket oktató tantárgyak szakmai tartalmával foglalkozott.

Dr. Ruzsonyi Péter előadásában a büntetés-végrehajtási nevelés helyét és jövőjét rajzolta fel. Az európai törekvéseket áttekintve ismertette a represszív, az intervenciós és a neo-treatment modellt. Míg a legelsőhöz a csizmatábori forma, a legutolsóhoz a skandináv országok nevelése köthető. A középső, intervenciós - beavatkozó - modell mutatja a legnagyobb változatosságot (drill központú irányzat, a volt szocialista blokk, illetve a porosz iskola hagyományai, valamint rehabilitációs irányzat). A hazai büntetés-végrehajtásra korábban a porosz iskola, majd a volt szocialista blokk nevelési elvei hatottak, illetve ma már főként a rehabilitációs irányzat érvényesül. A továbblépés hazai lehetőségeit vizsgálva az előadó kifejtette, hogy a jövőben büntetés-végrehajtási nevelés fő célkitűzése a fogvatartottak konstruktív életvezetésének kialakítása lehet.

„A CPT és az európai elvárások” címmel adott elő **Dr. Csetneky László főiskolai docens**, a kínzás és embertelen bánásmód elleni bizottság magyarországi tagja. Az előadás bemutatta a CPT működési elveit, munkamódszerét, ellenőrzéseinek rendszerét. (Mint ismeretes: a CPT 1994-ben és 1999-ben Magyarországon is tartott időszaki, 2003-ban pedig ad hoc ellenőrzést.) Dr. Csetneky László kifejtette, hogy a CPT az Európai Emberjogi Bíróság esetértelmezéseiből, illetve az ellenőrzések eddigi gyakorlati tapasztalataiból indul ki. A CPT-látogatások kap-

csán kialakult egy kíváncsi-elvárás rendszer, ugyanakkor nagy szükség lenne egy egységes európai börtönszabályzat kialakítására.

Módos Tamás főiskolai adjunktus a Rendőrtiszti Főiskola Büntetés-végrehajtási Tanszékének oktató-nevelő munkáját mutatta be. Az előadó hangsúlyozta, hogy a tanszéki oktatói-nevelői munka elsődleges célja az, hogy a hallgatók olyan ismeretekkel kerüljenek ki a tanszékről, amelyek a „megrendelő” (vagyis az adott intézet) számára fontosak. Módos Tamás beszélt – többek között – a tanszék technikai feltételeiről és személyi összetételéről, a rendszeres hazai és külföldi (szlovákiai és ausztriai) intézetlátogatásokról, továbbá a nyári szakmai gyakorlatok fontosságáról. Az előadás érdekes színtelítje volt, hogy két főiskolai hallgató – is részt vett a mondanivaló kifejtésében, jóvoltukból a hallgatóság egyrészt a hallgatók leterheltségéről, másrészt az elért tanulási eredményekről is képet kaphatott.

Dobos István főiskolai tanársegéd előadásában a PPP (Public Privat Partnership) alkalmazásának lehetőségével foglalkozott. Kifejtette, hogy a magántőke bevonása a közfeladatok ellátásába nem új keletű módszer, a II. világháborút követően terjedt el a világ fejlettebb országaiban. Az előadás kitért a PPP előnyeire, illetve a hátrányokra és a kockázatokra, áttekintést adott a PPP beruházások menetéről, a megvalósítást befolyásoló tényezőkről, továbbá elemezte a költségek megtérülését. Az előadó kiemelte, hogy a magántőke bevonásának előnyei társadalmi szinten, és nem a büntetés-végrehajtás szintjén jelentkeznek.

„Az atipikus büntetés-végrehajtási feladatok által indukált klasszifikációs problémák a büntetés-végrehajtási jogban” címmel tartott előadást **Dr. Pallo József főiskolai tanársegéd**. Az előadó egy limitált, a büntetés-végrehajtási jog fogalmának megfelelő rendszert ismertetett, amelyben a profil-idegen feladatok nem szerepeltek. Az atipikus büntetés-végrehajtási feladatok közé sorolta a szabálysértési elzárást, az idegenrendészeti őrizetet, a kényszergyógykezelést és az ideiglenes kényszergyógykezelést. Dr. Pallo József a profiltisztítás várható hatásaként a hatékonyabb és könnyebb végrehajtást, és a klasszifikációs nézőpontok eltűnését jelölte meg.

Dr. Nádasi Béla és Sztodola Tibor főiskolai tanársegédek közös előadásukban azt vizsgálták, hogy a büntetés-végrehajtás személyi feltételei hogyan hatnak a bv. biztonsági rendszerére. Kiinduló pontjuk az volt a személyi állomány jeleníti a biztonság legfontosabb elemét. Sztodola Tibor rámutatott, hogy az elmúlt három évben a fogvatartottak létszámának növekedését nem követte kellő mértékben a személyi állomány létszámának növekedése, s arról is beszélt többek között, hogy a személyi állomány helyzete komolyan kihat a biztonságra. Dr. Nádasi Béla a személyi állomány leterheltségét emelte ki, s arra hívta fel a figyelmet, hogy az élőerős őrzés és a technikai őrzés aránya – helytelenül – eltolódott az utóbbi javára. Mindkét előadó hangsúlyozta a képzés és továbbképzés kitüntetett szerepét a biztonsági ismeretek átadásában.

A konferencia jól szolgálta a Rendőrtiszti Főiskola Büntetés-végrehajtási Tan-
széke kutatási tevékenységének, elért eredményeinek bemutatását, de egyúttal – a
külső előadók bevonásából következően is – a magyar büntetés-végrehajtás egé-
széről is képet adott. A probléma-érzékeny, feszes tempójú (az előadónak csupán
20 perc állt rendelkezésükre mondanivalójuk kifejtésére), a szemléltetést többsé-
gükben magas színvonalon megvalósító előadások számos friss információt nyúj-
tottak a résztvevők számára.

Dr. Lőrincz Józsefnek a tanácskozáson elhangzott javaslatára utalva: jó lenne,
ha a jövőben – a KRIMINÁLEXPO keretében évente megrendezett nemzetközi
bv. konferenciát mintegy kiegészítve – rendszeressé válnának az efféle szakmai
fórumok, amelyeken (esetleg szekcióban is) megvitatásra kerülnének a büntetés-
végrehajtás legaktuálisabb szakmai kérdései.

Deák Ferenc István

Konferencia a családon belüli erőszak ellen

Az E.SZ.T.E.R. Alapítványt (Alapítvány az Erőszakos Szexuális Támadást Elszenvedettek Rehabilitációjára) 1991-ben hozták létre. Az Alapítvány célja: az erőszakos szexuális bűncselekmények áldozatainak pszichoterápiás kezelése, szociális segítése, jogvédelmük előmozdítása, az ilyen irányú bűnmegelőzés és bűnüldözés támogatása. Az Alapítvány létrehozása óta elsődleges cél volt egy olyan központ felállítása, amely lélektani segítséget nyújt az áldozatok számára, és emellett szervezi és koordinálja az egyéb (jogi, szociális, oktatási, stb.) tevékenységet is. 1994 második felében kezdődött meg az ESZTER Ambulancia működtetése.

Az ESZTER Alapítvány egy évvel ezelőtt indított kampányt a családon belüli erőszak ellen. Ennek szerves részei az egymásra épülő képzések, programok, konferenciák, az úgynevezett csendes és hangos kampányok. Céljuk, hogy a nyilvánosság egyre szélesebb körben szerezzen tudomást az egyes családokban történt agresszív cselekedetekről, illetve elősegítse a hasonló esetek megelőzését. A kampány keretében szeptember 30-án és október 1-jén országos szakmaközi konferenciára került sor Budapesten. Az alábbi összeállítás konferencia gazdag anyagába nyújt betekintést.

Áttörni a hallgatás falát

Mint **Lévai Katalin esélyegyenlőségért felelős tárca nélküli miniszter** beszédében hangsúlyozta: sokan és sokféleképpen vélekednek a családon belüli erőszakról, ám ez önmagában még kevés ahhoz, hogy áttörjék a hallgatás falát, mely a magánszférában az egyes erőszakos cselekményeket eltakarja a közösség és a társadalom előtt. Ez továbbra is olyan kérdés a mai magyar társadalomban, amiről nem szívesen beszélnek az emberek. Sem az elkövetők, sem az áldozatok, sem azok, akiknek tudomása van a környezetében előforduló családban végbement erőszakos tettekről. Ez a téma továbbra is tabu, ám ezen változtatni kell.

A családon belüli erőszak további terjedése ellen lépéseket kell tenni, ám ehhez nélkülözhetetlen a kormányzat és a civil szervezetek összefogása. Ez nem tekinthető magánügynek többé, a gyengébb fél védelme érdekében igenis be kell avatkoznia a községnek. Az előadó rámutatott arra, hogy a családon belüli erőszak egyszerre jelent hatalmi, anyagi és érzelmi függőséget, további sajátossága, hogy folyamatosan zajlik, tehát nincs se kezdete, se végpontja. Elsősorban a nők és a gyerekek az áldozatai az erőszak eme legaljasabb formájának.

Lévai Katalin szerint ahhoz, hogy ezen a területen kedvező átalakulás menjen végbe, elsősorban a képzés, a fejlesztés és a kampány területén vár komoly feladat az Esélyegyenlőségi Minisztériumra, amely természetesen csak más minisztériumokkal és a civil szervezetekkel együttműködve tud hatékony lenni. A közelmúltban az Oktatási

Minisztériummal közösen szakértői munkát indítottak el a témakört áttekintő tananyag kidolgozására, hogy a fiatalok az iskolában sajátíthassák el az erőszak elleni védelem módszereit. Másik céljuk az, hogy a felsőoktatási intézményekben minél több helyen induljon szociális munkás képzés. Szeretnék elérni, hogy a polgármesteri hivatalok mindenütt szociális térképet készítsenek a veszélyeztetett családokról, és felkészült munkatársaik révén a segítőkészség szándékával avatkozzanak be a magánéleti hadviselésbe.

Dr. Bárándy Péter igazságügyi-miniszter elmondta, hogy nem köthető kizárólagosan egyik vagy másik nemhez a családon belüli erőszak. Számos olyan eset van, amikor az áldozatok férfiak. Mint jogász szükségesnek érzi, hogy a családon belüli erőszakkal összefüggésben újra tisztázzák a család, az erőszak, és a bántalmazás fogalmát. Mivel az agresszióknak ez típusa zárt körben lép fel, a beavatkozás csakis különleges módszerekkel mehet végbe. Noha magánügyekről van szó, bizony a közosságnak és a társadalomnak nem szabad szemet hunynia e kegyetlen tettek felett.

Kifejtette, hogy a családon belüli erőszak elleni küzdelemben különösen fontosnak tartja a megelőzésen túl az áldozatvédelmet, valamint az elkövető kezelését, és esetleges büntetését. Külön felhívta a figyelmet arra, hogy önmagában a büntetés nem képes megoldani ezt a problémát: a családon belüli erőszak által kiváltott krízisnek a társadalom bűnmegelőzési koncepciójának részévé kell válnia.

Családba nem üt a mennykő?

Herczog Mária szociológus, az Országos Kriminológiai Intézet munkatársa előadásában kitért arra, hogy nem halogatható tovább a közvélemény érdeklődésének felkeltése a családon belüli erőszak iránt. Ezt az elmúlt egy-másfél évben történt megrendítő esetek megerősítik. Példának okáért: a nevelőapját lelövő lány, az udvarló által megölt fiatal lány, a feleségét és három gyermekét meggyilkoló tanár, az apját lelövő kisfiú, a társai által bántalmazott intézeti fiú, a nevelőapa által agyonvert négy éves gyerek, és sok ismeretlen bűneset. A hasonló tragikus események elérték azt a kritikus szintet, amikor már konkrét cselekedetekre van szükség. A családon belül történt erőszak minden esetben reakciót váltott ki a médiából, és a civil szervezetekből. Megkezdődtek az aláírásgyűjtések, a tiltakozások, megindult ugyanakkor a képzések, a konferenciák szervezése és a kiadványok szerkesztése.

A kormányzat részéről is megindult valamilyen válasz megfogalmazása a tragikus eseményekre, mindenekelőtt annak meghatározása, hogy kihez is tartozzanak a hasonló ügyek, ki szólaljon meg, hogyan foglaljon állást e tekintetben. Kissé érthetetlen, hogy csak késve vagy egyáltalán nem került sor szakmai állásfoglalásokra, a szervezetek felelősségvállalására, a változtatás igényének kinyilatkoztatására. Ugyanakkor Eörsi Mátyás és Vadai Ágnes országgyűlési képviselők előterjesztése alapján megszületett a 45/2003 (IV.16) számú OGY határozat a családon belüli erőszak megelőzéséről és a hatékony kezelésére irányuló nemzeti stratégia kidolgozásáról.

Az előadó ismertette a témakörrel kapcsolatban létező nemzetközi kötelezettségeket, amelyek a következők:

- ENSZ Gyermekjogi Egyezségokmány 1989, 1991, 1993
- UNICEF jelentések a gyermekek helyzetéről
- CEDAW egyezmény és jelentés
- az Európa Tanács miniszteri értekezlete által elfogadott ajánlások a gyerekek bántalmazásáról, kizsákmányolásáról és a családon belüli erőszakról, konfliktuskezelésről

Herczog Mária elmondta, hogy Magyarországon megtörtént a GYISM (Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztérium) kezdeményezése a tárcaközi együttműködésre és kampanyra. A Munkaügyi Minisztérium – korábban Szociális és Családügyi Minisztérium – is megtette a szükséges előkészületeket a nők és gyerekek elleni erőszak megelőzéséhez és kezeléséhez. Az ORFK intézkedési tervet dolgozott ki a rendőrök számára a családon belüli erőszakkal kapcsolatos teendőkről. A NEFI (Nemzeti Egészségfejlesztési Intézet) módszertani levelet írt a gyermekorvosok, védőnők és szociális munkások részére a gyermekbántalmazás felismeréséről és kezeléséről. Az ESZCSM (Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium) megkezdte a gyermekek elleni erőszakkal kapcsolatos teendők feltárását a Nemzeti Akció Terv részére. Az Igazságügyi Minisztérium kezdeményezte a szakma- és tárcaközi megbeszéléseket a jogszabály előkészítése céljából.

Az előadó ugyanakkor rámutatott, hogy továbbra is hiányzik az átfogó szakmai és szakmaközi vita és megegyezés a definíciókról, megközelítési módokról, a kompetenciáról, a szakmai és szakmaközi elhatárolásokról, a közös területekről, az együttműködésről, a rövid-, közép-, és hosszú távú teendőkről, az érintettek bevonásának lehetőségeiről és formáiról, a szükséges és lehetséges, sikerrel kecsegtető megelőzési, felderítési, beavatkozási módszerekről, a szükséges képzésről, intézményekről, szolgáltatásokról.

A büntetés önmagában nem szüntetheti meg az agressziót

Szöllősi Gábor jogász, szociálpolitikus elmondta, hogy a családon belüli erőszak okai teljes biztonsággal meghatározhatatlanok. Csak az okozat ismert többé-kevésbé, az ok sokkal inkább szerzteágazó lehet, mint hinnénk. Külön kitért arra, hogy a nemzetközi gyakorlat különbséget tesz a nők bántalmazása és a gyerekek sérelmére elkövetett bántalmazás között. Látszólag mindkét cselekedet háttérében az agresszió áll. Ám az agresszió nem írható ki, hiszen ez az önvédelemhez és a túléléshez kapcsolódik. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ne kellene küzdeni az agresszió bizonyos megnyilvánulásai ellen. Még nincs eldöntve véglegesen az a kérdés, hogy hogyan viszonyuljon az agresszió különböző formáihoz a rendőr, a bíró, az ügyész? Mi az, ami még megengedhető, és mikor kell a legszigorúbb eszközökkel beavatkozni? Nem kizárt, hogy a rendkívül súlyos következményekkel járó bűncselekmények mellett, kevésbé súlyosnak tartott cselekmények is bekerülnek azon esetek közé, amikor valamilyen módon beavatkozásra kell sort keríteni. Továbbra sincs meghatározva, hogyan értelmezhető a családon belüli erőszak az egyén, a család és a társadalom szintjén. Megerősítette, hogy a jelenség megoldása önmagában a vétkes megelérésétől és megbüntetésétől nem várható.

Dénes Vera bírónő olyan esetekről is szólt, amikor a magánszférában történt bűncselekmény az elhúzódó tárgyalások során látszólag rendeződött. Ilyenkor általában a bántalmazott lelki vagy anyagi kiszolgáltatottságát felismerve visszakozott, előfordult, hogy valóban rendbe jött a kapcsolat, ám az ügyész a megbocsátás miatt nem ejtette a vádat. Tudomásuk van olyan esetekről is, amikor a megbocsátás oka a megfélemlítés. Felhívta a figyelmet arra is, hogy a családon belüli erőszak bizonyítása nagyon sok nehézségbe ütközik, és sajnos a dráma tényleges helyszínétől távolodva egyre kevesebb az értékelhető tény és információ. A szomszédok, a hozzátartozók, a barátok nem szívesen működnek közre ezekben az ügyekben. Különösen fájóvá válhat az eljárás azon része, amikor a gyerekek kell megszólalnia, de ma már van lehetőség arra, hogy a kis-korút a bíró külön hallgassa meg, mialatt a vádló és a vádlott nincs a tárgyalóteremben.

Az előadó közlése szerint a családon belül elkövetett erőszak aránya 75%-ban a nők terhére történik, 25%-ban a férfiak a sértettek. Az elkövetők többsége nyolc általános iskolai osztályt végzett, vagy még annyit se. Sok közöttük a lecsúszott egzisztencia (alkoholista, hajléktalan, munkanélküli stb.). A bírónő külön nyomatékosította, hogy nem bűnözőkről van szó, hanem többnyire első bűntényesekről.

B. L.

Eseménynaptár

2003. október 1-jétől november 30-áig

Október 1.

Szirmabesenyőn, a Fiatakorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében a Digitális Középiskola Büntetés-végrehajtási Tagozatának ünnepélyes megnyitójára került sor, amelyen részt vett Dr. Hankó Faragó Miklós, az Igazságügyi Minisztérium politikai államtitkára, illetve Mohácsi Béla, az Informatikai és Hírközlési Minisztérium helyettes államtitkára is.

Október 7.

A Baracskai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben látogatást tett Giancarlo Fornaro, a holland Igazságügyi Minisztérium osztályvezetője. Földi István bv. ezredes, intézetparancsnok tájékoztatta őt az intézet tevékenységéről, majd megtekintette a fogvatartottak elhelyezési körleteit és munkahelyeit.

A Kalocsai Fegyház és Börtönben – Dr. Vókó György, a Legfőbb Ügyészség osztályvezető ügyésze vezetésével – a megyei főügyészek és büntetés-végrehajtási ügyészek regionális tanácskozást tartottak, és megtekintették az intézetet.

Október 9.

A kaposvári városházán rendezték meg a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem Történeti Tudományos Társaság dél-dunántúli szekciójának 3. szimpóziumát, amelyen Horváth Lajos bv. ezredesnek, a Somogy Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet parancsnokának érdemérmet és emléklapot adományoztak.

Október 13.

A Fejér Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben a helyi népfőiskola ünnepélyes meg-

nyitójára került sor, amelyen részt vett Orgovány István, a Fejér Megyei Közgyűlés alelnöke is.

Október 14.

A Balassagyarmati Fegyház és Börtönben a Társadalmi Visszailleszkedést Segítő Egyesület szervezésében elkezdődött a szenvedélybetegségek kezelésének pszichoterápiás programja.

A Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben október 14-én és 15-én látogatást tett Peter Elias, a holland Igazságügyi Minisztérium osztályvezetője.

A Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási Központjában, a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet III. számú objektumában, a Budapesti Fegyház és Börtönben, valamint a Rendőrtiszti Főiskola Bv. Tanszékén október 14-16. között 3 fős osztrák delegáció tett szakmai látogatást Dr. Michael Neider *(képünk jobb szélén)*, országos parancsnok vezetésével.

Október 15.

A Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet III. számú objektumában Thomas Bodström, a Svéd Királyság igazságügy-minisztere tett

látogatást az általa vezetett 4 tagú delegáció kíséretében. A vendégeket Dr. Bökönyi István bv. vezérőrnagy fogadta.

A Nagyfai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben látogatást tettek az Európai Bizottság Budapesti Delegációjának tagjai, az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány EQUAL kísérleti programok irányításával foglalkozó munkatársai, illetve a programok magyarországi előkészítésében közreműködő külföldi szakértők csoportja. A rendezvény résztvevői megtekintették a „Roma kisebbség szociális integrációja” elnevezésű, PHARE programban zajló oktatás és gyakorlati képzés helyszíneit.

A Hajdú-Bihar Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben október 15-18. között a marosvásárhelyi, illetve a nagyváradai büntetés-végrehajtási intézetek delegációja tett szakmai célú látogatást.

Október 18.

A Szegedi Fegyház és Börtönben az 1984-ben hősi halált halt személyi állomány tagjainak emléktábláinál, illetve sírjaiknál megemlékezést és koszorúzást tartottak.

Október 21.

A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságán nemzeti ünnepünk, az 1956-os forradalom és szabadságharc 47. és a Magyar Köztársaság kikiáltásának 14. évfordulója alkalmából a Büntetés-végrehajtási Szervezet központi ünnepségét rendezték meg, amelyen részt vett Dr. Tari Ferenc, az Igazságügyi Minisztérium főcsoportfőnöke. Az ünnepségen keretében elismerések átadására került sor.

Október 23.

Nemzeti ünnepünk alkalmából a rákoskeresztúri Új köztemető 301-es parcell-

ájánál a Büntetés-végrehajtási Szervezet nevében koszorút helyezett el Csóti András bv. dandártábornok, Dr. Huszár László bv. dandártábornok és Bereczki Zsolt bv. ezredes.

A fenti eseménnyel egy időben Dr. Bökönyi István bv. vezérőrnagy, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka a Kossuth téri állami zászlófelvonási ünnepségen vett részt.

Október 26.

Deák Ferenc születésének 200. évfordulója alkalmából a Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézet mélykúti objektumában délelőtt szavalóversenyt, délután a bernátkúti objektumban szellemi vetélkedőt tartottak. A rendezvényeken megjelent Dr. Deák László, a Szent Lázár Lovagrend magyarországi képviselőjének rendkívüli és meghatalmazott nagykövete.

Október 27.

A Magyar Politikai Elítéltek Közössége és Vác Önkormányzata a váci rabtemetőben, azt követően az intézet falán lévő emléktáblánál koszorúzott. A Büntetés-végrehajtási Szervezet nevében Kovács László bv. ezredes, főosztályvezető és Vatai Gyula bv. ezredes, a Váci Fegyház és Börtön parancsnoka helyezte el a megemlékezés virágait.

Október 29.

A Márianosztrai Fegyház és Börtönben október 29-31. között a Magyar Helsinki Bizottság öt munkatársa tett látogatást.

A Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben Ken-Marti Vaher, Észtország igazságügy-minisztere szakmai célú látogatáson vett részt. A vendégeket Dr. Tari Ferenc, az Igazságügyi Minisztérium

főcsoportfőnöke, Dr. Bökönyi István bv. vezérőrnagy, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka és Tüske János bv. ezredes, intézetparancsnok fogadta.

Október 30.

A Rendőrtiszti Főiskola Büntetés-végrehajtási Tanszéke „A büntetés-végrehajtás ma és holnap” címmel szakmai-tudományos konferenciát rendezett, szlovák vendégek részvételével. A konferencia bemutatta a tanszék tudományos-kutatói tevékenységét, és áttekintést adott a magyar büntetés-végrehajtás aktuális kérdéseiről, problémáiról is.

„Mindenszentek” ünnepe alkalmából az október 30. és november 2. közötti időszakban a fogvatartottak részére ünnepi szentmisét, gyertyagyújtással egybekötött megemlékezéseket tartottak a büntetés-végrehajtási intézetben.

November 4.

1956 és hősei tiszteletére, a szovjet csapatok bevonulásának és a forradalom leverésének 47. évfordulóján ünnepséget tartottak a Kozma utcai Kisfogház Emlékhelyen. Az ünnepséget követően – többek között – Mádl Ferenc köztársasági elnök, Dávid Ibolya, az országgyűlés alelnöke és Dr. Bárándy Péter igazságügy-miniszter helyezett el koszorút a kivégzett forradalmárok emlékhelyén.

November 5.

Milan Jasurek ezredes, az országos parancsnok szolgálati helyettese vezetésével szlovák delegáció lett látogatást november 5-6-án a Váci Fegyház és Börtönben, valamint a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézetben.

November 14.

Csóti András bv. dandártábornok, az országos parancsnok általános helyettese ünnepélyes keretek között átadta a Pálhalmi Agrospeciál Kft. 120 millió forintos beruházási költséggel felújított mosodáját.

November 18.

A „Kriminálexpo 2003” rendezvény keretében a Budapesti Kongresszusi Központban az „Unió csatlakozás börtönügyi kérdései Magyarországon és a többi Európai Unió tagjelölt országokban” c. kétnapos nemzetközi konferenciára került sor. A konferencián részt vett – több külföldi vendég között – Oto Lobodas ezredes, a szlovák büntetés-végrehajtás országos parancsnoka, Tony Cameron, a skót büntetés-végrehajtás főigazgatója, Peter van der Sande, a holland büntetés-végrehajtás főigazgató-helyettese, Andrzej Popiolek dandártábornok, a lengyel büntetés-végrehajtás országos parancsnokának általános helyettese, Sergeis Zlatoustovs, a lett büntetés-végrehajtás országos parancsnokának helyettese és Arto Kujala, a finn büntetés-végre-

hajtás főigazgató-helyettese. A konferencia résztvevői előző nap, november 17-én látogatást tettek a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet I. számú objektumában.

November 20.

A Nagyfai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben látogatást tettek Jürgen Köppen, az Európai Unió megbízott magyarországi nagykövete és az Európai Információs Pont referensei, akik megtekintették a PHARE szakképzési program helyszíneit.

A szirmabesenyői Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében „A Gyermekek Világnapja” alkalmából Dr. Szalay László bv. ezredes, parancsnok tájékoztatást tartott az intézetben folyó szakmai munkáról és képzésekről az Oktatási Minisztérium, az Igazságügyi Minisztérium, az IM Pártfogó Felügyelői Szolgálat Országos Hivatala, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, továbbá a média képviselői jelenlétében.

A lengyel nemzeti ünnep alkalmából a lengyel-magyar büntetés-végrehajtási kapcsolatok ápolása terén végzett kiemelkedő munkája elismerésül a Lengyel Büntetés-végrehajtás országos parancsnoka a „Büntetés-végrehajtási Szolgálatért Érdemérem” ezüst fokozata kitüntetést adományozta Dr. Estók József bv. dandártábornoknak, a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön parancsnokának.

A korábbi, büntetés-végrehajtás által szervezett konzuli tájékoztatók hagyományát folytatva az olasz konzul találkozót hívott össze a hazánkban dolgozó konzulok részére Budapesten. A rendezvényen a büntetés-végrehajtás országos parancsnokát Dr. Huszár László bv. dandártábornok, szervezési helyettes képviselte, aki tájékoztatót adott a magyar büntetés-végrehajtásról, ezen belül a külföldi fogvatartottak helyzetéről.

November 23.

Magyarországra látogatott november 23-24. között a Birminghami Központi Egyetemről Dr. Morag MacDonald asszony, aki a büntetés-végrehajtási intézeteken belüli droghasználattal kapcsolatosan végez kutatásokat. Itt tartózkodása folyamán látogatást tett a Budapesti Fegyház és Börtönben, az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben, valamint a Baracskai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben.

Ismertető az Európai Börtönnevelési Társaság (EPEA) munkájáról

Az Európai Börtönnevelési Társaság kontinensünk legnagyobb börtönneveléssel/oktatással foglalkozó szakmai szervezete. Eredeti elnevezése egy mozaikszo (EPEA), amely a szervezet angol nevének (European Prison Education Association) rövidítése.

Az EPEA története

1989-ben öt börtönügyi szakember elhatározta, hogy az Amerikai Börtönnevelési Társaság mintájára Európában létrehoz egy olyan nemzetközi szervezetet, amely képes lesz összefogni kontinensünk börtönüggyel foglalkozó elméleti és gyakorlati szakembereit. Két évig tartott az előkészítő munka. Ennek során kidolgozták az alapelveket, és erről levélben tájékoztatást adtak az Európa Tanács valamennyi tagállamának. Tizenhat ország reagált a felkérésre és küldött tagokat Hollandiába, az első nemzetközi konferenciára. Itt fogadták el a szervezet célkitűzéseit, amelyek ma is meghatározzák az EPEA munkáját.

- A börtönökben folyó oktatás és nevelés tevékenységének elősegítése az Európa Tanács börtönneveléssel kapcsolatos ajánlásának szellemében.
- A börtönökben dolgozó tanárok és nevelők szakmai fejlődésének támogatása és segítése.
- Együttműködés más rokon szakmai szervezetekkel.
- Kutatások támogatása a börtönnevelés és oktatás területén.

A szervezet két évente tart konferenciát. Hollandiát Svédország, Anglia, Magyarország, Görögország, Észak-Írország majd Norvégia követte. Egy-egy összejövetel hatására az adott országban az EPEA munkájának ismertsége, támogatottsága és ezzel együtt tagjainak száma is erőteljesen növekedett. Általánosságban is megállapítható azonban, hogy a szervezet taglétszáma folyamatosan emelkedik, jelenleg 40 országból több mint 500 magánszemély és 5 intézményi tagja van az Európai Börtönnevelési Társaságnak.

A szervezet életében kiemelkedő a jelentősége annak, hogy 1999-ben az EPEA az Európa Tanácstól hivatalos tanácsadó státust kapott.

Az EPEA felépítése

A nemzetközi szervezetet a Vezető Tanács irányítja. Ez az elnökből, a titkárból, pénztárosból, és a személyügyi titkárból áll. A tagság könnyebb szervezhetősége érdekében Európát három földrajzi egységre osztották (északnyugati, középső, földközi-tengeri) és valamennyi egységet választás alapján 2-2 fő képviseli. Ők is mint területi vezetők az elnökség tagjai. (A közép-európai régió idén nyáron megválasztott egyik képviselője Dr. Ruzsonyi Péter.)

A magyarországi szekcióról

Magyarországon jelenleg 10 fős csoport dolgozik. A szervező munkát dr. Csetneký László kezdte meg, aki 1993–2003 között vezette a csoportot, egyben hazánk képviselője is volt. Az ő helyét vette át Dr. Ruzsonyi Péter az idén. Tagjaink között egyaránt vannak elméleti és gyakorlati szakemberek.

Mit nyújt az EPEA a tagjainak?

A szervezet tagsági díja évente 16 euro (Kb. 4500 forint). Ezt mindenki „saját zsebből” fizeti be, hiszen magánszemélyként vagyunk a szervezet tagjai. Az összeg tulajdonképpen jelképes, hiszen ezért Európa legnagyobb börtönügyi szervezetének lehetünk a tagjai. A szakembereknek ma már létszükséglet a naprakész információk birtoklása, a szakmai horizont szélesítése. A szervezet hivatalos nyelve az angol. Minden tag évente két szakmai tájékoztató füzetet kap kézhez. Ezek lefordítása nyelvgyakorlásnak is kitűnő, ráadásul aktualizálhatjuk a csak ritkán használt szaknyelvet is. (Az angol nyelv ismerete nem feltétele a tagságnak.) Az EPEA tevékenységi köre az Európa Tanács támogatásával és az Európai Unió pályázatainak (pl. Grundtvig) segítségével kiszélesedett. Lehetőség nyílik kutatási programokhoz történő csatlakozásra, társintézményi kapcsolatok kiépítésére, továbbképzések szervezésére. Ha egy országban a taglétszám meghaladja a 10 főt, akkor két összekötőt választhatnak, akik – a költségek részleges támogatása mellett – évente egy alkalommal munkaértekezleten találkoznak. Terveink között szerepel a hazai tagság kiszélesítése, és Budapest központúságának megszüntetése. Szeretnénk megőrizni azt, hogy a tagság ne csak szakmai szervezet legyen, hanem baráti társaság is. Ilyen módon a mindennapi munkánkban is jobban segíthetjük egymást.

A büntetés-végrehajtási szervezet vezetői támogatják, és figyelemmel kísérik munkánkat. A közeljövőben szeretnénk az itthoni csoportot Magyarországon szakmai egyesületként elismertetni. Ezzel a lépéssel pályázati lehetőségeink kiszélesednének, és szakmai pozíciónk is erősödne.

A tagság ma már direkt módon is bekapcsolódhat az EPEA életébe. Rendkívül jól meg-szerkesztett website (www.epea.org) áll a rendelkezésünkre, ami mindenki számára elérhető a világhálón. Az aktuális információk megszerzésén túl lehetőség nyílik arra, hogy bárki kifejthesse a szakmai véleményét egy-egy témában, vagy közvetlenül építsen ki kötetlen kapcsolatokat a fórumon.

Rövid tájékoztatásunknak az volt a célja, hogy életjelt adjunk magunkról, és bepillantást engedjünk a szervezet életébe. Legaktuálisabb feladatunknak a tagság létszámának növelését tartjuk, hogy elképzeléseinket és véleményünket minél szélesebb körben tudjuk képviselni. Ha úgy érzi, hogy szeretne részletesebben megismerkedni az EPEA célkitűzéseivel és tevékenységével, valamint érdeklí a magyar csoporthoz történő csatlakozás lehetősége, akkor kérem, hogy vegye kézbe ennek az Börtönügyi Szemlének a mellékleteként beillesztett tájékoztató űrlapot, töltsé ki, majd juttassa el az azon feltüntetett címre.

Könyvajánló

Badó Attila—Bóka János: Ártatlanul halálra ítélték. Az amerikai igazságszolgáltatás tévedései. Bp. Nyitott Könyv Kiadó. 2003. 207 oldal. 2500 Ft.

Az elmúlt évszázadban az Amnesty International nyilvántartása szerint az amerikai bíróságok több száz esetben ítélték ártatlanul halálra embereket. Az 1990-es évektől kezdve a génkutatásban végbemenő fejlődés forradalmi változáshoz vezetett a büntető igazságszolgáltatáson belül. Ez utóbbi tény azzal is járt, hogy számos halálbüntetésről – immár bizonyíthatóan – derült ki utólag az ítélet jogtalan volta.

A könyv 12 halálraítélt történetét dolgozza fel, akik a modern DNS vizsgálatoknak köszönhetően tisztázhatták magukat a gyilkosság vádjá alól, és többnyire közvetlenül a siralomházból nyerhették el szabadságukat.

A szerzők választása azért esett a DNS-vizsgálatokkal összefüggésben álló esetekre, mert úgy gondolták, hogy a genetika fejlődése egészen új korszakot nyitott a büntető igazságszolgáltatás történetében. Az előzőleg is alkalmazott DNS-vizsgálatok olyan pontosságú kutatások elvégzését tették már lehetővé, amelyek a feltételezett elkövetők kizárásának, vagy beazonításának valószínűségét az addigiak sokszorosára növelték.

A kötet – a látszat ellenére – nem a halálbüntetés kérdéséről szól, a szerzőknek nem az volt a szándékuk, hogy bekapcsolódjanak ezen, a társadalmakat mindenütt megosztó vitába. Ugyanakkor természetesen tisztában voltak azzal, hogy a könyvben bemutatott igaz történetek előidézhetik, hogy a halálbüntetést néhányan másként ítélik meg.

Irk Ferenc: Közlekedés-biztonság és bűnözéskontroll. Bp. OKRI – KJK-Kerszöv. 2003. 234 oldal. 3427 Ft. (Közgazdasági és jogi kiadványok sorozat)

A könyv szerzője – az Országos Kriminológiai Intézet igazgatója – a közlekedéssel kapcsolatos bűncselekmények tekintetében – mint azt több korábban publikált kötet is alátámasztja – a témakör legismertebb hazai kutatója.

„A bűnügyi tudományok szakemberei közül kevesen gondolnak arra, hogy a közlekedési balesetek több áldozatot követelnek, mint a bűncselekmények és az egyéb szerencsétlenségek. Az emberi tragédiákon túlmenően a jelenségek hatalmas károkat okoznak a gazdasági életnek is, amelyet a társadalom egésze visel” – írja Irk Ferenc a bevezetőben.

A kötet tartalma három részre – ezen belül tíz fejezetre – tagolódik. Az első rész a közlekedés rendszerének jellemzőit, társadalmi, politikai és gazdasági összefüggéseit elemzi. A második, az Ember és környezet címet viselő rész az emberi viselkedésnek a témával kapcsolatos sajátosságait, a forgalomszabályozás és a forgalomirányítás lehetséges megoldásait mutatja be. A harmadik rész a közlekedésbiztonság kontrollját, a rendőrség közlekedésbiztonsági tevékenységét, valamint az emberi viselkedés büntetőjogi szabályozásának kérdését tárgyalja, amelyben a szerző különös gondot fordít a gondatlan bűncselekmények szankcionálhatóságának kérdésére.

A kiadványt, amely az elmúlt évek egyik legkiválóbb kriminológiai munkájának tekinthető, a téma gazdag szakirodalmi jegyzéke és egy nagyon jól használható tárgymutató zárja.

Jármy Tibor: Község, bűnözés, megelőzés. Bp. – Sátoraljaújhely. Zemplénert Civil Szervezetek Szövetsége. 2003. 172 oldal. 1199 Ft.

A szerző korábban az Országos Bűnmegelőzési Tanács titkáráként tevékenykedett. Jelenleg a Belügyminisztérium Miniszteri Kabinetjében dolgozik, illetve a Belügyi Szemle rovatvezetője. Szülővárosában – Sátoraljaújhelyen – a Rendészeti-Bűnmegelőzési Tanács elnökeként az általa életre hívott (ma még elméleti), ám egyre több gyakorlati elemet megvalósító kísérleti modell megvalósulásán dolgozik. Jármy Tibor feladatot vállalt a Magyar Köztársaság Európai Unióhoz történő csatlakozása kapcsán az állampolgárok felkészítésében és oktatásában is.

Mindezt azért volt fontos leírni, mert így érthető meg a könyv sokrétűsége és sokszínűsége. A kötet tartalma négy fő részre oszlik. Az Elméletek mezsgyéjén című rész a bűnmegelőzés elméleti kérdéseivel foglalkozik. A második rész, amely A preventív tér címet viseli, a bűnmegelőzés nemzetközi és magyar megoldásait, gyakorlatát vázolja fel. A harmadik rész a „közösségi rendészet” fogalmával ismerteti meg az olvasót. A negyedik rész a közösségi bűnmegelőzés zempléni modelljét állítja középpontba, bemutatta a tapasztalatokat, eredményeket és kudarcokat.

A könyv, amely a bűnmegelőzés megújítása, továbbá a rendészeti tevékenység, illetve a rendőrség modernizálása kérdéskörében korszerű szemléletet és megoldásokat tükröz, az olvasók széles körének ajánlható.

Kriminológiai tanulmányok. 40. kötet. Szerk. Irk Ferenc. Bp. OKRI. 2003. 294 oldal. Ár nélkül.

Az 1960-ban megalakult – néhány évvel ezelőttig Országos Kriminológiai és Kriminalisztikai Intézetnek, ma Országos Kriminológiai Intézetnek nevezett – kutatóbázis periodikája elérkezett negyvenedik évéhez. A mostani kötetben, a korábbiakhoz hasonló magas színvonalú tanulmányok olvashatók.

Finszter Géza a korrupció és a rendőrség viszonyát elemzi nemzetközi kitekintésben. Nagy László Tibor tanulmánya az önbíráskodás kriminológiai kérdéseiről szól. Kránitz Mariann egy budapesti kerület (Józsefváros) szabálysértési ügyeit dolgozta fel. Kerezi Klára elméleti jellegű tanulmánya a kriminológia és a büntetőpolitika viszonyát tárgyalja. Irk Ferenc a közbiztonság és bűnmegelőzés jövőjéről fejt ki gondolatait a könyvben. Parti Katalin tanulmányának témája a számítógépes bűnözés és az internet. Tilki Katalin a környezetvédelmi büntetőjog szabályozását egyes európai országok példáján keresztül mutatja be. Kardos Renáta és Kiss Anna tanulmányának címe: Az ügyész szerepe a büntetőeljárásban. A kötetzáró írás – Kármán Gabriella tollából – a klasszikus kriminalisztikai vizsgálatok automatizálásának lehetőségeit vizsgálja.

Külön kiemelésre érdemes – így az ismertetés végére került – Póczik Szilveszter A roma kisebbség egyes szociológiai és kriminológiai problémái című tanulmánya, amely a szerző évek óta tartó kutatását zárja le. Mint ismeretes: Póczik Szilveszter a magyar büntetés-végrehajtási intézetekben – reprezentatív mintán – végzett vizsgálatokat a magyar és cigány származású elítéltek kriminológiai szempontú összehasonlítása tárgy-körében.

Székely József Iván: Miért betegek a magyarok? (Drog, szeksz, téveszmék, egészség). A mentálhigiéné főiskolai tankönyve. Székesfehérvár. Kodolányi János Főiskola. 2002. 448 oldal. 3900 Ft.

„Tudja-e a Kedves Olvasó, hogy hazánk térképéről minden évben egy Cegléd méretű várost ki lehetne törölni? Legalábbis 1980 óta évente kb. ennyivel többen halnak meg Magyarországon, mint ahányan születnek” – kezdődik drámaian a könyv fülszövege.

A szerző, Dr. Székely József Iván professzor, gyógyszerkutató, pszichofarmakológus. Képzettségénél fogva orvos, élettant oktató egyetemen, ugyanakkor pszichológus is.

A kötet a lelki működések élettanától kezdve, a nemi élet fízológáján és kórtánán, illetve a kábítószerk hatásain keresztül, az egészség megőrzésének és ápolásának kérdéséig hatalmas anyagot fog át – négy részben és harminc fejezetben.

Dr. Székely József Iván – fent részletezett – sokoldalúságából adódódik a könyv hi-telessége, sok fejezetének eredetisége. A szerző határozott véleménye szerint az egész-ségnevelés nem a mentálhigiénét, vagy a biológját tanító szaktanárok feladata, hanem minden, a fiatalokkal hivatásból foglalkozó szakember közös ügye. Ebből következően a kiadvány nem egyszerűen egészségügyi ismereteket terjeszt, hanem egy-egy problé-ma kapcsán – módszertani tanácsokat adva – a tanárok, nevelők feladataira is kitér.

E stílusában egységes és gondolatfűzését tekintve logikus felépítésű munka egyben gördülékeny olvasmány is; olyan kézikönyvnek tekinthető, amely a főiskolai hallgató-kon kívül mások érdeklődésére is számot tarthat.

Büntető eljárásjogi olvasókönyv. Szerk. Tóth Mihály. Bp. Osiris Kiadó. 2003. 510 oldal. 3680 Ft. (Osiris tankönyvek sorozat)

A kötet szerkesztője, Tóth Mihály úgy véli, hogy az új, 1998. évi XIX. törvény olyan mérőöldkő a magyar büntető eljárásjog történetében, amelynek megszületése kapcsán eljött valamiféle összegzés, visszatekintés és értékelés ideje. „Ezt segíti az olvasó-könyv, szemelvényekkel igyekeztén összeköttetést teremteni eljárásjogunk régi nagy alakjainak és jelenkori művelőinek gondolatai között” – írja a könyv előszavában.

A kötet tartalma tizenhárom fejezetre oszlik. A büntető eljárásjog történetével, illet-ve alapfogalmaival, rendszereivel és alapelveivel foglalkozó fejezeteket követően egy-egy fejezet szól a büntetőeljárás „hivatásos”, illetve „individális” alanyairól. Ezután a bizonyításról, a kényszerintézkedésekről, a nyomozásról és a vádemelésről találhat sze-

melvényeket az olvasó. A könyv következő gondolati egysége – négy fejezetben – a tárgyalás és a jogorvoslat témakörét tárgyalja. A két utolsó fejezet a „különeljárásokra” és a különleges eljárásokra tér ki. Az egyes szemelvényeket rövid megjegyzések vezetik be, amelyek többnyire bemutatják a szerzőt, vagy utalnak a szemelvény tartalmi sajátosságaira.

Az összeállítás sokszínűségét a szerkesztő azzal is növelte, hogy mind műfajukat, mind stílusukat tekintve változatos, egymástól jelentősen eltérő szövegeket válogatott. A kötetben a magyar büntető eljárásjog olyan nagyjai szerepelnek, mint Angyal Pál, Hacker Ervin, Finkey Ferenc, azonban természetesen sokkal nagyobb terjedelmet tesz ki a téma „félmúltbeli”, illetve „kortárs” irodalma, az összes jelentős szerzővel egyetemben.

E kiadvány megkönnyítheti a büntető eljárásjoggal kapcsolatos – olykor száraz és nehéz – ismeretek elsajátítását, és kedved csinálhat a csak kivonatossan közölt művek további tanulmányozásához.

D.F.I.

*(Válogatás a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság
Szakkönyvtára szerzeményeiből)*

PRISON REVIEW

Professional and scientific bulletin of the Hungarian Prison Service

*Appears quarterly * Volume 22, Number 4*

CONTENTS

STUDY

1 Dr. György Vókó: The identities of the tendencies of modernization of the prison services in France and in Hungary.

11 Dr. Krisztián Szabó: The difficulties of the verification concerning mandatory treatment and other issues related to regulation

19 Dr. Balázs Elek: Certain practical matters concerning the penal judgement of sexual offences committed to the injury of children

27 Dr. Albert Albert: Fire protection in prisons

WORKSHOP

43 Dr. Péter Ruzsonyi: European tendencies on prison education

57 István Dobos: PPP versus PPP, or no profit without cost

67 Dr. József Pallo: Ideas on non-typical tasks of the prison service

73 Ferenc Ese: The place and the situation of the Hungarian military prison service in the penal sanction system

79 Mátyás Golts: Remarks on the article "Usage of guns and the escape"

OUTLOOK

81 Theo van Maanen: PHARE project on the classification in Hungary

91 Gergely Fliegauf: The operating of the prison service classification in the North Rhine Westphalia province

97 Dr. Klára Király: News from the prison world

INTERVIEW

103 László Borbély: Violence within the family and the possibilities of the application of law. Interview with Dr. András Hegedűs, the interim crime prevention deputy under-secretary

IN BRIEF

107 Ferenc István Deák: The Hungarian Prison Service today and tomorrow

111 L. B.: Conference against violence within the family

115 Calendar of events

119 Dr. Péter Ruzsonyi: Expositive on the activity of the European Prison Education Association

BOOKSHELF

121 F. I. D.: Book offerer

JUSTIZVOLLZUGS-RUNDSCHAU

Fach- und Wissenschaftliche Zeitschrift des ungarischen Justizvollzuges

*Erscheint vierteljährlich * Vierter Band des Zweiundzwanzigsten Jahrgangs*

INHALT

STUDIE

1 Dr. György Vókó: Modernisierung und Gleichartigkeiten des Justizvollzugsystems in Frankreich und in Ungarn

11 Dr. Krisztián Szabó: Schwierigkeiten während des Beweises in der Zwangsbehandlung und andere Fragen dessen Regelungen

19 Dr. Balázs Elek: Strafrechliche Beurteilung und praktische Problemen des Sexualverbrechens gegen Kindern

27 Dr. Albert Albert: Feuerschutz in der Justizvollzugsanstalten

WORKSHOP

43 Dr. Péter Ruzsonyi: Europaweite Richtungen der Insassenbetreuung

57 István Dobos: PPP (Privatisierung) gegen PPP, oder es gibt kein Gewinn ohne Ausgabe

67 Dr. Pallo József: Einige Gedanken über die atypischen Vollzugsaufgaben

73 Ferenc Ese: Position und Situation des ungarischen militärischen Justizvollzuges in dem strafrechtlichen Sanktionssystem

79 Mátyás Golts: Bemerkung zum Artikel „Schießwaffen und Insassenausschuss“

AUSBLICK

81 Theo van Maanen: PHARE-Projekt der ungarischen Klassifikation entsprechend

91 Gergely Fliegauf: Funktionierung der Justizvollzugsklassifikation in Nordrhein-Westfalen

97 Dr. Klára Király: Nachrichten von der Gefängniswelt

INTERVIEW

103 László Borbély: Gewalt in der Familie und die Gerechtigkeit - Interview mit Stellv. Staatssekretär für Kriminalprävention des ungarischen Innenministeriums

KURZNACHRICHTEN

107 Ferenc István Deák: Ungarischer Justizvollzug jetzt und in der Zukunft

111 L. B.: Konferenz über Gewalt in der Familie

115 Ereignissen

119 Dr. Péter Ruzsonyi: Information über die Arbeit des Europäischen Ausschusses der Insassenbetreuung (EPEA)

BÜCHERSCHRANK

121 F. I. D.: Bücher

TARTALOM

TANULMÁNY

1 Dr. Vókó György: A börtönrendszer korszerűsítése irányainak azonosítása Franciaországban és Magyarországon

11 Dr. Szabó Krisztián: A kényszergyógyítással kapcsolatos bizonyítás nehézségei és a szabályozás egyéb kérdései

19 Dr. Elek Balázs: A gyermekek sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmények büntetőjogi megítélésének egyes gyakorlati kérdései

27 Dr. Albert Albert: Tűzvédelem a börtönökben

MŰHELY

43 Dr. Ruzsonyi Péter: Európai börtönnevelési irányzatok

57 Dobos István: PPP contra PPP, avagy mi várható a magánbefektetéstől

67 Dr. Pallo József: Gondolatok az atipikus bv. feladatokról

73 Ese Ferenc: A magyar katonai büntetés-végrehajtás helye és helyzete a büntetőjogi szankciórendszerben

79 Golts Mátvás: Hozzászólás A löfegyverhasználat és a fogolyszökés című cikkhez

KITEKINTÉS

81 Theo van Maanen: PHARE-projekt a magyarországi klasszifikációról

91 Fliegauf Gergely: A büntetés-végrehajtási klasszifikáció működése Németország Észak-Rajna-Vesztfália tartományában

97 Dr. Király Klára: Hírek a börtönvilágból

INTERJÚ

103 Borbély László: A családon belüli erőszak és a jogalkalmazás lehetőségei. Interjú Dr. Hegedűs Andrással, a Belügyminisztérium bűnmegelőzési helyettes államtitkárával

RÖVIDEN

107 Deák Ferenc István: A magyar büntetés-végrehajtás ma és holnap

111 B. L.: Konferencia a családon belüli erőszak ellen

115 Eseménynaptár

119 Dr. Ruzsonyi Péter: Ismertető az Európai Börtönnevelési Társaság (EPEA) munkájáról

KÖNYVESPOLC

121 D. F. I.: Könyvajánló

Kriminálexpo 2003

„Az uniós csatlakozás börtönügyi kérdései Magyarországon és a többi EU-tagjelölt országban” című nemzetközi konferencia anyagát a Börtönügyi Szemle 2004. 1. számában tesszük közzé.

Ára: 300 forint